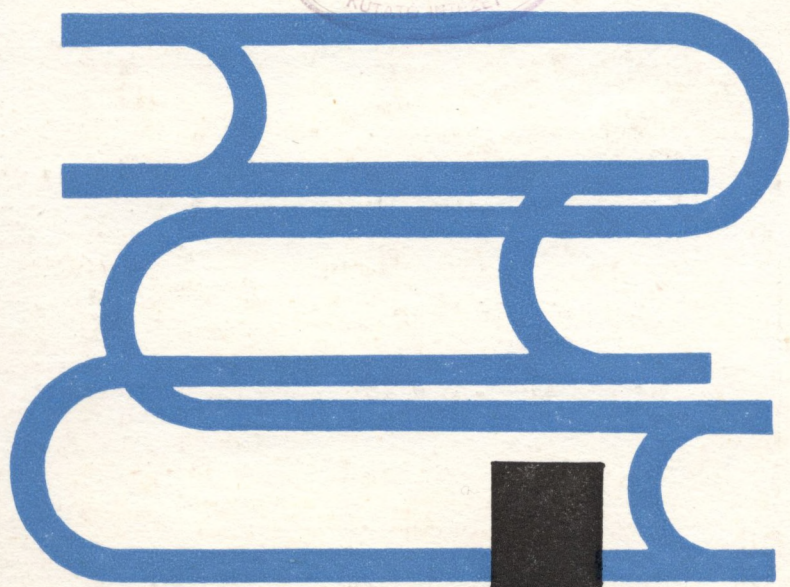

KÖNYVTÁROS

VILLAMOSENERGIAIPARI
78 x 7
KUTATÁSOK

8

1978

*A kőbányai, 12. számú Szabó Ervin kerületi könyvtár. (Cikkünket l. a 446. oldalon.)
(Braun Tamás felvételei)*

TARTALOM

MOHOR JENŐ: Mit kell tudni az új állományvédelmi irányelvről?	443
BERECZKY LÁSZLÓ—SALLAI ISTVÁN: Történt-e léptékváltás?	446
PINTÉR LÁSZLÓ: Mozgókönyvtárat — de csak újat	452
Kitüntetések	455, 490
SÁRDY PÉTER: „Büszke vagyok arra, hogy egyetemünk ilyen könyvtárral rendelkezik...” Beszélgetés dr. Nemezc Ernő egyetemi tanárral, a Veszprémi Vegyipari Egyetem rektorával (<i>Megkérdeztük a fenntartókat</i>)	456
Fórum	
SÁRÁNÉ LUKÁTSY SAROLTA: Teremtünk rendet a gyermekkönyvtári állomány felállításában!	458
Régi és ritka könyvek kiállítása	
Zalában (<i>Gyimesi Endre</i>)	460
Győrött (<i>Dr. Haraszi Erika Ágnes</i>)	462
DR. HÉBERGER KÁROLY: Huszonöt alkotó év az elmélet és gyakorlat jegyében. Beszélgetés dr. Móra Lászlóval (<i>Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák</i>)	463
Méltó-e nevéhez	
a szécsényi Krúdy Gyula Nagyközségi-Járási Könyvtár? (<i>Praznovszky Mihály</i>)	467
DR. KNORRNÉ CSÁNYI ZSUZSA: A könyvtár és a szocialista brigádok (<i>A könyvtárak életéből</i>)	470
WEISZ SÁNDORNÉ: Mekkora az elmaradásunk a könyvtárgépesítés területén? (<i>A könyvtárak életéből</i>)	471
Hírek	473
LÁTÓKOR	
GÖRÖG IBOLYA: Az NTMIR és magyar résztvevői	474
KAMARÁS ISTVÁN: Könyv — olvasás — könyvtár. Beszélgetések Bryan Luckhammel Manchesterben és... Jászberényben (1)	477
A lapokban olvastuk (<i>Fényszóró — Csepel Autógyár</i>)	481
SZÁLE LÁSZLÓ: Bemutatjuk a Népművelési Intézetet és kiadványait	482
KISFALUDI SÁNDOR: Nyelvművelés — gyermekkönyvtárban	484
Vallomások a könyvtárról	
NEMESKÜRTY ISTVÁN: Számomra nélkülözhetetlen a személyes kapcsolat	486
KUN ANDRÁS: A Szabolcs-Szatmári Szemle (<i>Helyismereti folyóirataink</i>)	488
VIZKELETY ANDRÁS: Hajdú Helga (1907—1970) (<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>)	491
Láttuk	492
Pótlások a lexikonokhoz az 1977. évről 2. (<i>Ábel Péter</i>)	493
Helytelenül — helyesen: Rész és egész (<i>Szabó Ernő</i>)	494
A Könyvtáros galériája. DISKAY LENKE (<i>Semsey Andor</i>)	495
Viszhang	
VIDA ZOLTÁN: Egy kis egyetemtörténet	496
LISZTES LÁSZLÓ: Megjegyzések Pest megye sajtóbibliográfiájához	496

Bibliográfiák

A Szovjetunió külpolitikája 1971—1977. (Ónódy Miklós)	498
REKASY ILDIKÓ: Györffy István munkássága (Szabó Sándor Géza)	499
Lapozgató	500
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	501
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	502

A lapunk e számában közölt könyvjegyeket és egyéb metszeteket Diskay Lenke készítette

Из содержания

Могор Енё: Новые директивы о защите библиотечных фондов (443);
Берецки Ласло—Шаллаи Иштван: Качественные изменения за последние два года в работе крупнейшей районной библиотеки Будапешта (446);
Пинтер Ласло: 4 года первого провинциального библиобуса (452);
Гёрёг Ибolya: Венгрия в международной информационной системе социалистических стран — В МСНТИ (474);
Камараш Иштван: Разговор с Брианом Лакемме о книге, чтению, библиотеке (477);
Сале Ласло: Культурно-просветительный Институт и его издания (482).

From the contents

Jenő Mohor: New guiding principles on the preservation of library collections (443);
László Bereczky—István Sallai: Changes in the quality of work in the biggest district library of Budapest (446);
László Pintér: Four years of the first county bibliobus (452);
Ibolya Görög: Hungary in the international information system of the socialist countries (NTMIR) (474);
István Kamarás: Speaking of books, reading, and library with Bryan Luckham (477);
László Szále: The Institute for Adult Education and its publications (482).

Aus dem Inhalt

Jenő Mohor: Neue Richtlinien vom Schutz des Buchbestandes (443);
László Bereczky—István Sallai: Qualitative Änderungen in der Arbeit der größten Bezirksbibliothek von Budapest in den 2 letzten Jahren (446);
László Pintér: 4 Jahre des ersten provinziellen Bibliobusses (452);

Ibolya Görög: Ungarn im internationalen Informationssystem der sozialistischen Länder (NTMIR) (474);
István Kamarás: Gespräch mit Bryan Luckham über Bücher, Lesen, Bibliotheken (477);
László Szále: Das Volksbildungsinstitut und seine Publikationen (482).

Cikkeink szerzői

Ábel Péter, a Pesti Műsor helyettes felelős szerkesztője; *Bereczky László,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Görög Ibolya,* az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ munkatársa; *Gyimesi Endre,* a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár munkatársa; *Dr. Haraszti Erika Agnes,* a Győri Megyei Könyvtár munkatársa; *Dr. Héberger Károly,* a Budapesti Műszaki Egyetem központi könyvtárának igazgatója; *Kamarás István,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Kisfalvai Sándor,* az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetője; *Kun András,* a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem irodalmi intézetének tudományos munkatársa; *Lisztés László,* a Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatója; *Mohor Jenő,* a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Ónódy Miklós,* az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Pintér László,* a Pécsi Városi Könyvtár munkatársa; *Praznovszky Mihály,* a szécsényi Helytörténeti Múzeum igazgatója; *Sallai István,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ nyugalmazott fősztályvezetője; *Sárány Lukácsy Sarolta,* a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Sárdy Péter,* a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Semsey Andor,* a Kísgráfika főszerkesztője; *Dr. Szabó Ernő,* a Népművelés olvasószerkesztője; *Szabó Sándor Géza,* a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Szále László,* a Magyar Ifjúság kulturális rovatának vezetője; *Dr. Vizkelety András,* az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa.

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: Gerő Gyula
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: Siklósi Norbert

78.3110 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Sümegi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Mit kell tudni az új állományvédelmi irányelvről?

Lassan három éve már, hogy megjelent az azóta is „állományvédelmi” néven emlegetett 3/1975. (VIII. 17.) KM—PM számú együttes rendelet, mely életbe léptette a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló szabályzatot. Magát a szabályzatot a Könyvtáros 1975. 9. száma részletesen ismertette, az azóta eltelt idő alatt pedig nyilván minden érdekelt könyvtáros megismerte már a szabályzat új előírásait, alkalmazza is munkájában, és — talán — kezdjük megszokni a korábbi könyvtári hagyományoktól eltérő szóhasználatot is. Elsősorban persze nem a szóhasználat, hanem a szabályzat — terjedelme ellenére is — szűkszavú volta az, ami már megjelenésekor felvetette a magyarázat, az értelmezés, az egyes előírások bővebb kifejtésének szükségességét. Ennek az igénynek kíván eleget tenni, és a gyakorlati alkalmazás során felmerülő kérdésekre kíván választ adni a kulturális miniszter és a pénzügyminiszter együttes irányelve, mely a Művelődésügyi Közlöny ez évi 9. (május 5-i) számában jelent meg.

Az irányelv a rendelethez — pontosabban: a rendelettel kiadott szabályzathoz — igazodva négy fejezetben fűz a szabályzat bizonyos pontjaihoz kiegészítő, értelmező, magyarázó megjegyzéseket. Az alábbiakban ennek csak néhány fontosabb részét szeretnénk megemlíteni.

IDŐLEGES MEGŐRZÉSRE BESZERZETT DOKUMENTUMOK. Rögtön az általános rendelkezéseket értelmező első fejezet elején egy lényeges kérdésben *egészíti* ki az irányelv a szabályzat 1. §-át. A szabályzat ugyanis bevezette a *tartós, illetőleg az időleges megőrzésre beszerzett dokumentumok* megkülönböztetését, azonban nem tért ki arra, hogy a könyvtár milyen dokumentumokat különíthet el ezen az alapon a „törzsállománytól”. Nyilván minden könyvtár — de különösen a szakkönyvtárak és az egyetemi, főiskolai könyvtárak — számára megnyugtató, hogy a beszerzésük pillanatában rendkívül fontos, de tartalmukban igen gyorsan avuló (és többnyire fizikailag is kevésbé időtálló) dokumentumtípusokat (például brosúrákat, tervezési segédleteket, jegyzeteket, gyártmánykatalógusokat) nem kell a szabályzat előírásai szerint kezelni: így leltározásuk, selejtezésük egyaránt könnyebben történhet.

A VÁLLALATI SZAKKÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYA ÉS A MÉRLEGBESZÁMOLÓ. A leltározásról (a könyvtári állomány ellenőrzéséről) szóló második fejezet egyik fontos — és csak a szabályzat alapján talán legkevésbé érthető — része a vállalati szakkönyvtárakkal foglalkozik. Erre ad magyarázatot az irányelv 9. pontja, mely a szabályzatnak a vállalati szakkönyvtárak állományára vonatkozó intézkedéséhez csatolkozik. A szabályzat 4. §-ának (3) bekezdése szerint „a vállalati szakkönyvtárak állományát a leltározási, mérleg- és mérlegbeszámoló készítési kötelezettségről szóló hatályos rendelkezések szerint kell leltározni.” Nyugodtan állíthatjuk: csupán elvétve találunk olyan könyvtárost, aki ezeket a rendelkezéseket [jelenleg a 60/1975. (XI. 22.) PM számú, valamint a 4/1976. (II. 14.) PM számú rendelettel módosított 55/1970. (XII. 30.) PM számú rendelet és melléklete] megfelelő módon ismeri. A hatályos rendelkezések értelmében a vállalati szakkönyvtárak állományát kétevenként egyszer kell leltározni. Nem vonatkozik tehát a vállalati szakkönyvtárakra a szabályzatnak a leltározás időszakosságát az állomány nagysága alapján meghatározó rendelkezése. Hátrányos volna ez a megkülönböztetés a tízezer könyvtári egységnél nagyobb állományú vállalati könyvtárakra nézve, ha az állomány leltározásának módja ebben az esetben is mennyiségi felvétel lenne. (Pénzügyi szóhasználattal kellett itt is élnünk: a *mennyiségi felvétellel való leltározás* egész egyszerűen a hagyományos könyvtári állományellenőrzést jelenti, amikor darabonként kézbe vesszük az állományt, és egyenként, *tételesen* hasonlítjuk össze az állománynyilvántartással.) A „mérlegrende-

let" azonban nem kívánja meg a mennyiségi felvételt: a vállalati szakkönyvtárak állományát a *nyilvántartással való egyeztetés* útján kell leltározni.

FELELŐSSÉGRE VONÁS HIÁNY ESETÉN. Egyértelműen rendelkezik a szabályzat 13. §-a a felelősségre vonásról, ám célratoró, „szikár” megfogalmazása („A leltározás alkalmával mutatkozó hiány esetén a könyvtár vezetőjét felelősségre kell vonni, ha...”) mégis mintha a mindenképpen felelősségre vonást sugalmazná. Ezért fűz megjegyzést az irányelv ehhez a ponthoz is: „Hiány esetén a könyvtár vezetőjét akkor kell felelősségre vonni, ha a szabályzat 13. §-a (1) bekezdésében meghatározott esetek állnak fenn és a felelősség a vizsgálat során egyértelműen megállapítható.” Tehát akkor, és csak akkor, ha a vizsgálat azt bizonyítja, hogy a könyvtár vezetője (vagy dolgozó) kötelességmulasztást, gondatlanságot vagy bűncselekményt követtek el. Nem bizonyított vétkesség, illetőleg gondatlanság esetén a könyvtárosok (a könyvtár vezetője) ellen semmiféle fegyelmi vagy anyagi megtorlás nem fogatosítható.

A szabályzat — és az irányelv — talán legintosabb részének alighanem mindenki a *Kivezetés (törlés) az állománynyilvántartásból* című, harmadik fejezetet tartja. Nem véletlen, hogy az irányelv legtöbb, külön figyelmet érdemlő pontja is ezzel a kérdéskörrel foglalkozik.

TERVSZERŰ ÁLLOMÁNYAPASZTÁS, MEGŐRZŐ FELADAT. A tervszerű állományapaszta fogalma nem kíván magyarázatot; az irányelv is csak a gondos, a *lehetséges igényeket* is tekintetbe vevő állományapaszta figyelemzet, és leszögezi, hogy „a dokumentumban foglalt ismeretanyag tudományos vagy világnézeti szempontból meghaladottá válása nem csökkenti szükségszerűen a dokumentum tudománytörténeti értékét”.

A szabályzat 15. §-ában említett *megőrző feladat* már részletesebb magyarázatot kíván, és további kérdéseket vet fel. A megőrző feladat nem azonos a muzeális értékű dokumentumok (ideértve az Országos Széchényi Könyvtár archivális anyagát is) végleges megőrzésével, hanem — elsősorban — a muzeális értékűnek nem minősíthető, de a tudományos, történeti kutatások szempontjából jelentős dokumentumoknak *használati (kutatási) célú*, a véglegesség igényével történő megőrzését foglalja magában. Nem azonosítható tehát a megőrző feladat a könyvtár által tartós megőrzésre beszerzett és nyilvántartásba vett dokumentumok kezelésével sem. Olyan könyvtárakról van szó, amelyekre vonatkozóan (az irányelv szerint) „jogszabály vagy a könyvtár szervezeti és működési szabályzata az állomány meghatározott részére nézve a végleges megőrzést kifejezetten előírja”. Jelenleg kevés könyvtárunknak van ilyen értelemben vett megőrző feladata, holott kutatási célra, a végleges megőrzés igényével gyűjti szinte minden felsőoktatási könyvtár az intézmény saját kiadványait, jegyzeteit, az intézmény történetének dokumentumait („egyetemtörténeti gyűjtemény”) vagy egy megyei könyvtár helyismereti gyűjteményét. A jövőben — valószínűleg — ilyen megőrző feladata lesz az Országos Széchényi Könyvtár mellett létesülő tárolókönyvtárnak és — egyes szakterületek vonatkozásában — a tárolókönyvtárral munkamegosztásban együttműködő néhány szakkönyvtárnak is.

A megőrzés kritériuma szempontjából érdemes lenne itt tovább gondolkodnunk, hiszen voltaképpen a tudományos, történeti kutatások szempontjából jelentős dokumentumnak (sőt, talán népgazdasági szempontból is értékesnek) minősülhet minden olyan, a tudományok bármely ágát képviselő külföldi periodikum, mely az országban csupán egyetlen példányban van meg. Ezt a tényt azonban csak az OSZK központi nyilvántartásai alapján lehet megállapítani. Erre vonatkozó kötelezettséget sem a szabályzat, sem az irányelv nem írhatott elő, így ezt a gondolatot csak a figyelem felhívásának számhatjuk. Jó lenne, ha — elsősorban a felsőoktatási és a szakkönyvtárak — különös gonddal kezelnék ezt a kérdést, és az OSZK központi katalógusai által egyetlen példányként nyilvántartott külföldi periodikumokra nézve vállalják a megőrzés kötelezettségét.

Az irányelv hasonlóképpen nem térhetett ki (nem lévén a szabályzat tárgya) a *bejelentési kötelezettségre* sem. Nyilvánvaló, hogy a központi katalógusok csak akkor adhatnak megbízható felvilágosítást, ha megkapják a szükséges bejelentéseket, és a bejelentésre nemcsak a beszerzett, állományba vett, hanem az állománynyilvántartásból bármilyen oknál fogva törölt dokumentumok esetében is szükséges van.

A tervszerű állományapasztásról, illetve megőrzésről szólva hadd fogalmazzunk meg még egy, az irányelven túlmenő, de annak szellemétől nem idegen kívánalmat. Kívánatos volna, hogy minden nagyobb arányú állományapasztást az *állomány, a gyűjtőkör és a használat összefüggéseinek* gondos elemzése előzzön meg. A tervszerű állományapasztás során a dokumentumok egyedi értékelése mellett mindig szem előtt kell tartani az *állomány gyűjteményi értékét* is. Az állományapasztás nem mehet a gyűjteményi érték rovására.

A TÉRÍTÉS MÉRTEKE ÉS MÓDJAI. A szabályzat a kölcsönvevőnél elveszett (megsemmisült, megrongált) dokumentumok esetében a kár megtérítésének különféle módjait teszi lehetővé. Eddigi tapasztalataink szerint talán ezek a rendelkezések adtak okot a legtöbb félreértésre, érdemes tehát az irányelv ide vonatkozó magyarázataival részletesebben foglalkozni. A térítés mértékének egyik alapelve — és ez teljesen érthető is —, hogy a térítés soha nem lehet alacsonyabb a dokumentum állománynyilvántartási értékénél. A másik alapelvet az irányelv így fogalmazza meg: „Az elveszett dokumentum értékének olyan büntetéssel egybekötött megtérítése, amely a leltári érték meghatározott mértékű többszörösének (pl. háromszorosának) pénzben való befizetésével történik, nem alkalmazható.” Nem azt jelenti ez az intézkedés, hogy a térítés nem lehet magasabb, mint az elveszett dokumentum „leltári értéke”, mindössze az eddigi könyvtári szokások jogilag meg nem alapozott gyakorlatát kívánja megszüntetni. Cserébe ennél sokkal rugalmasabb megoldási lehetőségeket kínál, melyek esetleg még magasabb értéket is jelenthetnek, hiszen elképzelhető, hogy egy dokumentum „antikvár-forgalmi becsértéke” tíz-tizenöt-szöröse az állománynyilvántartásban szereplő értéknek, és (a szabályzat 20. §-a (3) bekezdése alapján) a könyvtár ennek megtérítését is követelheti. Az irányelv kimondja, hogy a szabályzatban meghatározott térítési lehetőségek közül — „a dokumentum jellegének, valamint az elvesztésével okozott kárnak, továbbá a dokumentum gyűjteményi értékének mérlegelésével” — a könyvtár bármelyiket választhatja.

A MEGENGEDHETŐ HIÁNY. A szabályzat talán legfontosabb újdonsága a *káló* (megengedhető hiány) fogalmának bevezetése volt: természetesen ehhez is csatlakoznak magyarázó megjegyzések az irányelvben. Főként a kisebb intézeti, tanszéki könyvtárakat érinti a *zárt raktár* fogalmának a szabályzathoz képest pontosabb meghatározása, amely — közvetett módon — a szabadpolc fogalmát terjeszti ki az olyan könyvtári részlegekre, amelyek állományához az olvasók a könyvtáros ellenőrzése nélkül is hozzájuthatnak. Az irányelv részletesen ismerteti, hogyan kell kiszámítani a káló felső határát.

AZ ÁLLOMÁNY NYILVÁNTARTÁSA. Bár a szabályzat és az irányelv csak a könyvtári állomány ellenőrzésével (leltározásával) és az állományból való törléssel foglalkozik, nem kerülhette el a velük szorosan összefüggő *állománynyilvántartás* említését. Eppen ez a szoros összefüggés indokolja, hogy az irányelvről szólva túllépjünk annak határain, és hírt adjunk *A könyvtári állomány nyilvántartása* címet viselő új szabvány előkészületeiről. Az MSZ 3448 számú szabványtervezet két régi könyvtári szabványunk (MSZ 3448—55 Könyvtári állományleltározás és MSZ 3449—52 A könyvtári bélyegzés) helyébe készül lépni, immár a leltározásra és a törlésre vonatkozó új jogszabályok (a szabályzat és az irányelv) alapján.

Már az irányelv előkészítése során felmerült az a technikai nehézség, ami általában az ilyen jellegű szabályozásokat jellemzi, hogy tudniillik önmagukban érthetetlenek. Az irányelv csak a szabályzattal együtt alkot egészet, szükségesnek látszik tehát a két szabályozás (pontosabban: a szabályozás és magyarázata) *egységes szerkezetbe foglalt* szövegének közzététele. Ez a változat a közlőnyt túlságosan megduzzasztotta volna, annak viszont, hogy még máshol sem jelent meg, nemcsak terjedelmi okai vannak. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ már a szabályzat megjelenésekor tervbe vette egy módszertani útmutató kiadását, azonban ezzel — természetesen — meg kellett várnia az irányelv elkészülését is. Most viszont kár lenne ezt a kiadványt a készülő új szabvány nélkül, csonkán megjelentetni.

A szabályzat, az irányelv és az új MSZ 3448 szabvány együttesen adhatja majd egy valóban hasznos módszertani segédlet gerincét: várjuk türelemmel.

Történt-e léptékváltás?

A kőbányai Pataky István Művelődési Központban működő 12. sz. Szabó Ervin Kerületi Könyvtár Budapest legnagyobb, korszerűen berendezett kerületi könyvtára. Révész Ferenc főigazgató 1975. december 17-én adta át az 1500 m² alapterületű intézményt Kőbánya közönségének. Budapest könyvtári életében új korszak kezdetének, határkönek jelezte elkészültét, és megállapította, hogy működése elé nagy várakozással tekint a főváros egész lakossága. — Az eseménnyel részletesen foglalkozott a *Könyvtáros* is, s a szakma nevében örömmel utalt a budapesti új könyvtárfejlesztési törekvések minőségi változására „Léptékváltás Budapesten is” című írásában (1976/2. sz.).

A könyvtáráruület valóban léptékváltás a régebbi, 100—300 m²-es alapterületű, telített, zsúfolt Szabó Ervin könyvtárak gyakran már elviselhetetlen szűköségével szemben. Ekkora könyvtár, különösen egy művelődési központban, országosan is elég szokatlan. Nem csoda, ha még a fővárosi tanács művelődésügyi főosztályának egyik vezető munkatársa is — meg sem várva a könyvtár természetes telítődését könyvekkel és olvasókkal — azt az elhamarkodott véleményt nyilvánította, hogy „ilyen nagy könyvtár ne épüljön, mert ilyenre nincs szükség”.

Elég egyetlen látogatás az új könyvtárban — amely ugyan még távol van attól, hogy elérje szolgáltatásainak teljességét, mert ehhez legalább öt év kell — ahhoz, hogy meggyőződjünk róla, mennyire át nem gondolt, aggályoskodó volt a megnyitás időszakában elhangzott kijelentés. Az új könyvtár mai munkája bizonyítja, hogy gyökeres változás történt életében. Levette a rá régebben jellemző kölcsönzőkönyvtári jelleget, és az „A”-típusú könyvtárak mintájára felsőfokú szolgáltatást nyújtó könyvtárrá kezd válni. Ezt követeli meg a 72 000 lakosú munkáskerületben dolgozók, szakmunkások, értelmiségiek igénye és a kerület számos általános és középiskolájának 7—8 ezres tanulótömege.

Az első kérdés, amelyre a könyvtár meglátogatásakor feleletet szerettünk volna kapni: mennyiben tudja elérni a maga elé tűzött alapvető célját, amelyet annak idején így fogalmaztak meg: „a munkásművelődés sokoldalú segítése, a politikai képzés szolgálata, az ifjúság olvasóvá nevelése”. Hozott-e változásokat az intézmény a kerület könyvtári életében? Milyen új szolgáltatásokat tud nyújtani, mit jelent ez a könyvtár a környék és a főváros könyvtári ellátása szempontjából; azaz mennyiben érvénye-

sülnek e könyvtárban Szabó Ervin elgondolásai?

Az ellátottságnak az a foka, amelyet ez az intézmény képvisel, Magyarország nagyobb városaiban már nem szokatlan, csak Budapesten. Hiszen az itteni 72 000 lakosra jutó 1500 m² könyvtári alapterülettel szemben például a 90 000 lakosú Nyíregyházán 3400 m² alapterületű a központi könyvtár. Közismert dolog, hogy az olvasók százalékos aránya és a könyvtári alapterület nagysága a legszorosabb összefüggésben van. Már csak azért is, mert a nagyobb alapterület az állomány jóval nagyobb választékának elhelyezésére nyújt lehetőséget, sőt ezt szinte kikényszeríti. Budapesten ijesztően alacsony a könyvtári alapterület (7 m² ezer lakosra), s emiatt az olvasóknak a lakosság számához viszonyított aránya az elmúlt év végén 8,2 százalék volt a vidéki 16,5 százalékos átlaggal szemben. De vidéken 24 m² könyvtári alapterület jut ezer lakosra!

Szervezeti tekintetben nem igen lehet más — például vidéki — könyvtárral összehasonlítni. A kőbányai könyvtár egy meglehetősen centralizált rendszer tagjaként élvezi a központi ellátás előnyeit (központi költségvetés, bibliográfiák, propaganda, kötészet). Az FSZEK — lehetőségeihez képest — egyre jobb gazdája hálózati egységeinek. Bibliográfiai szolgáltatásai például nemcsak Budapest könyvtárainak, hanem az ország valamennyi „A”-típusú könyvtárának munkáját segítik. A kőbányai könyvtár gyűjteményét és tevékenységét inkább lehet összevetni egy megyei könyvtárral, mint például egy átlagos budapesti kerületi könyvtárral. Minthogy Kőbányának Veszprém a „testvérvárosa”, ezzel kínálkozik az összehasonlítás. A Veszprémi Megyei Könyvtár 1160 m² alapterületű, tehát csupán nem egészen 23 százalékkal kisebb, mint a kőbányai. Közvetlenül azonban a veszprémi könyvtár csak 27 000 lakost lát el, s ez Kőbánya lakosságának mindössze 37,5 százaléka, másfelől azonban a megyei könyvtár sok olyan szolgáltatást nyújt, ami Kőbányán nincs.

Állomány és olvasók

A kőbányai könyvtár 112 000 könyv- és folyóiratkötetel rendelkezik, és 385 féle folyóiratot járát, a Veszprémi Megyei Könyvtár állománya 118 000 kötet könyv, valamint 43 000 folyóiratkötet, és e könyvtár 608 folyóiraatra fizet elő. Szembetűnő a régóta önállóan gyarapító és bizonyos fokig szükségszerűen megyei ön-

ellátásra törekvő Veszprém nagyszámú bekötött folyóirata.

Kőbányán az évi gyarapítási keret, a segélyekkel együtt kerekén 400 000 Ft volt. Veszprémbe összesen 543 000 Ft-ot költöttek beszerzésre. Ez — figyelembe véve a két könyvtár eltérő funkció-rendszerét, saját hálózatában elfoglalt helyét — arányosnak tűnik.

Erdemes egybevetnünk a két könyvtár állományának 1977. évi szak szerinti megoszlását is. (A veszprémiek állományadatait az évi jelentésből, a kőbányaiakét a Fővárosi Tanács szakfelügyeleti csoportjának 1977 nyarán készített elemző vizsgálatából vettük.)

Szakcsoportok	Az állomány megoszlása (százalékban)	
	Kőbánya	Veszprém
Társadalomtudományok	16,5	20,2
Természettudományok	6,0	5,1
Műszaki tudományok	7,9	5,7
Egyéb szakirodalom és ismeretterjesztő irodalom	20,2	23,8
Tudományos, szak- és ismeretterjesztő együtt	50,6	54,8
Szépirodalom	49,4	45,2

A táblázatból látszik, hogy a veszprémiek nem szépirodalmi állománya együttvéve lényegesen bővebb, mint a kőbányaiaké. (Megjegyzendő, hogy a veszprémi szépirodalmi állományrészből beleszámítottuk a 9,9 százalékot kitevő gyermekirodalmat is.)

A tudományágak arányainak különbségét annyi tényező magyarázza, hogy erre nem térünk ki. Az minden esetre megállapítható, hogy a kőbányai könyvtár a Szabó Ervin hálózaton belül az első a szakirodalommal való ellátottság terén, ugyanis 1974 óta tervszerűen készült arra, hogy új feladatainak ellátásához megfelelő állományt szerezzen be. Bizonyítja ezt például a kézikönyvtári állomány mind minőségi, mind mennyiségi szempontból történt nagyarányú fejlesztése: 1971-ben az állománynak 3,74, 1976-ban pedig 9,84 százalékát alkották a kézikönyvtári művek.

Hogyan viszonylik ez a csaknem 10 százalékos kitevő (azóta már ennél is magasabb arányt képviselő) kézikönyvtári állomány a Veszprémi Megyei Könyvtár hasonló jellegű műveihez mennyiségileg és minőségileg? Elvégeztünk egy érdekes felmérést a *Magyar nyelvű kézikönyvek a közművelődési könyvtárakban* c., Bényei Miklós szerkesztésében megjelent munka segítségével. Természetesen a

bibliográfiában szereplő több mint 3000 mű összehasonlítását nem végezhettük el, ezt csupán 100, félig-meddig találmokra kiválasztott könyvre korlátoztuk.

(A 0-ás szakból több művet, összesen 37-et, a többi szakból mechanikusan minden ötvenediket jelöltük ki.)

Az eredmény azt bizonyítja, hogy a kézikönyvek tekintetében a több évtizede önálló gyarapítást végző megyei könyvtár előnyben van. Ugyanis az említett kiadványban szereplő 37, a 0-jelzésű szakba tartozó műből Veszprémbe valamennyi megvan, Kőbányán viszont 11 hiányzik. A hiányzó kötetek többsége olyan, hogy szükséges volna könyvtári jelenlétük, de mivel régebben adták ki őket, beszerzésük szinte lehetetlen. Ilyenek például: *Szentmihályi—Vértesy*: Útmutató a tudományos munka magyar és nemzetközi irodalmához (1963); *Gulyás*: A bibliográfia kézikönyve (1941—1942); A Könyvtáros tíz éves mutatója (1963); Könyvtári Minerva (1965) stb.

Az 1-től 9-ig terjedő szakokból kiválasztott 63 műből már a veszprémieknél is találtunk néhány hiányzót, összesen 8-at. A kőbányai könyvtár hiánya 21. Többségük régi kiadású munka. Veszprémbe például megvan a „Nagy Iván” (a Magyarország családai címekkel és nemzedékrendi táblázatokkal c. genealógiai, azaz származástani alapmű — *A szerk.*), Kőbányán nincs. Más, kevésbé lényeges könyvek hiányát Kőbánya tekintetében kellően magyarázza különleges jellegük és az a körülmény, hogy a központból könnyen átkérhető, megint más esetben a beszerezhetőség nehézségeire vezethető vissza, hogy egy-egy kézikönyv nem került be az állományba (például nem hivatásos kiadóknál jelent meg, nem a könyvkereskedlem terjesztette stb.). A viszonylag nagymérvű hiány ellenére a kőbányai könyvtár kézikönyvtári állománya gazdag és jól használható. Felmérésünk is azt bizonyítja, hogy az utóbbi években kapható legfontosabb munkák a könyvtárosok és olvasók rendelkezésére állnak. A kézikönyvek rendszeres deziderálása, beszerzési hiányjegyzékben való szerepeltetése is biztosíték a további fejlődésre. (A felmérésünk alapját képező Bényei-féle összeállítás egyúttal dezideráta-jegyzékként is használható!)

A kőbányai könyvtár avatásakor a hálózati központ igazgatója 1976 végére 7000—7500 olvasó beiratkozását jósolta. A fejlődés ezt a várakozást is fölülmúlta: az olvasók száma 1974-ben 5790 volt, ma 9407, ez több mint 60 százalékos emelkedés! (Budapestben 1974-ben a lakosok 8,7, 1977-ben már csak 8,2 százaléka volt olvasó, ami fél százalékos csökkenést jelent, szemben a kőbányai óriási emel-

kedéssel!) Ha e számból levonjuk azt a 224 olvasót, aki a kerülethez közel eső községekből iratkozott be a könyvtárba (Vecsés, Kistarcsa stb.), a kép még akkor is mutatja, hogy Budapesten igen nagy olvasói tartalékok vannak. A kerület lakosságának máris több mint 12 százaléka olvasó, a fővárosi 8,2 százalékos átlaggal szemben.

Az igazi érdekességek azonban a számok mögött vannak. A túlterhelt és tiltott kerületi könyvtárakban — minden erőfeszítés ellenére — a gyerekek, a 14 és 18 év közötti tanulóifjúság és a 60 éven felüliek (nyugdíjasok) nagy száma volt a jellemző. Ezzel szemben a Pataky téri könyvtárban igen erősen emelkedett az ún. aktív korosztályokhoz tartozó, 15—49 éves olvasók száma. Új olvasórétegek kaptak rá a könyvtárra, például azok a dolgozók, akik a tanulási, továbbképzési szükségleteikhez keresnek irodalmat. A forgalom aránya ennek megfelelően átalakult. Amíg Budapesten a szépirodalom forgalma átlagosan a 60 százalék felett, a szakirodalom forgalma pedig a 40 százalék alatt volt, ebben a könyvtárban a szakirodalom forgalma 51, a szépirodalomé pedig 49 százalékos! (E tekintetben töltesz Veszprémen, ahol a szakirodalom forgalma 45 százalék.)

Mint hogy a könyvtárban a szakkönyvek forgalma a nagyobb, ennek megfelelően az egy olvasóra jutó forgalom is jóval kisebb a réginnél. Ma évi 25,2 kötetes forgalom jut egy olvasóra, s ez lényegesen egészségesebb arány a budapesti átlagnál, amely 31,5 kötet. (Veszprémben 22,6 kötet ugyanezen időszakban.)

Az évi 252 ezer kölcsönzött kötet Budapest főleg kölcsönzésre berendezett könyvtárai között nem feltűnő (a XI. kerületben például a kölcsönzési szám ennek több mint kétszerese), a helybenolvasók száma azonban igen figyelemreméltó: kereken 42 ezer, s ennek jelentőségét az is emeli, hogy az olvasóteremben csaknem kizárólag szakirodalmat olvasnak. A napi látogatók átlaga 60, nem számítva a gyerekrészlegben és a klubövezetben folyó helybenolvasást. A vizsgák időszakában az olvasótermet látogatók száma a 80-at is meghaladja. A látogatók többsége munkás, aki szervezett iskolai oktatásban vesz részt, de a középiskolai tanulók száma is jelentékeny. (Az olvasóteremben számos egyetemi és főiskolai jegyzetet tárolnak. Ezek kölcsönzésre is igény volna.)

A könyvtár napi látogatóinak száma 531, ez a magas szám a megyei könyvtárakéra emlékeztet (Veszprémben például 4—500), az olvasók mégis úgy oszlanak meg a könyvtár különböző részeiben, hogy nem keltik a zsúfoltság érzetét. 200 olvasó egyidejű jelenlétekor szinte üresnek tűnik a könyvtár.

Kádár János látogatása a könyvtárban 1976-ban (MTI Fotó — Szebellédy Géza felvétele)

Személyzet

A régi könyvtár dolgozóinak létszáma 10 volt, a mái 29 *főfoglalkozású és 5 négyórás*. A könyvtár régi, a lakosság körében népszerű vezetője, *Bacsza Andrásné* hathatós segítséget kapott a központi könyvtártól, mindenekelőtt a hálózati munkát irányító osztálytól, ahonnan az áttelepüléshez hasznos tanácsokat, s — ez ugyancsak nem közömbös — lelkes, kitűnő munkatársakat kapott és rátermett helyettesít *Tverdotá Miklósné* személyében, aki sokat vállalt át a vezető gondjaiból, a könyvtár arculatának átforgalmazásában. Azért adunk a személyzeti kérdésnek ilyen hangsúlyt, mert az FSZEK kerületi könyvtáraiban a könyvtárosok szakmai rétegződése, differenciálódása csak az utolsó években kezdődött (a feldolgozó és tájékoztató könyvtáros szerepének elkülönülése a kölcsönző könyvtárosokétól). Ez a könyvtár most a magasabb szervezeti formába történő átalakulás nehéz korszakát éli át.

A 18 könyvtáros közül — ide sorolva a vezetőt és helyettesét is — az olvasószolgálatban nyolcan (részben könyvtáros, részben pedagógus szakképzettségűek; hat szaktájékoztató, két általános tájékoztató) tevékenykednek, továbbá két zenei könyvtáros, két feldolgozó, három gyermekkönyvtáros, valamint egy fiókkönyvtáros. (Az állománygyarapítás és a szakozás munkájában a szaktájékoztatók szakjuk szerint vesznek részt.) A könyvtár többi — 11 — dolgozója részben a ke-

zelo személyzethez (hat kölcsönző, két raktárkezelő, egy könyvkötő), részben a takarítószemélyzethez tartozik (két főfoglalkozású takarító). Az öt részfoglalkozású dolgozó közül egy fiókkönyvtárosi, egy raktárkezelői, három pedig takarítói munkakört tölt be. A rétegződés tehát nemcsak szakok szerint történik, hanem a munka minősége szerint is. Az adminisztratív munkát a kezelőszemélyzet végzi.

A veszprémi könyvtárnak 43 főfoglalkozású dolgozója van, őket azonban erősen terheli a hálózati és a gazdasági feladatok is. (A három gazdasági ügyintézőn kívül 2 sokszorosító, 6 könyvkötő, 1 gépkocsivezető és egy gondnok is van; viszont tájékoztató csupán négy, zenei könyvtáros pedig csak egy. A módszertani osztályon 7 főfoglalkozású könyvtáros dolgozik.) A kőbányai könyvtárnak csaknem minden tagja közvetlen könyvtári munkát végez, tehát teljesítménye így sokkal hatékonyabb, mint egy átlagos megyei könyvtár személyzetéé, amelynek számos egyéb feladatot is el kell látnia.

Tájékoztató

Kőbányán a magasabb szintű igények a gyűjtemény kialakítása mellett leginkább a tájékoztató megszervezésében jelentkeztek. A két műszakban dolgozó könyvtárnak 8 tájékoztatója van. Két általános (olvasótermi) és két-két szak(tá)jékoztató, akik a társadalomtudományokkal, a természet- és az alkalmazott tudományokkal, valamint a művészettel és az irodalommal kapcsolatos tájékoztatást végzik. A szak(tá)jékoztatók a kölcsönzőhelyiség megfelelő pontjain (ahol az adott szakirodalom található) helyezkednek el: általában nem kötődnek egy asztalhoz, hanem a szabadpolcos tér megfelelő irodalomcsoportja mellett a helyszínen adnak tájékoztatást. Úgy látszik, mintha a könyvtár azon igyekezetében, hogy emelje a szak(tá)jékoztató színvonalát, másik végletbe esnek. Itt „eltűnt” a kerületi könyvtárak legismertebb, népszerű könyvtárosa, a szépirodalmat ajánló tanácsadó könyvtáros, akihez a kezdő, tájékoztató olvasók bizalommal fordulhatnak. Ha jön egy tájékoztató, kezdő olvasó, nem mindig tudják a kellő felvilágosítással ellátni. Rendszerint valamelyik kölcsönzési technikus bevezeti a könyvkiválasztó térbe, és átadja az egyik szak(tá)jékoztatónak, aki végigvezeti a könyvtáron. Aki határozott igényrel jönnek, azok kérdeznak, a kezdő olvasó azonban nemegyszer tanácstalanul kóvályog a könyvtárban. Az általános tájékoztatók az emeleten helyezkednek el, és minthogy az ide jövő olvasók többnyire szakirodalmat keresnek helybeni olvasás-

ra, az általános tájékoztatók esetleg megismétlik a szak(tá)jékoztatók valamelyikének munkáját. Ez a megoldás nem látszik egészen szerencsésnek, és nyilvánvalóan az új utak keresésének időszakát jelzi. Helyesebb volna talán az általános tájékoztatókat, mint olvasói tanácsadókat, a földszintre helyezni, s a szak(tá)jékoztatót az olvasóterem azon részébe vinni, ahol a szakkönyvek és a szakfolyóiratok vannak, s ide telepíteni a megfelelő katalógusokat is.

A szak(tá)jékoztatóknak a tájékoztató ellátása mellett bizonyos fokú állománygondozási szerepük is van; figyelik az olvasói kéréseket, az Új Könyveket, a Magyar Nemzeti Bibliográfiát és az állománygyarapításhoz szükséges bibliográfiákat, dezideráta-kartotékat állítanak össze, szakterületükön szakozást is végeznek, s a csoportképzés rendszere szerint átdolgozzák a könyvtár régi katalógusait. A szak(tá)jékoztatók egyik legfontosabb feladata a könyvtár által szervezett szakelőadások előkészítése, ezekhez témajegyzékek és kisbibliográfiák összeállítása. A szak(tá)jékoztatók megjelenése a könyvtárban a vertikális munkaszervezet csíráit rejti magában. A könyvtárnak meglehetősen fejlett katalógusrendszere van: 18 féle katalógussal rendelkezik a gyermekrészleg katalógusain kívül. A könyvtári — és külön a segédkönyvtári — állomány szerzői betűrendes és szakkatalógusain kívül analitikus irodalmi és társadalomtudományi katalógus, műszaki és természettudományi tárgyszó-katalógus készül, és külön kartoték a referenzkérdésekről.

Zenei részleg

A könyvtár nagyon látogatott, igen élénk forgalmú részlege. Kihasználatlaga a lehető legnagyobb. Egy kicsit az egész könyvtárat jellemzi, hogy minden munkaterületének vannak megszállottjai, ez ráillik a zenei részlegre is. A részleg két munkatársa között szerencsés a munkamegosztás is. A könyvtári munkában járatosabb *Kováts Sándorné* csaknem teljes egészében a rohamosan növekvő zenei (különösen a hanglemez) állomány fel-dolgozását végzi, a zeneiskolát végzett *Hegedűs Kálmán* pedig a tájékoztató, az olvasószolgálati és a propagandafeladatot látja el.

A zenei részleg tulajdonképpen még kialakulóban van. Katalógusa egyelőre szerzői, amelyben az egyes szerzők munkáinak címléírásai műfajok szerint sorakoznak egymás után. Helyisége 30 m² alapterületű, akusztikailag zárt szoba, ahol csoportosan, az olvasói tér zavarása nélkül lehet zenét hallgatni. Itt működik a könyvtár és a művelődési központ ze-

nei klubja is. Az egyéni zenehallgatás az olvasói övezet 5 asztalánál 4 csatornán történik. A hanglemezellomány eléri a 2000-et, az évi beszerzés 500 lemez. A művek túlnyomó része komolyzenei felvétel, továbbá 118 értékesebb dzsessz- és bit-, valamint 102 irodalmi és 71 nyelvlecke-lemez is található az állományban. A magnót főképpen különféle előadások zenei anyagának összeállításához használják. (A tekercsek száma kb. 100.)

A hanglemezek mellett partitúrákat, egyéb kottákat és zenei kézikönyveket is gyűjtenek. Lassan a „fonotékából” igazi részleg lesz. Sajnos, a hely rendkívül szűkös, de szerencsére a flexibilis, változtatható térben megvan a továbbterjeszkedés lehetősége.

A zenei könyvtárosok sokat panaszkodtak a készülékek romlására. Újabban igen nagy segítség a budapesti zenei részleg számára, hogy a központi könyvtár hálózati és módszertani osztálya átvállalta a készülékek műszaki gondozását. E célból hálózati műszaki szakembert alkalmazott, s azóta lényegesen csökkentek a műszaki panaszok.

A nagy érdeklődés miatt kedden és csütörtökön délután nincs zenehallgatás, csak nyelvtanulás. Ez azonban nem megoldás, mivel az igények mind a zenehallgatásra, mind a nyelvtanulásra oly nagyok, hogy nem elég a rendelkezésre álló négy csatorna. (A 4 lemezjátszón, a 3 szalagos és az egy kazettás magnón kívül hordozható lemezjátszóra és magnóra is szükség volna, és több lemezjátszó beállításával a csatornák számát is fel kellene emelni.)

A száraz leírásból nem tűnik ki az a színes és sokrétű munka, amit a zenei részleg máris végez. Minden hónap első hétfőjén tartja összejövetelét a zenei klub; foglalkozásait a X. kerületi zeneiskola tanárainak részvételével tartják meg. (Az iskola a könyvtárral együttműködési szerződést kötött.) A művelődési központban hangversenyeket rendeznek, amelyeken hangszeren jól játszó amatőrök — olvasók — is szerepelnek.

A zenei klub nemcsak a közös zenehallgatást teszi lehetővé, hanem a tagok a kottaolvasásban is gyakorlatot szerezhetnek. Jó néhány klubtag ma már úgy olvassa a kottát, mint régebben a könyveket. Így megteremtődnek annak a feltételei is, hogy a kezükben partitúrával hallgassanak zenét. A művelődési programokban hangszembemutatók és hangszertörténeti előadások is szerepelnek. (Ezek az azok vesznek részt, akik már a zenei részlegben, a klubban és a zenetanárok rendezvényein, zenei vetélkedőkön eleve rendszeres és alapos tájékozottságot szereztek.)

A zenei részleg munkája az iskolai rendezvényekhez is kapcsolódik. A Var-

ga Katalin Ruhaipari Szakközépiskola divattörténeti bemutatójára például zenei aláfestésnek a lovagkortól napjainkig terjedő történelmi korszakok jellemző zenéjét állították össze igen igényesen. A kőbányai könyvtár zenei részlege ajánló jegyzékeit — a többi Szabó Ervin könyvtárban való felhasználásra — a hálózati és módszertani osztály rendelkezésére bocsátja.

Vizuális és komplex eszközök

Bár a könyvtár szolgáltatásait tekintve még a kiforrás jeleit mutatja, van olyan munkaterülete, amely már ma is országosan példamutató. A legtöbb könyvtárunkban legfeljebb csak próbálgatják a vizuális eszközök használatát — hacsak a gyermekkönyvtárakban elhelyezett diatekercseket nem számítjuk —, ez a könyvtár viszont már ma több mint 4000 diapozitív-lemezzel rendelkezik; ezek kis részét a könyvtárban készítették, túlnyomó többségüket a Tanérti szakboltjában és a Diaboltban szerezték be. A gyűjtemény 1575 képzőművészeti, 1272 természettudományos, 775 irodalmi és 510 földrajzi felvételtől áll: a sorozatok betűrendes katalógusa mellett egy szakrendi katalógusa is van, amely a felvételeket egyedileg tárja fel, az ETO rendjében. Az olvasók egyelőre asztali nézőke segítségével használják a diákat, de a könyvtár diái a művelődési központ szakköröknek, előadóknak és az iskoláknak is igen fontos szemléltető eszközei. Varázsuk feltártságukban van. Önmagában még nem különösen érdekes az, ha például az Ufizi Képtár vagy az Ermitázs műkincseit be lehet mutatni; sokkal érdekesebb egy-egy művésznak vagy korszaknak a bemutatása. Ez az oka, hogy még azok az iskolák is a könyvtárhoz fordulnak, ahol található ugyan diák, de ezek a rendszeres feltárás nélkül nem fejlődtek gyűjteménnyé. A diákat az iskolák rajztanításhoz, műelemzéshez, a történelem, a természettudomány oktatásához, földrajzhoz stb. használják fel. Amíg régebben a könyvtár kínálkozott fel az iskoláknak, s nemegyszer kényszeredetten fogadták szolgáltatásait, a helyzet most teljesen megfordult. (Súlyos szemléleti hibára utal az a gyakorlat, hogy például a kabinetrendszerben működő iskolák nemcsak a készülékeket, hanem az eszközöket — media — is a kabinetben hibáztatják, ezáltal elzárják őket a szélesebb körű, sokoldalú használattól, s így ezek pusztán a tanár demonstrációs eszközei maradnak.)

A könyvtár propagandamunkájából felesleges lenne mindazt felsorolni, ami könyvtárainkban már általánosam ismert és alkalmazott. (357 rendezvény 11 000

résztevővel, 126 kiállítás stb.) Itt csak arról szeretnénk szólni, amit általában nemigen látni a könyvtárakban. Különösen Bíró Ferenc diatár-vezető és Hegedüs Kálmán zenei könyvtáros vállalkozásáról érdemes szólni: előadás-szövegek verses részeit diaképekkel szemléltetik, és egyben odaillő zenével festik alá. Ezek különösen iskolai órákon és ünnepi rendezvényeken hasznosíthatók. Így például a László gimnázium magyar óráihoz kapcsolódva a könyvtár az éppen tárgyalt irodalmi korszak zenei és képzőművészeti kultúráját is bemutatja. Ilyen komplex műsorokat — forgatókönyveket — kér a KISZ és jó néhány szocialista brigád is. A Leővey Klára szakközépiskola számára készült például *A romantika a festészetben és a zenében*, a gimnáziumok harmadik osztálya számára pedig *A világ teteje: Tibet* című összeállítás, amelyben Tibet földrajzán kívül annak zenéjét, képzőművészetét is bemutatták. A könyvtárnak számos kész forgatókönyve van, amelyet a hozzátartozó magnótekerccsekkel és dialemezekkel együtt kölcsönad. A könyvtárban tartott szakköri foglalkozásokat rendszerint a szakkörvezető, iskolai szakkör esetében pedig a szaktanár tartja, és a könyvtár az említett módon illusztrálja. (A könyvtár ilyen tevékenysége a jövő iskolai könyvtárai számára is mintául szolgálhat.)

Egyoldalúság volna, ha például az iskoláknak nyújtott segítség csupán a zenei, illetve képzőművészeti rendezvények illusztrálására szorítkoznék. A könyvtárnak van két ifjúsági felelőse, akik a könyvtárlátogatásokat, valamint az iskolák és a könyvtár közös foglalkozásait szervezik. Például a Pataky István Híradástechnikai Szakközépiskola könyvtári foglalkozását úgy készítik elő, hogy az érdeklődés a könyvtár híradástechnikai anyagára irányuljon. Így a látogatók figyelmét nem csupán „általában” irányítják a könyvtárra, hanem felkeltik érdeklődésüket szakirodalmi anyaga iránt is. Az Ihsz Dániel Közlekedésgépészeti Szakközépiskola például műszaki szakfolyóiratok ismertetését kérte a könyvtártól.

A *gyermekrészlegről* csak röviden szeretnénk szólni. 2826 olvasója van, számuk a múlt évben 427-fel nőtt. (A kerület általános iskolásainak 38 százaléka olvasójuk.) A kerület koránt sincs még kellőképpen ellátva gyermekkönyvtárral, mert például a távolabbi iskolákból a tanulóknak csak 6—7 százaléka keresi fel a könyvtárt. A kölcsönzött kötetek száma 43 978, a fiókokéval együtt 58 115. Amellett, hogy a gyermekkönyvtárban szakköri és klubfoglalkozásokat tartanak, egyre több tanuló keresi fel a könyvtárat azért, hogy az iskolai feladat megoldásához könyvtári segítséget vegyen igénybe. A

részleg munkatársai az iskolai könyvtáraknak közvetlen segítséget nyújtanak: eddig 10 általános iskolában rendezték a könyvtári állományt.

Együttműködés a művelődési központtal

Noha a könyvtár — mint általában a legtöbb tanácskönyvtár — szervezeti szempontból nem tartozik a művelődési központhoz, a művelődési központtal jó együttműködést alakított ki. (A könyvtár a művelődési központ termeiben tartja nagyobb rendezvényeit, közös rendezvényeik is vannak — például ünnepi könyvhét, szavalóversenyek stb. —, s egymás rendezvényeit népszerűsítik.)

Új vonás együttműködésükben az, hogy a könyvtár közvetlen kapcsolatot tart fenn a művelődési központ szakköreivel, sőt bizonyos szakköri foglalkozásokat rendszeresen a könyvtárban tartanak, illetve a könyvtár segédanyagokat ad át a művelődési központ foglalkozásaira. Ez már jövőbe mutató új együttműködési lehetőségeket jelez. Az együttműködést sok esetben az nehezíti meg, hogy a művelődési központ szinte teljes tevékenysége — a kezdeti szakaszban — igen gyakran pillanatnyi ötletekre épült, és ezekhez elég nehéz alkalmazkodni. Mindenesetre a könyvtár, amely természeténél fogva igen nehezen tud bizonyos konzervatív vonásokat levetkőzni, nem kis mértékben a művelődési központ munkatípusának hatására merészebben használ új eszközöket és módszereket.

A könyvtár nyitvatartási ideje heti 49 óra. (Veszprémben 56 óra!) A Szabó Ervin kerületi könyvtárakban mindennap változó, nehezen észben tartható nyitvatartási idő itt már bizonyos fókig rendeződött. Hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken 10-től 19 óráig, szerdán 15-től 19 óráig, szombaton 13-tól 18 óráig tart nyitva. Vasárnap pedig 9-től 13 óráig.

Hanglezemre 80 000, folyóíratra 30 000 forintot költ a kőbányai könyvtár. (Veszprém hanglezemre csak 24 000 Ft-ot adott ki.) Veszprém a vasárnap kivételével de. 11-től 20 óráig tart nyitva, de klubvezete minden időben már reggel 8-tól este 8-ig az olvasók rendelkezésére áll, vasárnap délelőtt is.

A cikk elején említettük, hogy vannak olyan hangok, amelyek a könyvtár mai alapterületét nagynak tartják. Az elmondottak jelzik, hogy a könyvtárnak előbbutóbb — legalább részben — meg kell valósítania a szakrészleges tagolást. Ha a könyvtár látogatottsága és szakirodalmi igénybevétele a mostani ütemben növekszik, a könyvtárat nemcsak nagynak nem

lehet nevezni, de nemsokára helyszükével is kell számolnia.

A kerületben most folynak a nagy építkezések, s ezek befejeztével a lakosság száma néhány éven belül 100 000 fölé emelkedik. Ha csak a mai országos olvasói átlagot számítjuk, legalább 15 000 olvasót kell a kerületben könyvtári szolgáltatásokkal ellátni. Ekkora tömeg fogadására a Pataky István téri könyvtár már nem igen vállalkozhat, ha csak nem akar igényességéről lemondani. A legszérenyebb magyar norma (1000 lakosra 36 m²) alkalmazásával 3600 m² könyvtári alapterületre volna szüksége a kerületnek. A korszerű ellátás megoldását a jelek szerint nem a könyvtár bővítése, ha-

nem három, 6—700 m² alapterületű fiókkönyvtár építése jelenti. Ez nem valami „könyvtárosi mohóság”, hanem az ország mai állapotának megfelelő valóság (1000 lakosra Szombathelyen 47, Kaposvárott 46, Egerben 49, Miskolcon 42, Győrben 47, Nyíregyházán 51, Dunaujvárosban 69 négyzetméter könyvtári alapterület jut).

A legfőbb tanulság, hogy bármennyire örülünk is annak, hogy Budapesten megtörtént a léptékváltás, és hogy van már Budapestnek legalább egy kerülete, ahol a 8,2 százalékosra zsugorodott olvasói átlag helyett már a 12 százalékot is meghaladót találunk, a mai országos színvonal eléréséhez még így is, itt is igen sok a tennivaló.

Bereczky László—Sallai István

Mozgókönyvtár — de csak újat

Az első vidéki mozgókönyvtár négy éve

1974. április 8-án első alkalommal kölcsönözhettek az olvasók a Pécsi Városi Könyvtár mozgókönyvtárának állományából. Az ország második, Pécs és a vidék első bibliobusza indult el nehézségekkel alaposan „kikövezett” újtárra ezen a napon. Részletes ismertetést, leírást a könyvtárbusz elkészítéséről, munkájának kezdetéről a Könyvtáros 1974/6. és 1975/2. számában olvashattunk. Néhány adat ezekből a cikkekből:

1974. április 2-án a 12. sz. Volán Vállalat átadta a Pécsi Városi könyvtárnak ajándékként, egy Ikarus 620-as járműből átalakított bibliobuszt. Mint Gerő Gyula írta a Könyvtáros 1974/6. számában: „... az ország egyik leggyorsabban elkészített könyvtári létesítménye [kiemelés G. GY.-től] született meg Pécsen. Az alig öthónapos építési idő azonban nem kelti a kapkodó munka, a hevenyészett megoldások látszatát. A ... bibliobusz külsőre teljesen újnak tűnik a szemlélő előtt, s berendezése is elegáns.” Értéke az átadás időpontjában 450 ezer forint volt. 2300 kötetet lehet benne elhelyezni. A polcok kiszerezhetők, két oldalon a busz hosszengelyére merőlegesen helyezkednek el, közöttük azonban jó a közlekedési lehetőség. Rádió és magnetofon használható benne, fűtése, világítása 220 V-os váltakozó/áramú hálózatról működtethető.

Indításkor hét kölcsönzőhelyen állt meg. 1975-ben két új megállót alakítottak ki. Azóta ez a kilenc kölcsönzőhely nem változott.

Milyen eredményekről számolhatunk

be, áttekintve a busz négyéves működését?

Kitűnő kezdet után visszaesés

Kellemes meglepetést szereztek a kezdeti időszak adatai: 1974. szeptember 30-án, féléves működés után már 738 olvasója volt a mozgókönyvtárnak. Ez szép eredmény, azt lehetne himni, hogy az olvasók száma a továbbiakban is ilyen gyorsan nőtt. Az 1974. december 31-i adatból azonban már látszik, hogy megtorpant a fejlődés: az utolsó negyedévben mindössze 125 fővel — csak 863-ra — növekedett az olvasótábor (év végére 1000 olvasót terveztek). Azután 1975-től kezdve — nem lehet rá jobb szót találni — látványos zuhanás következett az olvasók számában: 1977-ben egész évben félannyian sem — csupán 325-en — iratkoztak be, mint 1974. április 8-tól 1974. szeptember 30-ig.

Az adatokból kiderül az is, hogy kezdetben a fiatal olvasók többségben voltak, később megfordult az arányuk.

A busz elsődleges feladata a peremrészek munkásolvasóinak ellátása lett volna, azonban az olvasók számával együtt csökkent a munkásolvasók száma is, s az arányuk sem volt megfelelő, 1977 végén az összes beiratkozottak mindössze 22 százalékát alkották.

A látogatók száma két évig még emelkedett, azután alaposan csökkent, akár csak az olvasóké: 1977-ben még az 1974 első félévi eredményt sem éri el. (1974

szeptember: 2387; 1976. dec. 31-én 5165; 1977. dec. 31-én 2062.)

A kölcsönzött kötetek számának alakulása is hírt ad a forgalom csökkenéséről, továbbá arról is, hogy mostanára a fiatalok a többségből kisebbséggé váltak. (Az 1974-es 12 876 kötetes forgalom 1976-ra 14 044-re emelkedett, majd 1977-ben 10 351-re zuhant, miközben a fiatalok „részesedése” napjainkra 50 százalék alá süllyedt.)

S most lássuk az okokat.

Amikor a busz már a szerelőcsarnokban készült, a könyvtár vezetői felmérték a helyzetet: először is kell 10 ezer kötet könyv a raktárba, 2300 kötet a buszba. Minimálisan valóban ennyire lett volna szükség. Úgy látszott, hogy meg is lesz — a megszűnt könyvtárak anyagából —, de 1974 végére kiderült: 7261 használható könyvet lehet csak összegyűjteni — a megszüntetett fiókok nagyon rongyos könyveinek nem adható hely az „új” buszban. Az első tervpont dugába dőlt. 1000—1200 olvasóra (ezt a létszámot tervezték) 7200 könyv jutott.

Tervezték azt is, hogy évente 60 000 Ft lesz a beszerzési keret — ez is terv maradt, bár ez az összeg sem lett volna sok. Képzelnék csak el, a bibliobusznak hat megszűnt könyvtár helyett kellett dolgoznia! Így már kevésbé nagy az összeg. A hiba ott volt, hogy a 60 000 Ft sehogyan sem került elő. Nem is kerülhetett, hiszen a megszüntetett hat kis fiókkönyvtár évi összes könyvvásárlási kerete 20 000 Ft-ot sem tett ki! Következésképpen: 1975-ben 541 kötetet (kb. 18 000 Ft) 1976-ban 766 kötetet (szintén kb. 18 000 Ft); a beszerzés összege nem nőtt meg, de egy megszűnt könyvtár anyagából is kapott a bibliobuszt, 1977-ben 520 kötetet (kb. 18 000 Ft); de mert a régi állományból 288 kötetet selejtezett a központ, csak 232-vel nőtt az állomány) tudott venni a könyvtár a buszhoz. Az 1978-ban rendelkezésre álló 114 új kötet még nem számítható pontos előrejelzésnek, mivel a Könyvtárellátó év elején kevesebbet szállított. Kb. 520 kötetes gyarapodásra lehet számítani ebben az évben is. A felhasznált összeg a tervezett évi vásárlási keret felét sem éri el. A rossz ellátás nem a könyvtár hibájának róható fel, mert jobbra nincs pénze. A fenntartó nem tud nagyobb összeget adni, ugyanis jelenleg a hálózat eddigi legnagyobb beruházásához gyűjt és ad pénzt: jövőre elkészül a város legnagyobb szabadpolcos könyvtára egy műemlékjellegű épületben. Ez minden támogatást megérdemlő vállalkozás — el is visz minden lehetséges pénzösszeget. Így az adott keretek között a mozgókönyvtár éppen csak létezik, hiszen az 500 kötetes évi gyarapodást figyelembe véve a 9 kölcsönzőhely mindegyikére

A pécsi bibliobusz az indulás idején. (MTI Fotó — Bajkor József felvétele)

csupán 55 új könyv jut évente. Vajon nem a busz előtti állapot reprodukálása ez? De az, csak még mozog is! Ráadásul úgy érezzük, hogy sem a fenntartó, sem a működtető nem hibáztatható a kialakult helyzetért. Egy adatot még: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár első mozgókönyvtára 1974-ben 95 830 Ft-ot költött könyvre. A Pécsi Városi Könyvtár egész évi beszerzési kerete ebben az évben kb. 200 ezer forintot tett ki. A pesti bibliobusz kezdő állománya — 15 120 kötet — 1973. február 6-tól 1976 januárjáig megduplázódott.

Nem jön a busz — elmarad az olvasó

Azt hiszem, a működés adatainak a legizgalmasabb és „legdrágább” rovatához érkeztünk: a nyitvatartási napokhoz. Számítva a rendes évi és tanulmányi szabadságokat, az ünnep- és vasárnapok által kieső időt, kb. 240 napon kellene kölcsönöznie évente a mozgókönyvtárnak, vagyis havonta húsz napon. Az egyes számú pesti mozgókönyvtár 1975-ben 232 napon kölcsönzött, abban az évben, amelyben műszaki vizsgára készítették elő. Tehát az évi 240 kölcsönzési nap nem túlzott kívánság. Ha ezt tekintetbe vesszük, a pécsi mozgókönyvtár kieső napjainak száma az első évben még nem nagy. Kilenc hónap alatt 180 napon kellett volna kölcsönöznie, s 169 napon kölcsönzött is. A kiesés abból adódik, hogy a busz csak április 8-án indult, tehát nem teljes kilenc hónapról van szó. A második évben már 20 nap — egy teljes munkahónap — hiányzik. A harmadikban 27,

a negyedikben 48 nap maradt ki a kölcsönzésből, elsősorban a busz javítása miatt.

48 kölcsönzési napot büntetlenül nem lehet kihagyni: az olvasó, aki hiába vár a buszra, elveszti bizalmát. A busz nem jön — az olvasó sem jön. Csak egy megoldás létezik: *új busz kell, nem felújított, s nem is egy, hanem kettő.* Meggyőződésünk, hogy a kérdés kulcsa itt rejlik. A felújított Ikarus 620-ashoz nem lehet pótalkatrészt kapni, mert régi konstrukció. Éppen ezért a készítő brigádok nem is vállalják a javítást. Az új típusok alkatrész-ellátása legalább tíz évre szavatolt lenne, a Volán mindenféle javításukat vállalná. Két busz pedig azért kell, hogy az egyik esetleges kiesése esetén a másik pótolni tudja a kimaradást (természetesen nem csupán „ácsorgó” tartalék lenne, erről még szólunk). Persze ez nagyon drága dolog, de képzeljük el a MÁV-ot: egy mozdonya lenne csak, s ha az rossz, nem menne a vonat. Persze — mondhatják — a vonatnak mennie kell, de ha a busz nem megy, nem történik semmi baj. Valóban — semmi baj nem történik, de akkor minek van?

S ha már sikerült — akár új — bibliobuszt szerezni, annak a fenntartása sem olcsó dolog: üzemanyag, alkatrész-ellátás, szerviz, garázsdíj stb. mind-mind egy fiókkönyvtár fenntartásának összegére rúg. Ez azonban nem elviselhetetlen terhelés: csak egyszer kell előteremteni, azután folyamatosan, költségvetésben megtervezni a fenntartást. Persze minél öregebb a busz, annál többet évente.

Végül nézzük a működés utolsó rovatát, ez is szolgál meglepetéssel és tapasztalattal. 1974. december 31-ig két könyvtáros és a gépkocsivezető járt a busszal. A személyi költségvetés akkor 94 080 Ft volt egy évre. (Ehhez még 15 ezer Ft járt az SZTK, étkezési költség, munkaruha stb. címén.) Ez megfelelő összegnek tűnik. Azonban 1975-ben már csak egy könyvtáros maradt a buszon — de az legalább egy évig, huzamosan. Ám, ha szabadságra ment, helyettesítése már nagy gondot okozott, a gépkocsivezető helyettesítése pedig megoldhatatlan volt. 1976—1977-ben egy-egy könyvtárosa volt a bibliobusznak, de nem egyazon személy, hanem a két év alatt váltották egymást. Aki foglalkozott olvasószolgálatlaltal, tudja, mit jelent ez: a könyvtáros nem ismerheti meg az olvasót, az olvasó a könyvtárost. 1977 nyarán úgy határoztunk, hogy a busz könyvtáros nélkül marad: az arra alkalmásnak ítélt gépkocsivezető látja el a kölcsönzést is. A tervezett bérből (90 000 Ft) 45 ezer lett — ennyit tudunk előteremteni. Ez az összeg legfeljebb a gépkocsivezető megemelt fizetésére elég. Ezért is, meg azért is, mert

ha gépkocsivezető nincs, hiába van könyvtáros, az egyszemélyes könyvtár mellett döntöttünk. Abban az esetben, ha volna elég pénz, akkor is nehéz lenne olyan könyvtárost szerezni, aki nyáron vállalja a 40 fokos meleget, télen pedig a hideget, mert a fűtés — minden előzetes várakozás ellenére — nincs megoldva, a szellőzés pedig soha nem is volt. S akkor nem is szoltunk még a kedvezőtlen munkaidő-beosztásról: a bibliobusz könyvtárosa minden kölcsönzési napon este 19 óráig dolgozna. (Persze, ha két könyvtáros fizetésére van pénz — no meg két gépkocsivezetőre is —, már egyszerűbb a helyzet.)

Most már összegezhetjük tapasztalatainkat, mert minden lehetséges statisztikát tanulmányoztunk. A Pécsi Városi Könyvtár mozgókönyvtára merész vállalkozás és dicséretes társadalmi összefogás eredményeként jött létre. Meg kell állapítani azonban, hogy a könyvtár akkori vezetői, de a felettes hatóságok sem tudták pontosan felmérni, milyen feladatokat kell még megoldani az elkövetkező időkben. Ez — figyelembe véve, hogy Pécssett az ország második bibliobusza lépett munkába — talán nem is nagyon meglepő. Könyvtárbuszunkat ilyen körülmények között is fenntartjuk, hiszen még így is hasznos, jó szolgálatokat tesz, s megszűntetése a régi állapotot hozná vissza. Bizunk abban is, hogy az új központi könyvtár elkészülte után új bibliobuszt kapunk.

Hogy ne ismétlődjék meg a pécsi kudarc

Azért, hogy az új mozgókönyvtár tulajdonosokat hasonló buktatóktól megóvjuk, a következő javaslatokat tesszük:

Csakis új gyártmányt érdemes könyvtári célra átalakítani, hogy az alkatrész-ellátás zavartalan legyen. Továbbá két buszra van szükség ahhoz, hogy kiesés ne legyen a kölcsönzésben, valamint azért, mert ügyes szervezéssel meg lehet oldani, hogy a második busz se csak helyettesítsen, hanem önállóan is kölcsönözzön.

Minden buszhoz két könyvtáros kell, lehetőleg férfi, hogy este is vállalhassa a munkát. Kell azonkívül kitűnő tápraktár raktárossal, hogy a könyvek cseréje ne legyen késedelmes. Az évi könyvbeszerzési keret — egy busz esetében — ne legyen kevesebb 60—70 ezer Ft-nál. A kezdő állomány ne legyen kevesebb 15 ezer kötetesnél.

A könyveket több példányban kell beszerezni (Pécssett különösen a 14 év alatti olvasók számának csökkenésében játszott szerepet az egy-egy példányos beszerzés). Gondolni kell arra is, hogy legyenek olyan polcok, amelyekben 25—26 cm magas könyvek is elférnek. A gyerekek na-

gyon sok meséskönyvet nem láthattak amiatt, mert a polcokra — a különleges könyvszorító berendezés miatt — csak 21 cm-es könyveket lehet felrakni.

Egy busz 9—10 állomásnál többet ne vállaljon. Az állomásokon 3—4 óra az ideális várakozási idő. A kölcsönzökhelyeket — a tanács szakembereivel együttműködve — jól kell megválasztani, hogy azok valóban a szükséges helyen legyenek, s jól meg lehessen közelíteni őket a busszal is.

A felújított busz szerepe csak az lehet, hogy népszerűsítse a mozgókönyvtár gondolatát, és híveket szerezzen a fenntartók körében a rendszer elterjesztésére, teljes kiépítésére.

Az elhasználódással arányosan emelni kell a buszfenntartás költségeit, és lehetőleg szerződést kell kötni valamelyik szerelő vállalattal, amelyik a javítást gyorsan, rövid határidőre vállalja.

Úgy kell megoldani a fűtést, hogy télen se az olvasók, se a könyvtárosok ne fázzanak. Ehhez minden megállónál csatlakozó kell a 220 V-os hálózathoz. Hetente egy szerviznapot is szükséges tartani.

*

A felsorolt követelmények szerintünk az alapot képezik a jó mozgókönyvtár működéséhez. Ezekből semmit nem szabad engedniük a bibliobuszt használóknak, fenntartóknak. Amint látható, a könyvtáros a mozgókönyvtárral szemben nagy igényeket támaszt. A társadalom sem vár azonban keveset tőle: azt kívánja, hogy korszerű, gyors, pontos szolgáltatást nyújtson, amit csak a felsoroltak alapján lehet elérni. Bizonyítják a pécsi bibliobusz négy év alatt gyűjtött — sajnos — kedvezőtlen tapasztalatai. Ismétlem: a bibliobusz hasznos ellátási forma, és kell is, de pénzigényes, és csak akkor hálás, ha különös figyelemmel foglalkoznak vele.

Végezetül, kommentár nélkül, két idézetet ajánlanék az érdekeltek figyelmé-

be. Az egyik a *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom* c. folyóirat 1976/4. számának 750. közleményéből való:

„Suhl megyében (NDK) a könyvtári teljesítmények elmaradtak az országos átlagtól... A lemaradás okát abban találták meg, hogy a szolgálati helyek határfoka nem kielégítő. Ezért mozgókönyvtárak létesítését határozták el. A hagyományos bibliobuszok esetén a motor túlságosan nagy eszközökötést okoz, ezért gyors helyváltoztatással szokták megszervezni a jó kihasználást. Ez viszont elmentmond az olvasói igények kielégítésére való törekvésnek: az olvasók többnyire akkor nem szabadok, amikor éppen ott jár a busz. Ezért Suhlban úgy határoztak, hogy a mozgókönyvtárat hosszabb ideig állomásoztatják az egyes helyeken, viszont a megoldás gazdaságossága érdekében motor nélküli — vontatható — járművet szerkesztenek. Ennek továbbításáról az üzemeltetésre szerződő helyi tanácsok gondoskodjanak, saját vontatógép-parkjuk segítségével. A mozgókönyvtár alapja egy 8×2,4 m alapterületű lakókocsi, mely teljes berendezéssel, felszereléssel ... 27 ezer márkába (hozzávetőleg 135 ezer Ft-ba) kerül. Állománya 2600 kötet könyv... Ezzel a módszerrel háromszorosra emelték a kölcsönzési forgalmat az állandó könyvtárak forgalmához viszonyítva.”

A másik idézetet ugyancsak a KDSZ-ből választottam (1976/3. sz., 464. közlemény):

„... A mozgó ellátás nem szükségképpen alacsonyabb rendű, feltéve, hogy nincs túlterhelve, vagyis van elegendő jármű, s a mozgókönyvtárat feltöltő könyvtár illetékes részlege gyorsan és lelkiismeretesen dolgozik.” (Az NSZK-beli állami könyvtári központok szakmai tanácskozásának — 1975. szeptember 20.—október 2. anyagából.)

Pintér László

Kitüntetések

Az Elnöki Tanács KONDOR ISTVÁNNÉNAK, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályvezetőjének, minisztériumi főtanácsosnak, nyugállományba vonulása alkalmából, a közművelődési könyvtári hálózat kialakítása érdekében kifejtett eredményes munkássága elismeréséül; SÁNDOR LÁSZLÓNAK, az Állami Gorkij Könyvtár igazgatójának, nyugállományba vonulása alkalmából, több évtizedes munkásságalmi és kulturális tevékenységének elismeréséül

a SZOCIALISTA MAGYARORSZÁGÉRT ÉRDEMRENDET
adományozta.

A kitüntetések Pozsgay Imre kulturális miniszter adta át június 27-én Kondor Istvánnénak, június 28-án pedig Sándor Lászlónak.

„Büszke vagyok arra, hogy egyetemünk ilyen könyvtárral rendelkezik...”

Beszélgetés dr. Nemezc Ernő egyetemi tanárral,
a Veszprémi Vegyipari Egyetem rektorával

Mielőtt megkérném dr. Nemezc Ernőt, hogy néhány kérdésemre válaszoljon, olvasóink tájékoztatására hadd mutassam be dióhéjban a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárát. 1977-es adatok szerint a könyvtár állománya 98 358 kötet, tehát nagyságát tekintve a kisebb egyetemi könyvtárak közül való, állományának gyarapítására 4 846 356 forintot költött, és 1275 kurrens időszaki kiadványt járattott. 31 dolgozója közül 30 fő-foglalkozású, s közülük 21 dolgozik könyvtárosi munkakörben. A könyvtár kétségtelenül jó hírét nem a nagy számadatoknak köszönheti, hanem tevékenységének: úttörő szerepet játszott a számítógépes információkeresés hazai bevezetésében, igen korán felismerte a könyvtárközi kölcsönzés és általában az egyetemen kívüli feladatok ellátásának fontosságát, a szakirodalmi tájékoztatás komplex jellegét (irodalomkutatás, eredeti dokumentumok rendelkezésre bocsátása, fordítás).

És ezek után az első kérdés: miben látja dr. Nemezc

Ernő az egyetemi könyvtár legfontosabb feladatát?

— Egyetemi könyvtárról beszélve — úgy vélem — a középkori egyetem, az „universitas” hármasság feladatából indulhatunk ki. Ez az évszázadokkal ezelőtt kialakult hármasság ugyanis lényegében azóta is megmaradt: a tudományok fejlesztése (azaz a kutatás), megőrzése és továbbadása (azaz az oktatás). Mindhárom feladat színvonalas elvégzése feltételezi a könyvtár létét és használatát. A Vegyipari Egyetem ennek megfelelő hangsúlyt kíván adni könyvtárának.

Bizonyára közismert, hogy a Vegyipari Egyetem nagyon fiatal intézmény, 1949-ben alakult meg. De az egyetem s benne az egyetemi könyvtár nehéz születése, öröklött gondjai nemcsak az alapítás körülményeire vezethetők vissza. A felszabadulást követően néhány évig a könyvtár általában nem kapta meg az őt megillető szerepet egyetemünkben, s az akkor kialakult hibás szemlélet nyomaiban még ma is sokfelé él. A könyvtárigazgatót még mindig túl sok egyetemen nem tartják a vezetőséghez tartozónak. Pedig a világ legjelesebb egyetemein — függetlenül attól, milyen hosszú időre visszatekintő hagyományokkal rendelkeznek — a könyvtár vezetője (aki a „rögzített ismeretek” kezeléséért felelős) a második személyiség.

— Veszprémben mennyire szolgálja ki a könyvtár az egyetem igényeit, kívánalmait?

— A könyvtár jelenlegi dolgozói — és elsősorban vezetője, Kováts Zoltán — személyében a Vegyipari Egyetem egyszerű partnert talált. Tevékenysége révén a könyvtárból, illetve a könyvtárra alapozva sikerült a legáltalánosabb értelemben vett, jól funkcionáló ismeretszolgáltatási rendszert kialakítani. Akinek szüksége van rá, a lehető legrövidebb idő alatt megkapja a kellő információkat. S ez nem csekély érdem, mert szinte minden szakterületen, de a kémia és a vegyipar területén különösen, versenyt kell futtnak az idővel.

A „könyvtárosság” rendkívül bonyolult szakmává vált, eszközeivel, módszereivel a kutatók maguk már nem élhetnek. A hajdani kutató, aki maga kereste és gyűjtötte a számára szükséges irodalmat, szükségképpen eltűnt, „lehetetlenült”. A ma kutatója ne „irodalmat” keressen: ez a könyvtár feladata.

Sajnos, úgy tűnik, nem minden egyetem és nem minden kutató jutott el még ennek felismeréséig. Nem egy felsőoktatási intézményben még mindig az az uralkodó törekvés, hogy a tanszékek könyvtárai minden szükséges, vagy esetleg szükséges irodalmat tartalmazzanak. Ez a „belterjes” rendszer túlhaladott, korszerűtlen.

A kutató és az egyetem számára az a jó megoldás, ha a kutató meghatározza, mire van szüksége, s azt minél rövidebb

idő (lehetőleg 24—48 óra) alatt meg is kapja. A könyvtáros szakmai ismereteire, készségeire pontosan ott van szükség, hogy tudja; ezt hogyan érheti el.

Elmondhatom, hogy gyakorlatilag az egyetem minden hazai vagy külföldi látogatójának megmutatom a könyvtárat is. Büszke vagyok rá, hogy egyetemünk ilyen könyvtárral rendelkezik, s arra is, hogy sok látogatónk meglepődik: így is működhet egy könyvtár, *ilyen szinten is* el lehet látni irodalommal, információkkal az egyetem dolgozóit, kutatóit, hallgatóit. Más hazai egyetemnek oktatói könyvtárunk tevékenységét, eredményeit látva nemegyszer rádöbbenek, hogy saját könyvtárunk mennyire konzervatív módon, milyen alacsony határfokkal működik.

— *A Vegyipari Egyetem könyvtárát nagymértékben a számítógépes témafigyelő-szolgálat tette ismertté...*

— A témafigyelés megítélésem szerint nagyon korszerű, valamennyi tanszékünk eredményesen veszi igénybe. Elterjesztéséhez persze bizonyos propagandára is szükség volt, amit — azt hiszem — a lehető legjobb formában végzett el a könyvtár: a kedvező tapasztalatok győzték meg a szolgáltatás hasznosságáról mindazokat, akiknek arra a szükségük lehet. Kétségtelen, hogy ezt a szolgáltatást mihamarabb ki kellene egészíteni az *irodalom visszamenőleges felkutatásának* hasonlóan korszerű és gyors megoldásával is.

Ami a *fordítási* tevékenységet illeti, ezt elsősorban a komplex szolgáltatási lánc részének tekintjük, s ezért tartjuk nagyon fontosnak.

— *A Vegyipari Egyetemi Könyvtár az átlagos hazai egyetemi könyvtáraknál jóval aktívabban nyújt szolgáltatásokat „kifelé”, azaz kutatóintézeteknek, vállalatoknak, más felsőoktatási intézményeknek. Hogyan egyeztethető ez össze az egyetem igényeinek teljesítésével?*

— Úgy vélem, a könyvtár elsősorban arra való, hogy a kutatást szolgálja, mégpedig előzékenyen. Erre a könyvtáros gárda igen alkalmasnak tűnik.

Ha az egyetem vezetése „önző” volna, könnyen mondhatná, hogy a könyvtár ne szolgáltasson más intézménynek. Csak-hogy ezek a külső kapcsolatok az egyetem egészére visszahatnak. A könyvtár nem lehet csupán egy szűk kör tulajdonosa: az egész országnak kell lennie. Kis, elszigetelt egységek ma már nem gondoskodhatnak korszerű ellátásról, csak az intézmények együttműködésétől várható a kellő eredmény (és itt a hazai és a nemzetközi együttműködésre egyaránt gondolok). Kifelé irányuló szolgáltatásainkat egyébként csak indokolt esetben veszik igénybe, hiszen „térítésesek”. A

könyvtár ilyen szolgáltatásait tulajdonképpen az országos, sőt a nemzetközi együttműködés részének tekintjük.

Az együttműködésre való készség egyik jele az az információs- és irodalomközvetítő tevékenység is, amelyet könyvtárunk a szakterület jobb ellátása érdekében vállal. A nemzetközi együttműködéshez tartozónak vélem a British Library Lending Division (*L. a Könyvtáros 1977/2. számát is — A szerk.*) szolgáltatásainak aktív és rendszeres igénybevételét, a kuponos másolatbeszerzést is. Nem egy külföldi vendégünk lepődött meg már azon, milyen rövid átfutási idővel tudjuk ennek révén kielégíteni az igényeket.

Szeretném külön hangsúlyozni, hogy a nemzetközi kapcsolatok az egyetem és a könyvtár számára egyaránt igen fontosak. Sajnos, lebonnyolítanak még sokszor problematikus, nehézkes.

— *Milyennek látja a könyvtár működési feltételeit? Van-e szükség, illetve lehetőség ezek javítására?*

— Úgy gondolom, a könyvtár vezetőjének nincs túl sok oka panaszkodni az egyetemi vezetésre. Lehetőségeink keretein belül mindig arra törekedtünk, s a jövőben is ezt tartjuk szem előtt, hogy biztosítsuk a könyvtár megfelelő színvonalú működésének feltételeit. Kis egyetem vagyunk, s ennek megfelelően könyvtárunk is — állományát, létszámát tekintve — kicsi. Teljesítménye azonban ehhez képest nagy. A kis állomány mellett például a *könyvtárközi kölcsönzési forgalom* óriási, ami arra látszik utalni, hogy könyvtárunk állományát szinte az egész ország használja. Úgy mondanám, hogy a teljesítményhez képest viszonylag nem nagy pénzügyi keretek jó kihasználása révén sikerült jó eredményeket elérni. Az az igazság, hogy ami pénzt az egyetem a könyvtárba „befektetett”, az mindig kamatosztól megtérült. Jelenleg, egyebek között, számottevő *raktárbővítést* tervezünk.

— *Az egyetemi könyvtár nem csupán, s talán nem is elsősorban a központi könyvtárból áll, hanem a központi és a tanszéki könyvtárak hálózatot alkotnak. Milyen a tanszéki könyvtárak helyzete, mi a feladatuk?*

— Utaltam már arra, hogy korszerűtlennek vélem a tanszéki könyvtárak túlzott önállóságra, illetve önellátásra irányuló törekvéseit. Véleményem szerint a tanszéki könyvtárak feladata, hogy kielégítsék a napi, kézikönyv-használati jellegű igényeket, mindenkor szervesen kapcsolódva az egyetem teljes könyvtári rendszerébe. Semmiképpen sem törekszünk nagy tanszéki könyvtárakra, de az alapvető irodalomnak meg kell lennie bennük. A folyóiratok közül csak a kurrens számok találhatók meg a tanszéki

könyvtárakban. Megjegyzem, maguk a kutatók is szívesebben dolgoznak a központi könyvtártól kapott xerox-másolatokkal.

Nem hiszek azonban abban, hogy az egyetemi könyvtári hálózat ilyené alakítását adminisztratív módszerekkel kellene és lehetne elérni. Csak az az út járható, amelyen haladva a tanszékeken

dolgozók megértik, belátják a központosított megoldás kétségtelen előnyeit. Ehhez természetesen olyan egyetemi könyvtár szükséges, amelyik ezeket az előnyöket valóban nyújtja is.

— *Úgy véljük, Veszprémben ilyen a könyvtár.*

Sárdy Péter

fórum

Teremtsünk rendet a gyermekkönyvtári állomány felállításában!

Erdeklődéssel olvasom a könyvtárosok véleményét a gyermekkönyvtárügy egyik legvitatottabb kérdéséről (Könyvtáros 1977/8., 1978/2., 5. szám). Tudomásom szerint az ún. „összeosztást”, bizonyos szépirodalmi témacsoportok egyetlen betűrendbe sorolását nemcsak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, hanem az ország több más gyermekkönyvtárban, így Csongrád megyében is évekkal ezelőtt bevezették, másutt most próbálnak kialakítani valamilyen minimális tagolást. Ezért úgy érzem, ideje, hogy néhány elvet leszögezzünk, és a gyakorlat oldaláról vizsgáljuk meg alkalmazhatóságukat.

A hazai gyakorlat

Az ország különböző vidékein óriási eltérések mutatkoznak a raktározási rendben. A „klasszikus” Szabó Ervin könyvtári felosztást szinte mindenütt továbbfejlesztették — mennyiségileg és minőségileg is —, sokszor nem egészen szerencsés ötletekkel. A témák betűjelei nem mindenütt jelölik ugyanazt a csoportot, nagy a bizonytalanság, de előfordul a „témák” csoportjában egészen más szempont is, például néhol „Hu”-val jelölik a humoros *stílusú* könyveket, holott ennek semmi köze a műfaji-tematikus felosztáshoz. Másutt még mindig kísértének a korra-nemre vonatkozó közvetlen utalások, például *Lányregények — Fiúregények, 6—10 évesek olvasmányai* stb., mint-ha a lányok nem is olvashatnák Cooper könyveit vagy a fiúk például *A két Lotti-t*. Sokszor találkozunk bizonyos szépirodalmi sorozatok kiemelésével is (Pöttyös, Delfin, Sirály stb.), ami azért nem célravezető, mert a gyerek így a külső „köntös” alapján választ könyvet, nem pedig a cím vagy a tartalom szerint. Ismét csak a rossz kiemelést példázza a „Kötelező olvasmányok” feliratú polc. Minden könyvtáros azt szeretné ugyanis, ha *A Pál utcai fiúk*-at vagy a *Légy jó mindhalálig*-ot nemcsak azért olvasnák el a gyerekek, mert kötelező. Mindannyian tudjuk, milyen „rosszízú” az, ami kötelező.

A másik végtel is megtalálható még egyes — főként községi —, önálló gyermekrészleggel nem rendelkező könyvtárakban, ahol a gyermek- és ifjúsági állomány felállítása nélkülöz mindenféle tagolást — még a betűrendet is! —, sok esetben az ifjúsági ismeretterjesztő anyag is a felnőtt állományban van, tehát a közös csoportos leltárkönyv felosztását tükrözi.

A tagolatlanság a gyakorlatban éppoly áttekinthetelenné teszi a könyvtárat, mint az állomány túlságos szétaprózása. Egyik esetben a tájékoztatás és a könyvvajárlás — különösen kezdetleges katalógus esetén — kizárólag a könyvtáros — véges! — memóriájára támaszkodhat, másik esetben óriási többletmunkára kényszerül a könyvtáros, főként, ha egyedül végez minden más feladatot is. Ahol külön feldolgozó munkatárs(ak) van(nak), ott sem egyszerű a gyermekkönyvtárosok dolga: a leltározott, „szerelt” könyvet még be kell helyezni a maga „skatulyájába”. Ez nemcsak azért nehéz dolog, mert a könyvtáros csak egyéni ítéletére hagyatkozhat, nem is csak azért, mert igen sok a határeset — egy mű több témába is besorolható —, hanem azért is, mert maguk a témacsoportok sincsenek pontos jellemzőkkel körülhatárolva. Emellett

a könyvtáros kénytelen legalább nagyjából elolvasni minden egyes könyvet, hogy jó lelkiismerettel megállapíthassa a témát.

A könyvismeret nagyon fontos tényező mindenütt, különösen a gyermekkönyvtárakban, de ezt külön kellene választani a feldolgozó munkától — esetleg munkaidőben teremteni erre lehetőséget! —, mert nagyon lelassítja a könyvek polcra kerülését. — A „tragédia” akkor következik be, ha a téma szerinti jelzet egy adott polcra utasítja az illető könyvet, s esetleg később kiderül, hogy mégsem volt helyes a döntés (újabb könyvek alapján újabb szempontok, más könyvtáros stb.). Ugyanilyen gondot okoz a könyvek visszaosztása is a kölcsönzés végén, hiszen rengeteg kicsi egységet kell alkotni a könyvtárosnak, hogy a megfelelő polcra kerüljenek a könyvek.

Bonyolítja a helyzetet, ha ugyanezeket a témákat — akár kevesebbet is — nem logikai betűjelekkel, hanem színsíkokkal jelöljük. A színskála erős, éppen ezért jól megkülönböztethető színeinek száma véges (6, legfeljebb 7), s mivel egyáltalán nem kapcsolhatók racionálisan az egyes állományrészekhez, gyakorlatilag megjegyezhetetlenek és teljesen ötletszerűek. Eligazító táblát, főként pedig helyszínrajzot nem igen láttam az ilyen jelölést alkalmazó könyvtárakban.

Az állomány felállításának elvei

A könyvek bármilyen szempontú tagolása bizonyos fokig megalkuvás a többivel szemben, de éppen ezért van a katalógus, mely az összes többi szempont szerint feltárhatja az anyagot.

1. Abban valamennyien egyetértünk, hogy az *életkori sajátosságokat* mindenképpen figyelembe kell venni, de csak áttételesen. Éppen ezért az olvasási kultúra kezdeti fokán álló óvodás és kisiskolás korosztály könyveit, valamint a gyermekkönyvtár törzsanyagát kinövő, *magasabb fejlettségi szinten* levő serdülők olvasmányait feltétlenül külön kell választani az ifjúsági szépirodalom masszájától. A klasszikus felnőttirodalom válogatott anyaga ugyanis, melyet átvezetésnek, kóstolónak számunk a világirodalom gazdagon terített „asztalához”, bizonyos történelmi, földrajzi és egyéb ismereteket, de főképpen megfelelő esztétikai, erkölcsi érettséget feltételez, röviden magasabb befogadási szintet. Ezért megengedhetetlen, hogy például *Tolsztoj: Háború és béke* vagy *Hugo: A nevető ember* c. könyve egy ötödikes kezébe kerüljön. Lehet, hogy buzgó olvasó létre belekezdene, néhány fejezeten át is rágná magát, de valószínű, hogy egy életre elmenne a kedve Tolsztoj vagy Hugo olvasásától, mert e könyvek világa még nagyon távol van az ő befogadási szintjétől.

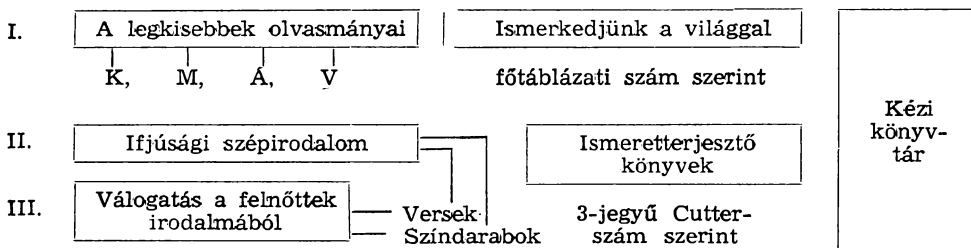
2. A könyvek felállításában mindig az *átlagos* gyereket kell alapul vennünk, meg kell vizsgálnunk, milyen indítékkal közelít a polchoz. (Természetesen az egyéni könyvajánlásban a fejlettség különböző fokán álló *személyiséget* kell tekintenünk, az ő ismereteihez és érdeklődéséhez kell szabnunk tájékoztatási módszereinket.) A felállításban tehát a várható igényeket kell kielégítenünk, de nem szolgáian, hanem állandóan fejlesztve azokat, tudatos választásra nevelve a gyerekeket. Ennek megfelelően a polcon inkább a *műfaji* tagolást kövessük — a három nagy életkori csoporton belül —, a *tartalmi* elemzést viszont tárjuk fel a katalógusban. Egyik legfontosabb célkitűzésünk — hogy tudniillik az író neve tudatosuljon a gyerekekben, s később ez legyen a választás alapja — csak a bizonyos mértékben tagolt betűrend alapján képzelhető el. Az egyetlen betűrend — mely a könyvtáros kényelmességét bizonyítja — az első pontban foglaltak miatt nem engedhető meg.

3. A tagolásban kialakított elveinket *következetesen* vigyük végig, tiszta eszközökkel dolgozzunk, ne keverjük bele az ismeretterjesztő könyveket a szépirodalomba, például az *Igy élt...* sorozatot azzal a céllal, hogy jobban vigyék a gyerekek. — Az ismeretterjesztő állomány ETO szerinti tagolásával ugyan a felnőttkönyvtár használatára nevelünk, de ezt se vigyük túlzásba: ha csak néhány könyvünk van az adott szakterületről (0, 1), akkor elegendő az egyjegyű főtáblázati szám szerinti *felirat*, de feltétlenül a gyerekeknek érthető megfogalmazásban, *képpel*. — A kicsik ismeretterjesztő anyagában mindenképpen elég a főtáblázati szám és a figyelemkeltő felirat.

4. Ha egy állományrészt — bármilyen szempontból — tartósan kiemelünk vagy több állománycsoportot képezünk, az elhatárolás tényét minden körülmények között rögzítenünk kell a könyveken is (kívül-belül, jól látható módon), kartonjaikon is — a katalógusban. Csak így töltheti be a katalógus irányító szerepét, csak így taníthatjuk meg a gyerekeket arra, miért *könnyű* a könyvtárban tájékozódni a katalógusok alapján. Sőt, a visszaosztás munkája is lényegesen leegyszerűsödik, még a gyerekek is elsajátíthatják. — Ehhez feltétlenül áttekinthető, gyorsan visszakereshető és gyorsan

megtanulható *jelölési rendszer* szükséges. (Persze, a buktatókra is vigyázzunk: az Ft rövidítést már lefoglaltuk a „forint”-nak, a fantasztikus történeteknek elég az „F”.)

Osszefoglalva: A regényműfaj történelmileg kialakult változatai (kalandregény, gyerektörténetek, történelmi regény, életrajzi regény, fantasztikus regény) ma is jól kitapinthatók, kár lenne lemondani tartalmi elemzésükről és a tartalom jelöléséről. Ez a jelölésmód nagy segítséget ad a könyvtárosnak a könyvvajánlásban, de a forgalomelemzésben (mintavételi hónapok) is fontos lehet. A tartalom jelölését viszont csak *áttételesen* alkalmazzuk — tehát ne ez legyen a raktári rend alapja —, a témakatalógusban azonban igazis legyen együtt minden hasonló témakörű könyv. Ennek megfelelően a következő főcsoportok alakulnak ki (a bekeretezés a minimális tagolást és egyben a főfeliratot jelenti):

Az ország gyermekkönyvtárai azonban semminemű központi irányítást nem kapnak a témajelölésre vonatkozólag — a műfaji alcím és a szépirodalmi szakszám minuszos korlátozottan közös alosztásai nem mindig nyújtanak megfelelő támpontot. Ezért szeretném javasolni az Új Könyvek szerkesztőinek, akiknek úgyszólván kézzel kell venniük minden egyes ifjúsági könyvet, hogy valamilyen módon *jelöljék* a témát, lehetőleg a *tárgyszó változataként*. Így egységet teremthetnének a zűrzavarban, és a könyvtárosok rengeteg fejtöréstől és felelős döntéstől menekülnének meg. Talán így több idejük maradna az ifjúsági könyvek jobb megismerésére!

Sáráné Lukátsy Sarolta

Régi és ritka könyvek kiállítása

Zalában

Nem mindennapos feladatra vállalkoztak a zalai közgyűjtemények, amikor a zalaegerszegi megyei művelődési központban, a megyei könyvtár irányításával bemutatták a *Régi könyvek és nyomtatványok a zalai közgyűjteményekben* című kiállítást. Az ünnepi könyvhét rendezvényeihez csatlakozó kiállítás célja az volt, hogy az érdeklődők elé tárja a zalai közgyűjtemények (elsősorban a megyei könyvtár, a megyei múzeumi igazgatóság és levéltár) eddig csak szűk körben ismert anyagát. Bemutatni kívánta továbbá a Zalában található legrégebbi könyveket, a nevezetes első kiadásokat és dedikált példányokat, ezzel is hangsúlyozván a kiállított dokumentumok művelődéstörténeti és az esetek többségében helytörténeti jelentőségét is.

Helyi gyűjtésből ilyen nagyszabású könyvészeti kiállításra még nem került

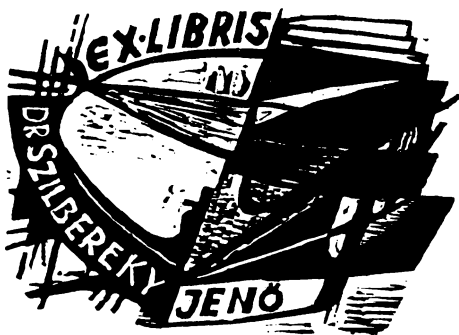
sor Zala megyében. Nem az érdeklődés hiánya okozta ezt, hanem az, hogy a közgyűjtemények feltáró munkája még nem fejeződött be, s a társintézmények közötti együttműködés sem volt megfelelő. Főleg e két kedvezőtlen feltétel megszűnése tette lehetővé a kiállításon bemutatott gazdag anyag összeállítását.

Zala megyének nincsenek nyomdatörténeti vagy irodalmi hagyományai. Igaz, száz évvel Hess András *Chronica Hungarorum* után, 1573-ban a Zala megyei Alsólendván magyar nyelvű nyomtatott könyvek jelentek meg. Szerzőjük Kulcsár György prédikátor, nyomdászuk pedig a híres könyvnyomtató család tagja, *Hoffhalter Rudolf* volt. E protestáns szellemben készült könyvek kiadása azonban megszakadt, mert II. Miksa rendelkezése a nyomdát bezárták. Ezzel gyakorlatilag a XIX. századig megszűnt Zala megyében

a könyvnyomtatás. Nevezetesebb írója sem volt a megyének, illetve akik voltak (például Virág Benedek, később Kisfaludy Sándor stb.), azok sem Zala megyében alkottak.

S nem voltak közgyűjtemények, könyvtárak sem, amelyek megőrizhették a régi anyagot. Pedig a reformkor küzdelmei a felvilágosult, független Magyarországért Zalában is termékeny talajra találtak. Kisfaludy Sándor, a költő és Skublics Károly, a megye európai műveltségű táblabírája saját könyvtárukat ajánlották fel, továbbá széles körű közadakozás is megindult, hogy mielőbb megépülhessen Zalaegerszegen a Dunántúl legelső könyvtára. A politikai helyzet azonban nem kedvezett a mozgalomnak, és az 1848—49. évi szabadságharc leverése után az ilyen irányú törekvéseket csíráiban elfojtották. (A Skublics-könyvtár anyaga később a Zala megyei Állami Levéltár tulajdonába került.) Zalaegerszegen egészen a felszabadulásig nem létezett számottevő könyvtár, így az elmúlt századok könyvanyagának gyűjtésével, gondozásával senki sem foglalkozott. 1950-ben jött létre a zalaegerszegi körzeti könyvtár, amely 1952-ben megyei könyvtárrá alakult. Ebben az időben megkezdődött a régi könyvek tudatos gyűjtése is.

A kiállítás legrégebbi könyve *Rotterdam* Erasmus 1522-ben Kölnben megjelent Paraphrasis című munkája. A latin nyelvű és a megyei könyvtár tulajdona. A XVI. századi anyag érdekessége egy kalendárium, amely a Zala megyei Búcsúszentlászló egykori ferencrendi klostromának egyik ablakmélyedéséből került elő. 1564-ben nyomtatták a németországi Wittenbergben *Calendarium Historicum* címmel. A naptár üresen hagyott lapjain a kalendárium későbbi tulajdonosai számos feljegyzést tettek. Csaknem 400 év folytatólagos krónikájával bővült ki tehát ily módon a XVII. században Zalába került könyvecske. A bejegyzések közül kiemelkedik Disilvíts István légrádi protestáns papé, aki Zrínyi Miklós 1663—64-es híres téli hadjáratáról a szemtanú elevenségével számol be.

A Zala megyei közgyűjtemények legrégebbi magyar nyelvű kötete *Pázmány Péter* legsikeresebb művének, az *Isteni igazságra vezérlő kalauz*-nak 1613-as, első kiadása.

A XVIII. századi anyagból kiemelkedik a *Ratio Educationis* első kiadása, valamint a *Corpus Juris* Nagyszombatban megjelent első kiadása.

A XIX. századi anyag bő válogatást nyújt a századelő szellemi fellendülésének termékeiből, a reformkor, a szabadságharc, majd a kapitalista fejlődés irodalmából. Egyebek között *Széchenyi* művei (*Balaton* *gőzhajózás*, *Hitel*, a *Világ* első kiadása), Bolyai Farkas drámái képviselik ezt a korszakot. Látható még az első magyarországi drámaelméleti mű (*Szigligeti Ede: Dráma és válfajai*, 1874.) első kiadása, valamint *Fischer* könyvritkaságszámba menő műve *A gyógyyszerészeti gyakorlat kézikönyve*. Egy 1802-ben megjelent könyvben pedig *Csokonai* 1796-os *Diétai Magyar Múzsájának* teljes anyaga is megtalálható. A kiállított XIX. századi zalai sajtótermékek közül egy 1854-ben, Nagykanizsán kibocsátott színházi plakát ragadta meg legjobban az érdeklődők figyelmét, amely Beecher-Stowe *Tamás bátya kunyhója* című művét reklámozta. A mű 1852-ben jelent meg, s különböző szintársulatok már két évvel később játszották a zalai falvakban. A Skublics-könyvtár ritkaságszámba menő könyvanyaga mellett a könyvtár korabeli nyomtatott katalógusát és a közkönyvtár épülettervének vázlatát is bemutatták a látogatóknak.

A zalai közgyűjtemények XX. századi anyagából kiállításra csak a híresebb első kiadású művek, a neves alkotóink dedikációjával ellátott kötetek, valamint a Tanácsköztársaság érdekesebb aprónyomatványai kerültek. A dedikált ritkaságok közül kiemelkedik *Ady Endre* *A magunk szerelme* című, 1913-ban megjelent első kiadású művének példánya. Ugyancsak nevezetes első kiadású példány *Kassák Lajos* *Tragédiás figurák* című könyve, amely 1919-ben a „Ma” kiadásában jelent meg. Említést érdemel még *Szabó Lőrinc* első megjelent művének (Föld, erdő, isten, 1922.) dedikált példánya, valamint a *Radnóti Miklós*, *Sárközi György*, *Tersánszky Józsi Jenő* és *Tamási Aron* kézjeggyel ellátott kötetek.

A kiállítás izléses — s az egyes korok művészettörténeti háttérét bemutató — illusztrációi közül érdemes megemlíteni a Levéltár által rendelkezésre bocsátott térképeket, köztük Magyarország legrégebbi részletes térképét (Lázár Deák készítette 1528-ban) és Joannes Tomasich 1792-es Zala megyei térképét.

Gyimesi Endre

Győrött

Az 1978-as ünnepi könyvhét nyitányaként került sor Győrött, a Petőfi Sándor Ifjúsági Házban a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár „Régiségeink-ritkaságaink” című kiállításának bemutatására.

*Accipe plurimum salutem nostram! Foga-
dja szívélyes köszöntésünket!* — ez a témához illő felirat üdvözölte a kiállítás résztvevőit, akik régi könyveink iránti nem titkolt érdeklődéssel, a győri lokálpatrióták büszkeségével léptek a kiállítási terembe. A megnyitón a tárlatvezető a kiállított műveknek körülbelül egyharmadát diaképeken mutatta be, érzékeltetve ezáltal a nevezetességeket, a kuniózumokat az egyes kiadványok szerzőivel, a művek témáival és az illusztrációkkal kapcsolatban. Különösen jól érvényesült a diafelvételeken például az aldinákat jellemző horgony vagy az Elzevir-család nyomtatványainak ismertető jele: egy oszlopon a pálmalevelek fölött ülő sas, karmai között hét nyilat tartva, a szalagon a *Concordia res parvae crescunt, A kis dolgokat nagyga teszi az egyetértés* — jelszóval.

A kiállítás időrendben mutatta be a megyei könyvtár régi állományából feltárt műveket. Így — természetesen — a főhelyre a féltve őrzött ősnymtatványok kerültek. Magyar vonatkozásai miatt legértékesebb inkunábulumunk *Thuróczi János Chronica Hungarorum* című munkája 1488-ból. Ebben Győr 1271-es várossá nyilvánításáról is olvashatunk. 1481-ben jelent meg Nürnbergben *Aeneas Sylvius* — 1458-tól II. Pius pápa — levelezése. A levelek között V. László (1440—

1457) magyar királyhoz és nevelőihez írt levél is található. Hasonlóan értékes *Marsilius Ficinus* 1505-ből való, 181 levélből álló német nyelvű munkája, amelyben a gyógynövényekről és a korabeli gyógyszerkészítés technikájáról olvashatunk.

A kiállításon a fő hangsúlyt a győri vonatkozásokra helyeztük, hiszen elsősorban városunk közönségét kívántuk megismertetni a könyvtár kincseivel. *Hieronymus Augustianus Ortelius* terjedelmes német nyelvű történeti munkájában például korabeli metszeteken láthatták a látogatók a régi győri vár képét, az 1594-es és 1598-as győri csaták eseményeit és — a mondát illusztrálva — a vaskakast a várkapu tornyán.

A kiállított művek témája túlnyomórészt történelmi volt. Gazdag anyag képviselte a jogi, vallástörténeti, bölcséleti és nyelvészeti irodalmat. Az egészen régi kiadások között viszonylag csekély volt a kiállított szépirodalmi művek száma. A régi kiadványok legnagyobb része latin, kisebb százaléka német, francia, olasz és szláv nyelveken jelent meg.

A kiállítás egyik tárlójában az 1727-től 1850-ig Győrött működő *Streibig* nyomda nyomtatványai voltak láthatók. Külön tárlóban tekinthették meg a látogatók a *Milkovics—Zámory* család könyvtárának néhány 1700 előtti kiadványát, amelyek 1904-ben ajándékozás útján kerültek Győr város tulajdonába. Ez a két utóbb említett gyűjtemény + gazdagságát és értékét tekintve — a későbbiekben önálló kiállítást is érdemelne. A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár ugyanis a „Régiségeink — ritkaságaink” című kiállítást egy sorozat kezdetének tekinti.

A megyei könyvtár törekvését örömmel üdvözölte a város közönsége. A könyvtár már régóta nem csupán „kölcsonkönyvtárként” él az olvasók és a lakosság tudatában. Különösen a felújított könyvtár-épületbe költözés óta fejt ki a megyei könyvtár oly széles körű tevékenységet a város kulturális életében, hogy ez további várakozásokat ébreszt a kívülállóknál. A „Régiségeink — ritkaságaink” című kiállítás feltétlenül tekintélynövelő tényezőként hatott. A gazdag régi állomány létezése, sokoldalú feltárása és az olvasók, a kutatók rendelkezésére bocsátása együttesen bizonyítja, hogy a könyvtár a hagyományok tiszteletben tartásával, színvonalas munkával tárja fel az elődök által összegyűjtött könyveket, és szolgálja vele a ma emberének művelődési igényeit.

Dr. Haraszi Erika Ágnes

Huszonöt alkotó év az elmélet és gyakorlat jegyében

Beszélgetés dr. Móra Lászlóval

A hatvanas években az egyetemi könyvtárak hálózati és módszertani kérdéseivel foglalkozó irodalomban gyakran találkoztunk dr. Móra László osztályvezető nevével. Az utolsó évtizedben pedig tudománytörténeti munkáival vitta ki a szakemberek elismerését. Legújabb könyve — amelyben nagy polihisztor tudósunk, Korach Mór életművét örökíti meg — kéziratának átvétele alkalmával már mint nyugdíjast kértük meg, beszéljen pályájáról, munkásságáról.

— Az első és szokványos kérdés: mikor és hogyan kezdődött könyvtárosi pályafutása?

— Sok próbatételén mentem keresztül, míg viszonylag későn, meglelt fejjel a könyvtárosok sorába léptem. Az ötvenes évek elején a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatóit mint az egyik katonai tanszék főelőadója haditechnikai tárgyakra tanítottam. Szakirodalmat keresve többször megfordultam a központi könyvtár kápolnaszerű gótikus épületében, ahova 1953-ban saját kérésémmre áthelyeztek. Amikor új munkakörömet testvérbátyámmal, a szegedi egyetem professzorával közöltem, tréfásan *Theodor Mommsent* idézte, aki tanítványa bejelentésére, miszerint könyvtáros lesz, így válaszolt: Egész életedben a téglát akarod hordani, ahelyett, hogy magad is építkezz! Rögtön gondoltam, hogy mint minden hasonlat, ez is sántít, mindamellett az első időben, amikor toltam a vasikos könyvekkel megrakott „kocsit”, vagy a tanszéknek régi könyveivel színültig megtöltött kosarakat cipeltük, néhány-szor eszembe jutott Mommsen. (Rövidesen technikai ismereteimet is kamatoztattam: a kosarak aljára kis görgőcsapágyas kereket szerelve már könnyűszerrel toltuk a könyveket.)

— *Bizonyára az ilyen aprómunkák mellett sok más érdemi feladatot is végzett?*

— Természetesen, hiszen a Műegyetemi Könyvtár kiváló szakemberek vezetésével azokban az években formálódott korszerű tudományos nagykönyvtárrá. Jömagam a gyarapítási és tanszéki osztályra kerültem. Vezetője, *Sebestyén Géza* egyéniségével, hatalmas tudásával mély benyomást gyakorolt rám. Ő veze-

tett be a leltározás és katalogizálás alapismereteibe, s mellette rövidesen rájöttem, hogy nem elég a rutinmunkák begyakorlása; feladatomban értelmes ellátáshoz az összefüggések felismerése, a diszciplína megtanulása szükséges.

— *Mi készítette arra, hogy negyvenéves fejjel egyetemet végezzen, diplomát, majd doktorátust szerezzen?*

— Az előzőekben érintettem a kérdést. Nem a jobb fizetés, mivel mint felsőfokú végzettségű, hosszú állami szolgálattal rendelkező tudományos munkatárs megfelelő bérezésben részesültem. Éreztem azonban, hogy a szakember csak úgy felelhet meg hivatásának, ha a gyakorlat mellett az elméleti tudást is megszerzi. A könyvtárost is képezik, és nem úgy születik. Tehát minden alkalmat megragadtam, hogy tanuljak: 1955-ben az Országos Széchényi Könyvtárban rendezett héthónapos szakozó tanfolyamot végeztem el, majd az Országos Könyvtárügyi Tanács szervezésében az egyetemet nem könyvtárszakon végzetek számára tartott kétéves felsőfokú könyvtáros szaktanfolyamot. Közben beiratkoztam az ELTE bölcsészettudományi karának levelező tagozatára, ahol ötévi tanulás után, 1961-ben könyvtár és történelem szakon kitüntetéses oklevelet szereztem, s a könyvtárszakosok közül az elsők között avattak doktorrá.

— *Egyetemi tanulmányai során ki gyakorolta Önre a legnagyobb hatást, és a tanultakat hogyan hasznosította?*

— Maradandó élményt adott *Fitz József* egy-egy órája a könyv- és könyvtár-

történetből. Előadásából nem „lógott ki” a nevelő szándék, mégis öntudatlanul formált bennünket, legalábbis bennem néhány előadása keltette fel az érdeklődést a múlt iránt. Hatására kezdtem a Műegyetemi Könyvtár történetével foglalkozni. Kovács Máté tudománypolitikai koncepcióinak és szervezési módszereinek igen jó hasznát láttam a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat továbbfejlesztésének bizonyos kérdéseiben. Végül Kóhalmi Bélát, aki a bibliográfiákat és a könyvtári tájékoztatás egyéb „műszoereit” ismertette meg velünk, mint a szerénységgel párosult szocialista könyvtártudós mintaképét zártuk szívünkbe. A levelező oktatást — saját tapasztalatom alapján — igen hatékonynak tartom, mivel a tanult elméletet szinte egyidejűleg a napi gyakorlati munkánkban hasznosítottuk. Könyvtárosi tapasztalataink viszont lehetővé tették a stúdium alapos elsajátítását, az egyetem elvégzése nagymértékben növelte látókörünket.

— *Hogyan alakult hálózatszervezési gyakorlati munkája?*

— Közismert, hogy a felszabadulás után az egyetemi könyvtárak egyik nagyon fontos feladata lett a központi és a tanszéki könyvtárak kapcsolatának kialakítása, a szakmai feladatok központi ellátása. Az Országos Könyvtári Központ kezdeményezésére a főhatóság, a VKM egyetemi osztálya 1949-ben rendeletet is kiadott e könyvtárak egységes kezelésére, a központi funkciók kiépítése mégis nehezen indult meg. A BME központi könyvtárában is csak 1952-ben kezdődött meg az egyik kar új könyveinek feldolgozása. A központi katalógus azonban csak akkor felelt meg a rendelkezésnek, ha az egyetem (pontosabban a szervezetileg két egyetem: az Építőipari Műszaki Egyetem és a Budapesti Műszaki Egyetem) falain belül található valamennyi könyv címadatait tartalmazza. 1955-ben kezdődött és kb. hét éven át tartott az a nagyméretű vállalkozás, melynek során a két egyetem kerekén száz tanszéki könyvtárának 150 000 művét központilag feldolgoztuk és elláttuk a tanszékeket katalóguscédulával, valamint bejelentve a műveket az Országos Széchényi Könyvtár Központi Katalógusába, a tanszéken levő értékes anyagot bekapcsoltuk az ország könyvtári vérkeringésébe. Majd az egységes kezelés és nyilvántartás érdekében a hatvanas évek elején végigjártuk a tanszékeket, a teljes állományt ellenőriztük, selejtezünk, új leltárakat készítettünk, a katalógusokat kiegészítettük stb. Mind a tanszékek régi anyagának feldolgozása, mind a helyszíni könyvtárrendezés az e célra jutott tekintélyes összegből történt, és e munkálatokat a belső dolgozók különmunkában, sok szerződötött külső mun-

katárral együtt végezték a bérezésre kialakított könyvtári teljesítménynormáink alapján. Ennek a néha 60 főre felszaporodott gárdának az irányítása, a munka folyamatos szervezése hosszú éveken keresztül az én feladatomból volt, és viseltem e nagy vállalkozással járó anyagi és erkölcsi felelősséget. A munkában tevőlegesen is részt vettem, a határidők betartása, a kieső munkatársak pótlása stb. céljából különmunkában sok ezer tanszéki könyvet katalogizáltam, korrekurát és egyéb feladatot végeztem. Tapasztalatainkról rendszeresen beszámoltam a felsőoktatási és a könyvtári folyóiratokban. Hálózati munkánkról idegenben is tudomást szereztek, mivel a szegedi egyetem idegen nyelvű *Acta Bibliothecaria*-jában megjelent, a magyar intézeti könyvtárakról írt dolgozatomból 1960-ban több külföldi folyóirat részletesen ismertette.

— *Hogyan fogadták a tanszékek a központi könyvtár kezdeményezéseit?*

— Kezdetben idegenkedtek minden beavatkozástól, s különösen attól féltek, hogy a feldolgozásra elvitt könyveket sokáig kell nélkülözniük. Amikor a könyvek pontosan visszaérkeztek, és velük együtt még sokszorosított katalóguscédulákat is kaptak, lassanként megszűnt az ellenkezés. Csakhamar tapasztalták, milyen előnyös, ha a központi könyvtártól megtudhatják, hogy egy-egy fontos könyv melyik tanszéken található. Könyvtárak rendbehozatalát különös örömmel fogadták, és a tanszékvezetők-től kapott számos köszönő levél is bizonyította, hogy munkánknak igen nagy hasznát vették. Mindamellet az új könyvtári szabványok alapján rendezett könyvtárak egységes kezeléséhez szükséges szakértelem a legtöbb helyen hiányzott. Ezért a következő feladatunk az volt, hogy a tanszéki könyvtárak kezelőit a könyvtári munka elemeire megtanítsuk. Felelősségünket megnövelte, hogy az 1956. évi könyvtári törvényerejű rendelet a két budapesti mellett a miskolci és a veszprémi műszaki egyetemi könyvtár szakmai felügyeletét és módszertani irányítását is ránk ruházta. A sokrétű feladatok ellátására a BME központi könyvtárában 1961-ben önálló hálózati és módszertani csoport, majd osztály alakult. A részleg vezetésével a központ mérnökigazgatója, *Ladányi Antal* engem bízott meg.

— *Milyen módszerekkel segítették a tanszéki és a hálózati könyvtárosokat?*

— Már 1960-tól kezdve alapfokú könyvtárosi tanfolyamokat szerveztünk, szerveztettük a tagkönyvtárak rendszeres időközökben történő módszertani segítségét, tanszéki katasztert fektettünk fel, és közös munkaértekezleteken a tanszéki könyvtárosokkal együtt vitattuk meg a problémákat, alakítottuk ki a

megoldásokat. Nem elégedtünk meg a tanácsadással, ha kellett, egy-egy munkatársunk a helyszínen maradt, s úgy segített a munkában. A vidéki tagkönyvtárainkat is gyakran felkerestük, és huzamosabb időt töltöttünk náluk. Jőmagam is például 1960-ban féléven keresztül heti három napot Miskolcon dolgoztam, hogy a hálózati központban bevált eljárásokat és munkamódszereket ott megismerhessek. Módszertani munkánkban az audiovizuális technikát is hasznosítottuk, például a könyvtár munkájáról húsz perces filmet készítettünk. Igen nagy segíséget nyújtottak módszertani kiadványaink, melyek sorában 1960-ban jelent meg az egyetemi könyvtárak hálózati munkájához készült segédkönyvem. A tanfolyamokhoz pedig 1962-ben tanszéki könyvtárosok alapismereteit tárgyaló tankönyvet szerkesztettem. Kezdetől fogva sokat foglalkoztunk a nem hagyományos dokumentumokkal, és a szerkesztésében megjelent segédkönyv sikerét mutatja, hogy pár hónapon belül elfogyott. E kiadványról *Papp István* a Könyvtárosban (1967. évi 9. sz.) megállapította, hogy ez újabb bizonyíték arra, hogy a szakkönyvtári hálózatok közül a leghatékonyabban törekszünk a hálózati és módszertani feladataink ellátására. Hasonló elismerésre vail, hogy a prágai Állami Könyvtár Módszertani Kabinetje beszerzte és a *Novinky Knihovnické Literatury*-ban 1966-ban közölte teljes fordításban „A hálózati és módszertani munka tartalmi kérdései a tudományos és szakkönyvtárakban” c. tanulmányomat, amely gyakorlati munkánk elméleti számvetése volt.

— *Publikációiban gyakran hivatkozik külföldi példákra, ezeket honnan ismer-te?*

— Az ötvenes években külföldi utazásra nem volt lehetőségem, azonban kezdetül fogva olvastam az angol és a német folyóiratokat, s figyelemmel kísértem a népi demokratikus országok könyvtári cikkeinek fordításait. A hatvanas években már részben magánutazásokon, javarészt azonban hivatalos utakon alkalmam volt több jeles könyvtárt a helyszínen tanulmányozni, mint a Könyvtárosban is megjelent élménybeszámolókat tanusítják. A Pozsonyi Egyetemi Könyvtárt 1966-ban, a krakkói Jagello Könyvtárt 1967-ben, a prágai Klementinumot 1972-ben, a moszkvai GPNTB, a szovjet állami tudományos és műszaki könyvtár munkáját 1974-ben ismertettem. Meggyőződésem, hogy a külföldi gyakorlat összevetése a hazával elengedhetetlen a fejlődéshez.

— *A könyvtárak együttműködéséről milyen tapasztalatokat szerzett?*

— Az együttműködés szükségességét nem gőzzük hangsúlyozni, valójában

azonban ez nehéz kérdés. Húsz évvel ezelőtt a törvényerejű rendelet közös hálózatba egyesítette a hazai műszaki egyetemi könyvtárakat, előírta a központi feladatokat, amelyekből sok mindent megvalósítottunk. 1964-ben Miskolc, majd egy év múlva Veszprém kivált a hálózatból, és önállóulva, külön hálózatot alkotva működnek. A hálózati elv előnyei a műszaki egyetemeken jelenleg is eredményesen megvalósulnak. Sok nehézség jelentkezik azonban a vállalati és a kutatóintézeti könyvtárakkal való együttműködésben. Gyakorlati példa a jó együttműködésre a selmeci műemlék-könyvtár állományának feldolgozása, melyet a főhatóság döntése értelmében a BME központi könyvtárában végeztünk. A munka végén, 1966-ban az érdekeltek közös egyetértésben kb. 30 000 könyv és folyóirat a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárába, 9000 könyv és folyóirat pedig a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárába került.

Igen gyümölcsöző együttműködés alakult ki önkéntes alapon a két műszaki nagykönyvtár között. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központtal az együttműködést 1964-ben szerződésben is rögzítettük, amelyet a két könyvtár azóta is rendszeresen megújít.

— *Az eddigiekben könyvtárosi tapasztalatairól számolt be, középiskolai tanári diplomáját hogyan hasznosította?*

— Bővegesen kamatoztattam úgy is, mint pedagógus, úgy is mint tudománytörténész. Az alapfokú tanfolyamok szervezésében, a főbb tantárgyak oktatásában és a vizsgáztatásban, majd az OMKDK-ban (ahova 1969-ben kerültem át), a két és fél éves szakkönyvtáros-képző tanfolyamon — itt a levelező tagozat megindulása óta a mai napig a könyvtártantantómban — bőven volt alkalmam a pedagógiát, melyet doktori vizsgám melléktárgyának is választottam, és a didaktikai elveket a gyakorlatban alkalmazni. Csaknem két évtized alatt ezernél jóval több kezdő, fiatal szakembert vezettem be a könyvtári munkába. Alapelveim: csak azt tanítom, amire a hallgatónak a gyakorlati munkában szükségük van. Az oktatásban is az elmélet és a gyakorlat kölcsönhatását igyekszem megvalósítani, például a házi feladatokban, főleg pedig a záródolgozatokban a tanult ismeretanyag alkalmazását kérem számon. Így a hallgatók napi munkájukban hasznosíthatják az olyan témát, mint például a kézi lyukkártyás nyilvántartások megszervezése valamilyen dokumentumtípusra, vagy az új könyvtárhelyiségek tervezése és berendezése.

— *Engedjen meg egy közbevetett kérdést: Nem túl szigorú, nem követel sokat?*

— Hiszek a példamutatásban, abban, hogy másoktól is elvárhatok annyit, mint

önmagamtól. Oktatás közben figyelmet, rendet, pontosságot kívánok. Következé-
tesen értékelem a házi feladatokat, a leg-
jobbakat kiemelve igyekszem nemes ve-
senyre buzdítani a hallgatókat. A legsi-
kerültebb dolgozatokat körözöm, így a
hallgatók egymástól tanulhatnak. Ha év-
közben szigorú is vagyok, a vizsgákon
kollégát látok bennük, és egy-egy vizs-
gafeleletnél is magyarázattal igyekszem
ismereteiket megszilárdítani. Mindez hoz-
zájárul ahhoz, hogy hallgatóim többsége
jeles és jó érdemjegyekkel fejezi be ta-
nulmányait, ami azért is dicséretes, mert
vidéki műszaki és mezőgazdasági szak-
könyvtárakban dolgoznak, mostohább
körülmények között.

— *Az utóbbi években az OMKDK fel-
dolgozó osztályát vezette, ezen a terüle-
ten milyen eredményekről számolhat be?*

— Mint minden könyvtárosi munká-
ban, a feldolgozásban is a legfontosabb
a rend és pontosság. Amikor 1969—1970-
ben az osztály vezetését átvettem, pél-
dául a könyvek feldolgozásának ideje kb.
két hónap volt. A munkaszervezet meg-
javításával sikerült a könyvek feldolgo-
zási idejét átlagosan három hétre csök-
kenteni, és nem volt többé restancia sem.
A normatívák kidolgozásával munkánk
hatékonyágát tovább növeltük, és az
1977. év második negyedében — sport-
nyelven szólva — rekordot értünk el,
mert a naponta érkező és 40 könyvből ál-
ló „csomagokat” átlagosan 8,5 nap alatt
teljesen feldolgoztuk, a sokszorosított cé-
dulákat kiterjedt katalógushálózatunkba
beosztottuk, és a könyvek is a raktári
polcokon készen álltak a használatra. Az
ún. „Siess” könyveknél a feldolgozás
mindössze egy napot vett igénybe. Termé-
szetesen e szép eredmény csak a munka-
társak lelkes összefogásával volt elérhető.

— *Beszélgetésünk alapján egy igen te-
vékeny könyvtáros pályája rajzolódott ki
előttünk. Köztudomású azonban, hogy
névét tudománytörténeti kutatásai tették
ismertté. Kérem, hogy e munkásságáról
is beszéljen.*

— Könyvtárosi pályám vezetett törté-
neti munkásságomhoz, az a felismerés,
hogy csak az a könyvtáros tudja az ol-
vasókat a kutatás módszereibe bevezetni,
aki maga is kutató, csakúgy, mint az a pe-
dagógus nevelheti tanítványait önálló
gondolkodásra, kinek magának is van-
nak eredeti eszméi. De a körülmények is
hozzájárultak könyvtár- és tudománytör-
ténészi működésem kibontakozásához.
Elsősorban az a szerencsés fordulat, hogy
a Műegyetemi Könyvtár vezetősége a
könyvtár *Műszaki tudománytörténeti ki-
adványok* sorozatával kapcsolatban új el-
képzelést alakított ki azzal, hogy témá-
ját a legnagyobb műszaki egyetemünk
intézményeinek és kiváló egyéniségeinek
ismertetésében jelölte meg. A régi mű-

egyetemi könyvtárról már időközben is
jelentek meg dolgozataim, most alkalom
nyílt a szintézisre is. *A Műegyetemi
Könyvtár története (1848—1948)* c. köny-
vemet kedvezően fogadta a szakmai kri-
tika. Igazi értékét számomra az jelenti,
hogy az utódok haszonnal forgatják.

Az alkotó munka örömen kívül tudó-
mánytörténeti kutatásaim legnagyobb él-
ménye, hogy kutatásaim során szellemi
kapcsolatba kerültem oly kiválóságokkal,
mint a Nobel-díjas *Freudenberg* profesz-
szor vagy *Issekutz Béla*, akik *Zemplén
Gézáról*, a hazai szerves kémiai kutatás
megalapítójáról írt monográfiámat gazda-
gították kortársi visszaemlékezéseikkel.
Közelebbi és megtisztelő munkatársi vi-
szony alakulhatott ki *Korach Mór* akadé-
mikussal, akivel közösen megírtuk *War-
tha Vince* életrajzát. Köszönettel tarto-
zom *Polinszky Károly* akadémikusnak,
mert három könyvem szaklektorálását
végezte el, és e művekhez — nevezete-
sen *A BME kémiai technológia tanszék
százéves történetéhez*; a *Varga József
Kossuth-díjas* professzorról, a róla elne-
vezett hidrokraak-eljárás feltalálójáról;
végül a *Korach Mórról* (aki Marcello Co-
ra néven Olaszországban mint jeles író,
műfordító és kritikus is ismert) írott
könyvemhez — bevezető tanulmányt is
írt. Rajtuk kívül még *'Sigmond Eleknek*,
a talajtan tudomány klasszikusának és
Pfeifer Ignác vegyészprofesszornak, az
első magyar ipari kutatóintézet igazgató-
jának életművét írtam meg.

— *A szakemberek elismeréssel fogad-
ták munkáit, forrásértékűnek tartják.
Melyik könyve a legsikerültebb, melyik-
re emlékszik a legszívesebben?*

— Egy-egy munkán évekig dolgoztam,
akiről írtam személyes ismerősömmé
vált, akárcsak a regényíróknak hőseiük.
Nagy segítséget adott számomra a *Mű-
egyetemi Levéltár*, amely a dualizmus és
a két világháború közötti évek felsőokta-
tására vonatkozó iratok valóságos tárhá-
za. Szerencsén is volt, amikor például
Wartha Vincének az eozinnak elnevezett
színes, fémfényű mázról készített kézírá-
sos receptjét, amely eddig ismeretlen
volt, sikerült megtalálnom és könyvem-
ben első ízben publikálnom fakszimilé-
ben. (Az értékes kézirat magánkézből ke-
rült az Iparművészeti Múzeum könyvtá-
rába, röviddel előtte, hogy rábukkantam.)

— *Megköszönöm az érdekes beszélge-
tést; az a 130 cikk, tanulmány és a 15
könyv, mely tollából megjelent, magában
véve is dokumentálja, hogy dr. Móra
László negyedszázados könyvtárosi pá-
lyafutása során nemcsak képletesen épít-
kezett, amikor elhelyezte alkotásainak
téglaát a könyvtárügy és a magyar tu-
dománytörténet nagy épületében.*

Dr. Héberger Károly

a szécsényi Krúdy Gyula Nagyközségi-Járási Könyvtár?

Nógrád megyében a szécsényi nagyközségi-járási könyvtár viseli az író nevét. Hogy kerül ide Krúdy, kérdezhetné az érdeklődő, mert erről a tájról hallva Ballassi, Madách, Mikszáth neve rémlik fel előtte, mint a leginkább ide kötődőké. A megfejtés még ma sem egyértelmű. Az író és az egykori mezőváros kapcsolatának magyarázata kicsit erőltetett. A névadás érvei szerint rokonai éltek egykoron Szécsényben, azokat látogatta meg többször is Krúdy. Ez egyelőre csak helyi hagyomány, különösebb bizonyítékok nélkül. (Az viszont tény, hogy a szécsényi származású Ferenczy Teréz költőnőről és Komjáthy Jenőről még utca sincs elnevezve a szülőhelyén!)

Az újabb kutatások kiderítették, hogy Krúdynak lehetett és volt is kapcsolata e vidékkel, mégha nem is Szécsényvel, hanem tőle egy kőhajításnyira, az Ipoly túloldalán levő Szécsénykovácsival. (Ma Kovačovce a neve.) Ebben a faluban éltek a Zólyomból elszármazott és nógrádi nemesekké lett Krúdyak a XVIII. századtól. Az író dédapja, Krúdy János hosszú ideig megyei tisztségviselő volt, ami azért lényeges, mert a család a kármesteri létformából adódóan igencsak rászorult a hivatali jövedelemre is. Két fia volt: Gyula és Kálmán. (Az utóbbi romantikus alakját maga az író és Mikszáth is megformázta.) Az idősebbik testvér, Gyula az 1848-as szabadságharc után Nógrádból Szabolcsba került el, megalapítván ezzel a család nyírségi ágát. Az ő unokája volt a most száz esztendeje született író.

Így tehát közvetve Krúdy második szülőföldje Nógrád, s novelláiban gyakran találkozunk „Palócország” szép tájainak, csavaros észjárású lakóinak ábrázolásával. Élményeit közvetlen forrásból szerezte Krúdy, mert gyakorta eljött meglátogatni rokonait, akik akkor már Losoncon éltek. (A nógrádi ág egyik utolsó leszármazottja, Krúdy Gábor ma a füleki — filakovói — múzeum igazgatója.)

E kicsit hosszúra nyúló történeti bevezetés indokoltnak tűnik, mert jelzi: a járási székhelyi közvéleményben ma még nem tisztázódott s nem egyértelmű az érzelmi kötődés Krúdy Gyulához, legalábbis a lokálpatriotizmus ókán nem. Emlékét is mindössze egy mellszobor őrzi a könyvtár előtt. (Boda Gábor műve, 1967-ben avatták fel.)

Ezért tűnik hát különösen indokoltnak a kérdés: mit tett és mit tesz az író nevét viselő intézmény e kapcsolat elmélyítéséért?

Jubileumi előkészületek — magányosan

A válaszadásnál elég bizonytalanok vagyunk. Lehetne sommásan elítélő választ adnunk, de a körülmények ismeretében lehetne felmentő ítéletet is hozni. Vizsgáljuk meg először az évfordulóra való felkészülést. Ami rögtön szembetűnik — és alapos mulasztásnak róható fel —: a könyvtárban semmi sem jelzi, hogy az író nevét viseli. Nincs kívül az épület falán egy tábla, amin ez szerepelne, s nincs belül sem, ami a névadóra utalna. S ez nemcsak az évforduló alkalmából kifogásolható. Egy állandó emlékfal vagy tábla elkészítése — akár házi kivitelben is — a legkevesebb, ami elvárható lett volna a könyvtártól az eltelt tizenegy esztendő alatt. S ugyancsak itt kell megemlíteni, hogy az évforduló kapcsán már régóta — külön polcon kiemelve — ajánlani kellene az író műveit, hogy még több emberben tudatosítsák a jubileum közeledtét, és szerezzenek újabb híveket a nagyszerű alkotásoknak.

Ugyancsak hibaként róható fel, hogy a könyvtár, amely gyakorlatilag összefogója, irányítója lenne a helyi ünnepszorozatnak, még júniusban sem rendelkezett végleges és pontos programtervvel. Elképzelések, ötletek voltak, de a kidolgozáshoz még nem kezdtek hozzá. Valószínű, hogy sikerül megvalósítani a terveket, de sokkal nagyobb erőfeszítésre lesz szükség, mint egy jól előkészített rendezvénysorozat esetén.

Mire készülnek? *Tóbiás Áron* tart előadást az íróról (őt már felkérték erre), irodalmi műsört állítanak össze az író műveiből, amelyet a helyi irodalmi színpad mutat be. Vetélkedőket szerveznek általános és középiskolásoknak, kiállításokat készítenek a könyvtárban és a járás könyvtáraiban, ajánló bibliográfiát adnak ki az író legnépszerűbb műveiről, Krúdyregényekből készült filmvetítéseket szerveznek, amelyek előtt a könyvtár által az íróról készített rövid ismertető hangzik el magnetofonon. A tervek szerint mindezek augusztustól novemberig tartanak, s közönségként a kisiskolástól kezdve a nyugdíjasig mindenkire számítanak.

Ez a program így lajstromszerűen jónak látszik, de — ismétlem — sikeres teljesítése ilyen előkészületek után ugyancsak nehéz lesz. Főleg, mert a könyvtár nem vette fel a kapcsolatokat más intézményekkel, szervekkel, hogy közösen, együttes erővel készüljenek az évfordulóra. S úgy tűnik, a megemlékezések me-

A könyvtár 1966-ban (MTI Fotó — Bajkor József felvétele)

gint bő két hónapba zsúfolódnak, s a folytonosság elve háttérbe szorul. (Mind-ezek még június közepén íródtak...)

Ez tehát a mérleg egyik oldala: a könyvtár készül a jubileumra, ötletei, elképzelései vannak, az előkészítés viszont gyenge. A másik oldalon pedig ott a könyvtár helyzete, amit ugyancsak érdemes alaposan megvizsgáljunk, hiszen végeredményben ez határozza meg, mennyiben képes az intézmény eleget tenni a Krúdy-név viseléséből fakadó követelményeknek.

Adottságok, eredmények

Szécsény járási székhely, egykor mezőváros volt, ma nagyközség. Lakóinak száma 6500. Ipara alig van, annál számottevőbb mezőgazdasági tevékenysége. Közművelődési intézményei: két általános iskola, egy mezőgazdasági szakközépiskola kb. 400 diákkal, egy rendkívül rossz állapotban levő művelődési központ és film-

színház (inkább mozi), valamint a megyei szervezethez tartozó múzeum. És természetesen a könyvtár. Ez így nem tűnik kevésnek, s nem is az. Valamennyi intézmény rendszeres, aktív közművelődési tevékenységet folytat, ki-ki a saját lehetőségeinek megfelelően. A könyvtár ebben a sorban nem áll az élen. Pedig az intézmény első pillantásra impozánsnak tűnik. Igaz, „társbérletben” lakik az OTP járási fiókjával, de az épület emeleti része teljes egészében az övé. 1965-ben költözött ide korábbi, 150 négyzetméteres alapterületű helyiségeiből a mostani 436 négyzetméteresbe. A könyvtár impozáns megjelenése azonban komoly tervezői hiányosságokat takar. Élesen elkülönül egymástól a kiszolgáló és az olvasói övezet, a gyermekrészleget csak a felnőt看 kölcsönző egyik sarkának „bekerítésével” tudták kialakítani, a raktárak kicsik, az irodák szétszórtnak helyezkednek el. Így hát a jó munkavégzés alapos szervezési tevékenységet kíván a könyvtár dolgozóitól. Akik mindössze négyen vannak — a szükséges hat és fél munkaeo helyett. A személyzeti, a szakember-kérdés egyébként is évek óta a könyvtári munka neuralgikus része. A könyvtár vezetője 16 éve dolgozik itt. Elbeszélése és a látottak alapján is egy meglehetősen mostoha sorsú könyvtár képe bontakozik ki a szemlélő előtt, de ezért a sorsért nem kizárólag a fenntartó a felelős.

A fejlődés jelentékeny. A leírt alapterületi növekedésen kívül lényegesen nőtt a könyvtár költségvetése is. Jelenleg 60 000 forintot fordítanak évente könyvbepreésre — néhány évvel ezelőt看 még csak a felét. (Am az egy lakosra jutó beszerzési keret még így sem éri el a tíz forintot.) A nagyközségi tanács elnöke szerint ez a keret növelhető, ha a könyvtár megfelelő, megalapozott és ésszerű igényekkel lép fel, amelyeket a tanács idejében beépíthet költségvetésébe.

A könyvtár állománya csaknem 30 000 kötet, ebből mintegy 2000 a kézikönyv. (A kézikönyvtár állománya azonban igen esetleges és hiányos.) Mintegy 80 féle periodikát járat a könyvtár, túlnyomó többségükben hazaiakat. Egy lakosra 4,5 kötet könyv jut. Az állományba tartozik még 700 hangmez, ami holt anyagnak tekinthető, hiszen a könyvtár nem rendelkezik zenei részleggel. Igaz, a berendezés aligha férne el benne.

Katalógusai hagyományosak, a megyei könyvtár véleménye szerint is megfelelően szerkesztettek, pontosak, jól használhatók.

Az olvasók száma nagyjából változatlan, évről évre 1500-an iratkoznak be — 1970-ben 1300 olvasó volt —, s ez a szám megfelelő olvasótoborzásra mutat. A beiratkozott olvasóknak a lakosság számá-

hoz viszonyított, 23 százalék körüli aránya meghaladja a hasonló kategóriájú könyvtárak átlagát.

A könyvforgalom 1977-ben 30 000 kötet fölött volt, ez egy lakosra átszámítva megfelel az országos átlagnak. (20—30 kötet évente.)

S nem szabad elfeledkezni a könyvtár járási tevékenységéről sem. 23 falusi könyvtári egység tartozik Szécsényhez, ezek többségében részfoglalkozású és tiszteletdíjas könyvtárosok dolgoznak. Szakmai segítségük igen nagy feladatot ró a járási könyvtárra, amely ennek csak korlátozott mértékben tud eleget tenni, elsősorban a már említett kis létszám miatt.

Végeredményben megállapíthatjuk, hogy a könyvtár tevékenysége nem tér el az átlagostól. Bizonyos területeken elmarad a középszinttől, más vonatkozásban meghaladja azt.

Ez a középszerűség látszik a könyvtár egyéb tevékenységében is. Programjai, rendezvényei elég egysíkúak, a propagandára alig fordít figyelmet. Valahogy nincs benne a könyvtár a település szellemi életében, s nem is törekszik jelentősebb szerepvállalásra.

A könyvtárosok az általános iskolásokkal már az első osztálytól kezdve foglalkoznak. Könyvtárbemutató órákat tartanak, vetélkedőket, szavalóversenyt rendeznek. Közkedvelt és bevált forma a könyvtári irodalomóra, amit a pedagógusokkal közösen készítenek elő és bonyolítanak le. Ennek is köszönhető, hogy az elmúlt évben a beiratkozott olvasók közül 600 14 éven aluli volt. A gyermekrészleg viszont jelenlegi elhelyezése miatt méltatlan a nevéhez, és alkalmatlan feladatainak ellátására. Véleményem szerint egyesíteni kellene az erőforrásokat, és a két általános iskolával együtt új, központi gyermekkönyvtárat létrehozni!

A középiskolások gyakori látogatói a könyvtár rendezvényeinek. Ezek szavalóversenyek, vetélkedők, az utóbbiak elsősorban a szaktárgy anyagából. A szakirodalmi ellátottság javítása egyébként egyik lehetséges fejlesztési területe

lehetne a könyvtárnak, hiszen a nagyközség mint mezőgazdasági oktatási központ is egyre számottevőbb. Ehhez viszont a szakközépiskolával kellene egyesíteni az erőket, elsősorban azért, hogy összehangolják állománygyarapítási tevékenységüket, s az így felszabaduló keretet más állománycsoportok fejlesztésére fordítsák. De ugyanez a feladat a múzeum szakkönyvtárával kapcsolatban is. Ilyen jellegű településen ez az összehangolt tevékenység minden különösebb szervezés és létszámigény nélkül megvalósítható.

A könyvtár munkájában külön meg kell emlékezni kiadványáról: a sokszorosítással készülő *helyismereti repertóriumról*. Ez a negyedévenként megjelenő kis kiadvány a megye napilapjának, a *Nógrádnak* Szécsénnyel kapcsolatos cikkeit dolgozza fel tárgyszavas elrendezésben. Kisebb szerkesztési hibái ellenére a helytörténeti kutatás számára nélkülözhetetlen munkaeszköz, s éppen ezért nem ártana a megyei sajtó teljes anyagával, a Palócföld, Nógrádi Szemle stb. közleményeinek számbavételével kiegészíteni.

A könyvtár szervező munkáját dicséri az *olvasási akciókban való magas részvételi arány*. A megyei könyvtár által a kismamáknak szervezett olvasómozgalomban e járásból volt a legtöbb résztvevő. A most zajló „Kell a jó könyv” akcióra már eddig 80 pályamunka érkezett be. Az akcióban a Hazafias Néprfront helyi szervezetével közösen végezték az előkészítést, a könyvtárban külön kiemelték, ajánlották a szükséges irodalmat, s így előreláthatólag mintegy 250 pályázóval számolhatnak.

Mi tehát az összkép? A könyvtár személyi, anyagi helyzetében nagyobb változásra nincs kilátás. A meglévő gondokon csak szervezettebb, átgondoltabb irányító-tervező munkával lehet javítani. Az intézmény korántsem használja ki lehetőségeit a helyi közművelődésben, pillanatnyilag lépéshátrányban van a művelődési intézmények mögött. Pedig a könyvtár szolgáltatásai iránt kellő érdeklődés mutatkozik, mégpedig nemcsak a könyvkölcsönzés tekintetében. Az igényeket fel kellene mérni, s így elébük menni. A könyvtár aktivitása, kezdeményező készsége mindenképpen növelendő. Mert igaz, hogy ilyen teljesítménnyel is ott lehet maradni a középmezőnyben, de ezzel ma már egy könyvtár sem elégedhet meg.

Az olvasó jogosan vár el nagyobb mozgékonyt, jobb szervező munkát és több, tartalmasabb művelődési formát a könyvtártól. Ennek felismerésére, a tennivalók meghatározására éppen megfelelő alkalom a Krúdy-évforduló.

Praznovszky Mihály

A könyvtár és a szocialista brigádok

Az 1971-es SZOT-határozat és az azóta megjelent dokumentumok a jászberényi Hűtőgépgyárban is ráirányították a vállalat és a szakszervezet vezetőinek figyelmét a közművelődésre és benne a könyvtári munkára. Az 1975-ben létrehozott kulturális osztály keretében a szakszervezeti könyvtár is sajátos feladatot kapott a vállalat közművelődési tevékenységében. Már a költségvetést tekintve is lényeges előrelépés történt. 1971-ben mindössze 8000 forinttal rendelkezünk állománygyarapításra, de még 1973-ban is csak 13 000 forinttal. Ezzel szemben 1977-ben ez az összeg már 40 000 volt, az idén pedig 60 000 forint.

A korábbi 12 négyzetméteres alapterületű helyiségből új, és jóval nagyobb helyre költözött a könyvtár, majd olvasóteremmel is bővült. A személyi ellátottság is lényegesen javult. A korábbi tiszteletdíjas könyvtárosok helyett a könyvtár élére főhivatalos, szakképzett könyvtáros került, és munkáját érettségizett kiegészítő könyvtáros is segíti. Egy év alatt a beiratkozott olvasók száma 350-ről 1100 fölé emelkedett. Ez a dolgozók számának egyötöde. A növekedés a széles körű propagandának volt köszönhető, amiben a könyvtárosokon kívül nagy részt vállaltak az üzemi kulturális felelősök, társadalmi aktivisták, szocialista brigádvezetők és néhol a gazdasági vezetők is.

Mivel vállalatunk nagy területen fekszik, a távol levő üzemekben letéti könyvtárakat létesítettünk. A kölcsönzést társadalmimunkás-könyvtárosok végzik műszakváltáskor. Az átlagosan ötszázkötetes állományokat kb. negyedévenként cseréljük. Mindezzel sikerült mintegy 400 új olvasót, főként fizikai dolgozókat bevonnai az olvasók táborába. Megoldottuk a gyáregységek és az üdülők könyvtári ellátását is. Minden évben egy-egy letéti könyvtáros végez alapfokú könyvtáros tanfolyamot, jelenleg a tíz letéti könyvtáros közül ötnek van alapfokú végzettsége, ketten pedig az elmúlt évben egyhetes olvasótáborban vettek részt.

Állományunk jelenleg csaknem 8 és félezer kötet. Az utóbbi három év alatt megtörtént a teljes állomány szakszerű feltárása a szerzői betűrendes és a szakkatalógusban, s a további, egy-egy témakört feltáró katalógusokkal is az olvasók eligazodását kívánjuk segíteni az állományban. (Ilyen például az életrajzi vagy a történelmi műveket feltáró katalógus.) A kézikönyvek és a katalógusok felhasználásával irodalom-népszerűsítő, tájékoztató és témaköri ajánló bibliográfiákat készítünk.

Rendezvények, vetélkedők

A rendezvények egy részét mi magunk, nagyobb részét azonban más szervekkel közösen szervezzük meg. Az utóbbi időben szocialista brigádjaink memcsak a könyvtár szépítéséért végeznek társadalmi munkát, hanem védnökséget vállalnak egy-egy irodalmi rendezvény lebonyolítása felett is. A brigádok közreműködésével számos író-olvasó találkozót, ankétot és irodalmi délutánt, munkás—színész találkozót rendeztünk.

Állandó kapcsolatot tartunk a vállalat műszaki könyvtárával, együttműködésünk elsősorban a szakirodalom gyűjtésében és kölcsönzésében nyilvánul meg, valamint a hagyományos műszaki könyvnapok megrendezésében. Az elmúlt időben közösen szerveztük meg a *műszaki könyvnapok* megyei megnyitóját, az utána következő ankétot, a műszaki könyvkiállítást és a szakíró találkozók sorozatát. Hasonlóan jó a kapcsolatunk a vállalat társadalmi és tömegszervezeteivel is. A kulturális osztály rendezvényeihez, ismeretterjesztő előadás-sorozatokhoz, kiállításokhoz ajánló bibliográfiákat, könyvbemutatókat készítünk, a kirándulásokhoz pedig útiterveket a tájegységek nevezetességeiről; a közösen látogatott színházi előadásokhoz pedig szellemi totókat szerkesztünk.

Évente mintegy 25—30 szocialista brigád felkészülését segítjük a több fordulós városi *műveltségi vetélkedőre*. Támogatjuk a versenyző szocialista brigádok tagjait abban, hogy megtanulják a kézikönyvek használatát. 1974-ben mindössze 50 kézikönyv, lexikon volt a könyvtár állományában, jelenleg már szinte minden fontos kézikönyvvel rendelkezünk. A kézikönyveknek is rendkívül nagy a forgalmuk, s ezek helyi használata megoldódott, amikor olvasóteremmel bővült a könyvtár.

Az elmúlt időszakban a Jászberényi Városi-Járásí Könyvtárral közösen meghirdettük a *felszabadulási olvasópályázatot* és az „Add tovább — könyvfestfétá”-t. Alkalmanként mintegy 100 szocialista brigád adta be megfajtését egy-egy irodalmi totóra.

Kiemelt rendezvényünk volt az elmúlt év tavaszán indított „Küzdelmes évszázad” című vetélkedősorozat, amelynek háromfordulós írásbeli elődöntőjében 130 szocialista brigád vett részt. A középdöntőben a legjobb 15 szocialista brigád versenyzett, a döntő 6 csapata közül a legkiemelkedőbb teljesítményt nyújtó pedig bejutott a Vasas ágazati középdöntőbe.

Könyvtárunk évente megrendezi a KISZ-fiatalok részére a *Művelt ifjúságért* elnevezésű vetélkedősorozatot, az *ifjú politikusok vetélkedőjét*, az idén pedig a VIT és a KMP történetével foglalkozó versenyt. A vetélkedők meghirdetése előtt széles körben propagáljuk a felhívásokat.

Az üzemi lap közművelődési rovatában állandó helyük van a könyvtári híreknek is. Ezenkívül széles meghívókat, tájékoztatókat adtunk közre, amelyeket a gyári nyomda és a sokszorosító csoport szocialista brigádjai készítenek — gyakran társadalmi munkában.

A könyvtárunk mellett alakult *könyvbarát kör* tagjainak bevonásával a különféle vállalati és egyéb ünnepekhez, rendezvényekhez műsorokat állítunk össze, s így a közösség tagjainak alkalmuk van a bemutatkozásra is.

Könyvtári helyiségünkben az évről évre növekvő állomány miatt nincs lehetőség rendezvények megtartására, de az elmúlt évben átadott gyártelepi ifjúsági klub sokat enyhített gondjainkon, a rendezvények egy részét már ott bonyolítottuk le. Az idén elkészülő munkás- és ifjúsági ház további lehetőségeket ad az irodalmi jellegű rendezvények megtartásához, s ott készülhetnek műsoraikra többek között a könyvbarát kör tagjai. Bízást reméljük tehát, hogy a jelenlegimél is hatékonyabbá válik a művelődési közösségek és a szocialista brigádok tagjainak kapcsolata a könyvtárral.

Dr. Knorrné Csányi Zsuzsa
a jászberényi Hűtőgépgyár szakszervezeti
könyvtárának vezetője

Mekkora az elmaradásunk a könyvtárgépesítés területén?

Ahhoz, hogy a fenti kérdésre ne a lakonikus rövidségű „óriási!” választ adjuk, meg kell vizsgálnunk, hogy mi teszi és tette szükségessé a könyvtári munkafolyamatok gépesítését a közművelődési könyvtárakban?

Köztudomású, s a különféle határozatokban, állásfoglalásokban és a szakirodalomban is elismert tény: megváltoztak a közművelődési könyvtárakkal szemben támasztott igények, követelmények. „A közművelődési könyvtárak funkcióbővülése során igen lényeges a gyűjtési határok kiterjesztése a nem hagyományos dokumentumokra is. Ma már nem kétséges, hogy a nagyobb közművelődési könyvtárak nem szorítkozhatnak mereven a könyvekre és folyóiratokra, elengedhetetlen a hanglemezek, magnetokazetták és előbb-utóbb a művészi reprodukciók, valamint egyéb hangos-képes dokumentumok állományba iktatása és lehetőség teremtése használatukra.” — írta Kondor Istvánné „A közművelődési könyvtárak ma és holnap” c. cikkében (Könyvtáros, 1978. 3. sz.) A gyűjtőkör bővüléséhez szervesen kapcsolódik a dokumentumok megfelelő feltárásának, elhelyezésének szükségessége és a reprográfiai igény is.

Mind a hazai, mind a külföldi szakirodalom gyakran ismertet kis- és középgépeket, melyek a könyvtári munkafolyamatok gazdaságosabbá tételét, az állomány jobb, sokoldalúbb feltárását és a szolgáltatások bővítését szolgálják. A számítógépes eljárások még nem honosodtak meg hazánk közművelődési könyvtáraiban.

Bobokné Belányi Beáta „Újabb lehetőségek a kis- és középgépek könyvtári alkalmazására” c. cikkében (Könyvtáros, 1974. 5. sz.) például ismerteti a jól bevált MINIGRAPH és a RENA ADRESETTE katalóguscédula-sokszorosító gépeket. Valóban, mindkét gép jól bevált azokban a könyvtárakban, amelyek olyan szerencsések voltak, hogy még idejében megvásárolhatták. A könyvtárosegyesület műszaki könyvtárosi szekciójának 1977-ben Szegeden megtartott ülésén azonban kiderült, hogy a katalóguscédulák sokszorosítása még a szakkönyvtárakban is komoly gondot okoz. A MIGÉRT ugyanis évek óta nem árusítja ezeket a gépeket, és egyéb, katalóguscédulamásolásra alkalmas gép sem kapható! Ennek következtében a könyvtári dokumentumok — főként a nem hagyományos dokumentumok — feldolgozása és feltárása csak kisipari módszerekkel történhet, vagy igénybe kell venni olyan könyvtárak segítségét, amelyekben még van szabad kapacitás. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában

ez utóbbi megoldást választottuk, és így szervezzük meg a hangzó anyagok központi feldolgozását.

A perem- és fénylyukkártyák hasznosítása az állomány feltárására a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában még kísérleti szakaszban van. A kézilukkártyák használatától elsősorban az állományelemzés terén várunk eredményeket.

Hálózatunkban a zenei részlegek létrehozása a szolgáltatásokat lényegesen bővítette. Mind több könyvtár teszi lehetővé az olvasók számára a zenehallgatást, nyelvtanulást. A zenei részlegek, zenei sarkok műszaki felszereltsége lényegesen eltér egymástól. A régebbi, előregedett berendezések karbantartása, folyamatos kicserélése nemcsak gazdasági gond.

A hálózatban szinte valamennyi könyvtár rendelkezik lemezjátszóval vagy magnetofonnal, a gyermekkönyvtárakban és gyermekrészlegekben a diavetítők is felhasználhatók a csoportos foglalkozások gazdagabbá, színesebbé tételére. Néhány könyvtárunkban televíziós készülék is van.

Ma még csak a több egységből álló könyvtárak számára tudtuk központilag beszerezni a statisztikai és az elemző munkákat könnyítő minikalkulátorokat, számológépeket. A fejlesztési alapból mind több kerületben teszik lehetővé, hogy a könyvtárosok hangos-képes berendezéseket vagy egyéb gépi felszerelést vásárolhassanak.

A könyvtári szolgáltatások nagy része elképzelhetetlen a modern reprográfiai gépek nélkül. Ismeretes például, hogy az információhordozók között mind keresetlebbek a folyóiratok. Mivel azonban a könyvtárak általában egyetlen példányban fizetnek elő rájuk, kölcsönzésük szinte megoldhatatlan, de nem is célszerű. Mind a hazai, mind a külföldi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy elengedhetetlenül szükséges — legalább a részleges felsőfokú szolgáltatást nyújtó könyvtárakban — a reprográfiai szolgáltatás megszervezése. A másolóberendezések kiválasztásakor gondot okoz, hogy a könnyen kezelhető, olcsó készülékekhez csak különleges anyagokat lehet használni, emiatt a másolatok ára viszonylag magas. A Szabó Ervin Könyvtár hálózati és módszertani osztályán jelenleg egy PREXER FK—2-es iratmásolót üzemeltetünk. Beszerzésekor elsősorban iratok, dokumentumok másolására szántuk, de egy-egy másolat magas, mintegy 6 forintos ára miatt csak nagyon ritkán vesszük igénybe olvasószolgálati célokra, tehát nem alkalmas a központositott reprográfiai szolgáltatásra. A végleges megoldásig — és ameddig a gép teljesítőképessége engedi — a központi könyvtár gyorsmásolóját veszik igénybe a hálózat könyvtárai is.

A gyorsmásolás megszervezésével párhuzamosan a hálózatot el kell látunk mikrofilm- és mikrokártya-olvasókkal is.

Ha azonban lépést akarunk tartani a világszínvonalal, a modern közművelődési könyvtárakkal szemben támasztott követelményekkel, akkor elengedhetetlenül szükséges megvizsgálni a számítógépes szolgáltatások, eljárások bevezetésének lehetőségét is. Rövid időn belül el kell készíteni a komplex gépesítési tervet, fel kell mérni, hogy a hazai és a külföldi tapasztalatok hogyan hasznosíthatók munkánkban. Feladatunk nem egy új számítógépes rendszer kidolgozása, hanem a könyvtár számára leginkább alkalmas rendszer megtalálása és alkalmazása.

A központi szolgáltatások — központi feldolgozás, feltárás, reprográfia — előkészítése és megszervezése nem várhat a hálózat új szervezetének kialakításáig!

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatósága ez év utolsó negyedére napirendre tűzte e terv megvitatását.

Weisz Sándorné
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa

Hírek

A BÉCSI KRIEGSARCHIV megküldte a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak a Rákóczi szabadságharc pesti és budai vonatkozású dokumentumainak másolatát. Ehhez kapcsolódva a Budapest Gyűjtemény megvásárolta a Wienerisches Diarium 1702—1710-es évfolyamait. (Z. I.)

140 NÉGYZETMÉTER alapterületű központi könyvtárt avattak az ünnepi könyvhéten Lengyelországban. A Somogy megyei közszeg egyik régi épületének felújításával kialakított könyvtárban külön részleget kaptak a gyermekolvasók. A 8000 kötetes új intézménynek a megyei könyvtár 150 000 Ft értékű bútorzatot juttatott. A megye egyik kis településén, Bélaváron a körzetesítés következtében felszabadult iskolai tanteremben kapott új otthont a könyvtár, amelyet a lengyelotói avatással azonos napon, május 27-én adtak át ünnepélyesen rendeltetésének.

TATAROZZÁK, ILLETVE FELÚJÍTJÁK a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Krisztina körüti (11-es), Mester utcai (26-os), József Attila lakótelepi (48-as) kerületi könyvtárát és a XIII. kerületi, 2-es számú gyermekkönyvtárt. Szanálás miatt bezárt a 21/1-es számú békásmegyeri könyvtár; ideiglenes helyiségét a III. kerületi, Dömös utcai általános iskolában most tatarozzák. (Z. I.)

AZ ÜNNEPI KÖNYVHÉT fővárosi rendezvényeinek keretében a VIII. és a X. kerület Szabó Ervin gyermekkönyvtárai az idén is megrendezték a már hagyományossá vált gyermekkönyvhetet. Vendégeik voltak: *Aszódi Éva, Horgas Béla, Janikovszky Éva, Földes Anna, Molnár Gábor, Padisák Mihály, Róna-*

szegi Miklós, Varga Katalin írók; *Csorba Csaba* muzikológus; *Joó Katalin*, a

Kisdobos és *Simai Mihály*, a *Kincskereső* c. folyóirat szerkesztői. (Z. I.)

EX LIBRIS

DR. DÖRNYEI BÉLA

A **KÖNYVTÁROSEGYESÜLET** műszaki könyvtáros szekciójának vezetősége június 15-i ülésén megtárgyalta az 1978. évi egyesületi tisztújító közgyűléssel, valamint a szekció ezt megelőző vezetőségválasztó taggyűléssel összefüggő kérdéseket, tennivalókat.

DR. RÓZSA GYÖRGY, az MTA Könyvtárának főigazgatója a Párizsi Magyar Intézet rendezésében 1978. május 31-én előadást tartott *Könyvtárak a közművelődés szolgálatában Magyarországon* címmel. Az előadáson *Jean Meyriat* professor, a párizsi Társadalomtudományi Egyetem tanulmányi igazgatója elnökölt. Ezt követően Rózsa György az UNESCO meghívására részt vett azon a kétnapos szakértői tanácskozáson, amelyet az *Unesco Bulletin for Libraries* jövőbeni profiljának, szerkezetének megvitatására hívtak össze. (J. S.)

SZÁNTÓ TIBOR Munkácsy-díjas könyvművész, tipográfus alkotásaiból kiállítását rendezett a debreceni Egyetemi Könyvtár Alföldi Nyomda közreműködésével a Kossuth Lajos Tudományegyetem díszudvarán. A kiállítás alkalmából az Egyetemi Könyvtár olvasótermében könyvművészeti előadások hangzóttak el. *Dr. Csüry István* megnyitója után *Keresztury Dezső* akadémikus „Könyv és műveltség”, *Mátrai László* akadémikus „A nélkülözhetetlen könyv”, *Soltész Zoltánné* pedig „Régi magyar könyvek hasonmás kiadásai” címmel tartott előadást. Az előadásokat követően Szántó Tibor beszélt eddigi pályájáról, munkásságáról, törekvéseiről.

(K. M.)

Az NTMIR és magyar résztvevői

A KGST-tagországok szocialista gazdasági integrációjának fejlesztését célzó komplex programból adódó feladatok megvalósításának egyik fontos feltétele, hogy a tagországok kellő színvonalon tájékozódhassanak egymás és a világ tudományos és műszaki eredményeiről. A *Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer (Mezsdunarodnaja szisztema naucsnoj i tehniceszkoj informacii*, a továbbiakban: NTMIR) a KGST komplex program szerint „a nemzeti rendszerek kooperációjára, az ágazatok és speciális információfajták szerinti nemzetközi információs alrendszerek létrehozására, valamint a KGST-tagországok által létrehozott nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ tevékenységére épül”. (Lásd a *Könyvtáros 1974/7.*, valamint az *1978/1. számát is.* — A szerk.)

A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központot (NTMIK) a Bolgár Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Mongol Népköztársaság, a Lengyel Népköztársaság, a Románia Szocialista Köztársaság, a Szovjetunió és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság kormányai között 1969. február 27-én aláírt kormányközi egyezmény alapján hozták létre. A Kubai Köztársaság 1973 júliusában lépett be az NTMIK-be. Az NTMIK létrehozását és feladatait hazánkban az 1970. évi 11. tvr. (M. K. V. 14.) hirdette ki.

Néhány szó az NTMIK-ről

Az NTMIK tevékenységének irányító szerve a tagországok kormányai által kinevezett állandó képviselőkből álló *Meghatalmazott Képviselők Bizottsága* (MKB). Az NTMIK, mint központi operatív apparátus, tevékenységét a bizottság által jóváhagyott munkaterv és költségvetés alapján, a kijelölt igazgató vezetésével végzi. Az igazgató évente legalább egyszer beszámol az NTMIK tevékenységéről a bizottság előtt. Az NTMIK székhelye Moszkva, személyzete a tagországok e célra kiválasztott szakértőiből áll.

Az NTMIK igazgatója rendszeresen beszámol a KGST Tudományos-Műszaki Együttműködési Bizottságának is, amely ellenőrzi a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer létrehozását, működését és fejlesztését.

Az NTMIK fő feladatai a következők:

a) a tagországok részére a tudományos és műszaki információ módszereire és műszaki eszközeire vonatkozóan olyan javaslatok kidolgozása, amelyek megvalósítása révén az NTMIR létrejön;

b) a tagországok szervezeteinek információval történő ellátása az új technika széles körű felhasználásának bázisán, elsősorban a tudományos és műszaki haladás szempontjából fontos népgazdasági jelentőségű problémákban;

c) a szükséges információs anyagok kiadása és az információterjesztés más formáinak felhasználása;

d) a tudományos és műszaki információ elméletével és gyakorlatával kapcsolatos tudományos kutatások végzése;

e) szervezeti, módszertani, valamint tudományos és műszaki közreműködés a tudományos és műszaki információ kérdéseiben az érdekelt tagországok igényei szerint;

f) közreműködés az NTMIK-tagországok tudományos és műszaki információval foglalkozó dolgozóinak képzésében és továbbképzésében.

Az NTMIR és alrendszerei

A komplex program rögzíti, hogy az NTMIR-nek két típusú alrendszerekből kell állnia: ágazatok szerinti, valamint speciális információfajták szerinti alrendszerekből.

A speciális és az ágazati információs rendszerek az egyes országokban működő — vagy létesítendő — nemzeti rendszerek együttműködésén alapulnak. Az együttműködés gyakorlati megvalósításával a tagországok a megfelelő ágazatokban országuk

egy vagy több információs intézményét bízták meg, ezek a *kijelölt nemzeti szervek* (KNSZ-ek). Közülük vezető szervezet jelölnek ki a rendszer munkájának összehangolására. A rendszer munkájának irányító testülete a rendszertanács.

A *nemzetközi speciális információs rendszerek* (NSIR) lényege az, hogy nemzetközileg összefogják az országos rendszerek keretében már kialakult, dokumentumfajták szerinti információs rendszereket (fordítások, kutatási jelentések, katalógusok stb.). Az NSIR-ekbe feldolgozva bevitt dokumentumok egyszeri feldolgozása alapján látják el a felhasználókat — elsősorban az ágazati rendszerek felhasználóit — a dokumentumokra vonatkozó bibliográfiai és referáló információval és azok teljes szövegének másolataival.

A tudományos kutatások speciális információs rendszerének kijelölt nemzeti szerve (NSIR KNSZ) az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ központi kutatásnyilvántartása. A rendszer terméke a 11 sorozatban megjelenő *Tudományos Kutatások Referáló Lapja*-ban (Referatív-nűj szbornik naucsnoiszszedovabel'szkih rabot) között referáló információ. E kiadványra az OMKDK terjesztési osztályán lehet előfizetni. A primér dokumentumokat az információ alapján lehet kiválasztani, és a nemzeti szervet keresztül igényelni a bejelentőtől. Az igényléstől a kézhezvételig terjedő idő átlagosan 2—3 hónap. A rendszer automatizálása — az NTMIK-ben létrehozott mágnesszalagos adattár alapján — a kísérleti üzemmód stádiumában van.

A *Publikált Dokumentumok* NSIR kijelölt nemzeti szerve az OMKDK. A rendszer kiadványa a VINITI (Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Információs Intézet, Szovjetunió; a rendszer vezető szerve) hagyományos referáló folyóirata, a *Referatív-nűj Zsurnal*. (Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál.) E rendszer automatizálása folyamatban van.

Az *Ipari Katalógusok* NSIR kijelölt nemzeti szerve a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára. Terméke az *Új ipari katalógusok* (Novűe proműslenűie katalogi. Bűulleten') c., 16 sorozatból álló jegyzék, amely kéthetenként jelenik meg orosz nyelven — mint minden fentebb felsorolt kiadvány is. Ez a kiadvány is előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál. A jegyzékből kiválasztott eredeti dokumentumot vagy annak másolatát a nemzeti szervtől lehet kérni; ez saját állományából (mikrofilmtekercsen) szolgáltatja, vagy beszerzi őket a vezető szervtől.

A Tudományos és Műszaki Filmek NSIR kijelölt nemzeti — egyben nemzetközi — vezető szerve az OMKDK. Terméke két kiadvány: *A nem NTMIK-tagországok tudományos-műszaki filmjei. Kartotékszolgálat* (Naucsno-tehnicseszkie kinofil'mű sztranecslenov MCNTI. Kartoteka) — előfizethető az OMKDK terjesztési osztályán — és *Az NTMIK-tagországok tudományos-műszaki filmjei. Sorozat* (Naucsno-tehnicseszkie kinofil'mű sztranecslenov MCNTI) — előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál.

Működik továbbá a *Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszer* (hazai kijelölt nemzeti szerve az Országos Találmányi Hivatal), az *Időszakos Kiadványok Automatizált Nyilvántartó Rendszere* (OSZK), a *Tudományos és Műszaki Fordítások Nemzetközi Információs Szolgálat* (OMKDK Magyarország újabban ideiglenesen nem vesz részt benne), az *Informatika Elmélete és Gyakorlata Nemzetközi Információs Szolgálat* (OMKDK, KMK).

A *Nemzetközi Ágazati Tudományos és Műszaki Információs Rendszerek* (NÁTMIR) komplex és célra orientált — elsősorban faktografikus, szemle jellegű és prognosztikus, de emellett a dokumentumokról szóló bibliográfiai és referáló — információt és a dokumentumok teljes szövegének másolatát szolgáltatják. Jelenleg az alábbi ágazatok szerinti NÁTMIR-ek működnek az NTMIR keretén belül: elektrotechnikai, gépipari, vaskohászati, kémiai és vegyipari, kőolaj- és gázipari, szénbányászati, színesfémkohászati, villamosenergiái, építésügyi, vízügyi, mező- és erdőgazdasági, élelmiszeripari, könnyűipari, belkereskedelmi, orvostudományi, valamint a környezetvédelmi problémára orientált nemzetközi információs rendszer. Kijelölt nemzeti szervként az alábbi információs intézetek vesznek részt a NÁTMIR-ekben: a NIMDOK és a KG INFORMATIK, a Mezőgépfeljesztő Intézet, a Könnyűipari Szervezési Intézet, a MÉM Információs Központ, az ÉTK, a VIZDOK, az Országos Kőolaj- és Gázipari Trósz, a Belkereskedelmi Kutató Intézet, az Egészségügyi Minisztérium Szervezési és Információs Központja, végül az OMKDK.

Hazai részvétel

A Magyar Népköztársaság képviselőtét az NTMIK irányító szervében, a Meghatalmazott Képviselők Bizottságában az *Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság* látja el, a kormány kinevezett állandó képviselőjének személyében. A rendszer szervezésével kapcsolatos elvi állásfoglalásokat és megoldandó feladatokat a szakmai információs tárcaközi bizottság tárgyalja meg, amelynek a miniszterek által kinevezett tagjai

egyben felelősek a feladatok tárcaszintű végrehajtásáért. A szakmai információs tárcaközi bizottság állásfoglalásának előkészítő szerve az NTMIR Magyar Tanácsa, amelyben a tárcák információs intézményeinek igazgatói (ahol ilyen nincs, a minisztériumi ügyintézők) foglalnak helyet. Az NSIR-ek szervezésének és működésének gazdája az OMKDK, a NÁTMIR-ek szervezésének és működésének felelősei a minisztériumok illetékes szervei. Az OMKDK látja el az NTMIR Magyar Tanácsa Titkárságának teendőit is, továbbá megteremti az országos kapcsolatot az NTMIK-kel.

Az NTMIR Magyar Tanácsának Titkársága

A titkárság az országos áttekintés és tájékoztatás érdekében rendszerezi és tárolja a NÁTMIR-ek, NSIR-ek alapokmányait, valamint a rendszerintanács üléseinek jegyzőkönyveit. (Ezeket a hazai kijelölt nemzeti szervek kötelesek a titkárságra megküldeni.) A titkárságon ezenkívül minden olyan alapokmány megtalálható, mely az NTMIR egészét érinti. Feladata továbbá az országos ügyintézészt igénylő teendők nyilvántartása, az illetékesek, illetve érdekeltek ezzel kapcsolatos tájékoztatása és értesítése, a vonatkozó jelentések bekérése. A titkárság végzi az NTMIK által rendezett, több szervezet érintő rendezvények hazai szervezését, kapcsolatot tart az NTMIK és a magyar intézmények között, illetve mindezt nyilvántartja. A titkárság feladatai közé tartozik még az NTMIK-től érkező ingyenes anyagok szétosztása, az NTMIK részére szükséges magyar kiadványok begyűjtése és továbbítása, az NTMIR-kiadványok hazai terjesztésével kapcsolatos szervezési munkák. Itt folyik a hazai részvétel megszervezése az *Információs Dolgozók Továbbképző Intézetében* (IPKIR — Szovjetunió) és az NTMIK-ben folyó oktatási formákra. A titkárság egyre fontosabb feladata az NTMIK tevékenységével és az NTMIR kialakításával kapcsolatos tájékoztatás.

A hazai szakmai információs rendszer fejlesztéséhez, valamint az NTMIR-ben való részvétel feladatainak vállalásához kívánt segítséget nyújtani a szakmai információs tárcaközi bizottság, amikor 1976 végén sorozatot indított *Az NTMIR Dokumentumai* címmel. A sorozat bevezetőjében egyebek között ez áll: „... Célul tűztük ki az alapvető dokumentumok mielőbbi kiadását, majd az újak rendszeres megjelentetését, a változások közlését. Így lényegében az NTMIR és ennek keretében a hazai tudományos-műszaki információs rendszer előírásainak a kézikönyve áll majd az érdekeltek rendelkezésére.”

Az NTMIR Dokumentumai c. sorozatban az alábbi kiadványok jelentek meg:

A KGST-tagországok Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszerének áttekintése

Az NTMIR normatív-műszaki dokumentumai 1. rész

Az NTMIR prognózisa 1990-ig. Az NTMIR fejlesztésének 1976—1985. évi távlati programja

Az NTMIR speciális és ágazati rendszereinek munkatervei

Az NTMIR koncepciója és típusdokumentumai

A tudományos és műszaki információs rendszer helyzete és távlati fejlesztése a Bolgár Népköztársaságban

A tudományos-műszaki és gazdasági információs rendszer helyzete és távlati fejlesztése a Lengyel Népköztársaságban

A Szovjetunió Állami Tudományos és Műszaki Információs Rendszere irányításának és fejlesztésének főbb kérdései 1. rész

A Szovjetunió Állami Tudományos és Műszaki Információs Rendszere irányításának és fejlesztésének főbb kérdései 2. rész

Előkészületben:

Az NTMIR normatív-műszaki dokumentumai 2. rész

A tudományos-műszaki és gazdasági információs rendszer helyzete és távlati fejlesztése a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban

A tudományos-műszaki információs rendszer helyzete és távlati fejlesztése az NDK-ban

Ezeket a kiadványokat az NTMIR Magyar Tanácsának Titkársága terjeszti, s elsősorban a szakmai információs tárcaközi bizottság tagjai által javasolt címekre küldi szét, de indokolt esetekben írásbeli kérésre ingyenesen eljuttatja más felhasználó közösségeknek is.

Görög Ibolya

Könyv — olvasás — könyvtár

Beszélgetések Bryan Luckhammel Manchesterben és... Jászberényben

A manchesteri egyetem „üzemi lapja”, a *Communication* 1978. márciusi számának központi gondolata az egyetem és a közösség. Az *emberek* című közlemény illusztrációja egy lakótelep részlete, amelyről legalább félmillió, panelházban lakó magyar állampolgár jelenthetné ki: ez a mi lakótelepünk! Mint kelenföldi állampolgár, jómagam is ezt tenném, ha nem pillantanék meg ugyanezen oldalon egy másik ismerőst, *Bryan Luckham* barátomat. A manchesteri egyetem felnőtt-nevelési tanszékén dolgozó szociológus arcképe és a miénkhez is hasonlótlakótelep képe közötti összefüggés megvilágítására az *Emberek* című cikkből idézek: „Ashfield Valley Rochdale egyik úgynevezett problémaövezete. Sokemeletes panelházakból áll, ezer lakásos lakótelep. Többedmagával ez is nevezetes hely. Hírnevét, vagyis hírhedtségét annak a vandalizmusnak és kegyetlenségnek köszönheti, ami itt is tapasztalható, legalábbis eddig tapasztalható volt. Bryan Luckham, aki a közösségalkotó tevékenységek szakembere, több mint egy évvel ezelőtt elfogadta Ashfield Valley kihívását. Vallva, hogy az emberek megtaníthatók arra, hogy mindennapi életük problémáit helyesen oldják meg, szociálpolitikát és szociológiát „tanít” a lakóhelyi közösségek vezetőinek. Megtanítja őket arra is, hogyan végezhetnek kutatásokat, de a „tanítás” jelentése ebben az esetben meglehetősen eltér a hagyományostól. Segíti az embereket abban, hogy megismerve problémáikat, segíthessenek magukon, mégpedig tervek készítésével, beszélgetések és akciók ösztönzésével. Az Ashfield Valley-program a rendhagyók között is rendhagyó: Mr. Luckham a Nagy-Manchesteri Tanács társadalmi szolgálatának video-egységét irányítva nagy hatású filmet készített, amelyről a *Guardian* így számol be: „A helyi szervek már a film

forgatása közben munkához láttak: különleges feladatokat ellátó gondnokok és a lakótelepi élet gyakorlati kérdéseivel foglalkozó szakemberek kezdtek el tevékenykedni, megindult a gyerek-disco, és a lakók bekapcsolódtak a közösségi centrum programjának tervezésébe. Várható, hogy maga az illetékes miniszter is megtekintti a filmet. A közösségnevelés nemigen remélhetett volna szebb sikert, mint ezt.”

Manchesteri beszélgetés

1975 novemberében a filmben szereplőhöz hasonló lakótelep „utcáin” sétáltunk és beszélgettünk Bryan Luckhammel Manchester egyik új lakónegyedében, a város egyik hírhedt nyomornegyedének helyén. Egy órával azelőtt az egyetemi ebédlőben találkoztunk. Miután barátom megtudta, hogy „A könyvtár a társadalomban” című könyvből (fordítása a KMK Szakkönyvtárában F 429 szám alatt található meg!) „készültem” nagybritanniai tanulmányutamra, azt javasolta, sétáljunk, hiszen róla már mindent tudok. Csak unszolásomra ejtett mégis néhány szót arról a kutatásról, amelybe éppen belekezdett, s amelynek keretében az *olvasási szokásokat* (az olvasmányok kiválasztása, az olvasmányokkal való elégedettség, beszélgetés az olvasmányokról) kívánja vizsgálni, de közben udvariasan sürgetett, menjünk, hiszen csak két órára maradt vonatom indulásáig. Úgy tűnt, mintha örülne, hogy megszabadul a könyvtárról és az olvasásról rákényszerített beszélgetéstől. „Mit gondol, hogyan érzik itt magukat az emberek?” kérdezte Bryan barátom, amikor a szürke és szeles falanszter-lakótelepre értünk. Látva az ott élők, de otthonukat még nem lelők (bosszújának?, elkeseredésének?, elidegenülésének?) szomorú nyomait (összszefirkált falak, betört ablakok, kiégett garázsok) és ismerve Richard Hoggart jóvoltából (a *Művelődés, gondolkodás, szokások* című könyvből) az ide költözők előzményeit, elegáns válasszal lephettem volna meg vendéglátómat, de a fair play szellemében bevalóltam beavatottságom. „Mit gondol, milyen könyvtárat szeretnének az itt lakók?” hangzott váratlanul a következő kérdés. Tudtam, hogy Bryan Luckham nálam is sportszerűbb, így kizárhatom azt a lehetőséget, hogy az itt lakók közömbösebbek volnának a könyvtár iránt. A kérdés tehát azt sejtette, hogy a lakóhelyükkel kapcsolatban még kö-

zömbös lakók nem teljesen közönyösek, ha a könyvtárról van szó, magukkal hozták ide *könyvtár-képüket*. De melyet? Az előzőleg szűk utcákban, „egymás melegében élők” könyvtár-képét a mi — finoman fogalmazva — gyengébben eleresztett, de kétségkívül „embermeleg aurával” rendelkező szakszervezeti könyvtárainkéhoz éreztem hasonlóknak. Eltaláltam. A „Luckham-módszer” játékszabályai szerint most már én kérdezhettem, de már oda is érkezünk a válaszhoz: a lakótelep könyvtárához, mely egy toronyház első három szintjén helyezkedett el. Ami az alapterületét illeti, most, amikor az épülő kelenföldi könyvtár vagy egynegyedét szemünk láttára „varázsolják” irodákká, csak szomorú nosztalgia foghat el. Egy „helyét kereső” könyvtár életébe pillanthattam be néhány percre. Annak ellenére, hogy még a könyvtárhoz szokott lakók közül sem mindenki szokott hozzá ehhez az „idegen könyvtárhoz”, érezni lehetett, hogy ez a könyvtár a fontos *közösségi helyek egyike*. Délután kettő körül járt, ehhez képest eléggé élénknek találtam a forgalmat, amit elsősorban a háziasszonyoknak a magyarországinál jóval nagyobb arányával magyarázhattam. Nézegettem a könyveket, számlálgattam olvasóikat, következtettem az olvasmányok összetételére és az olvasói ízlésre. Luckham segítségemre siet. Nem magyaráz, elemez, de kézbeadja a *Romance Fiction* sorozat egyik — agyonolvasott — példányát, s közli, hogy a sorozatban évenként 30—40 kötet kerül le a „futószalagról”, és hogy a kiadó alapos „ízléskutatás” után 170—190 oldal közötti terjedelemben „optimalizálta” az olvasmányadagot. Ezek után könnyen ki lehetett találni, hogy alsó-középosztálybeli és munkálányok és -asszonyok számára gyártott olvasmányokról van szó.

Miért éppen Magyarországra?

ANGOL—MAGYAR KULTURÁLIS CSE-REPROGRAM

NEVE: Bryan Luckham

SZÜLETÉSI ÉVE: 1931

ÁLLAMPOLGÁRSÁGA: Brit

CSALÁDI ÁLLAPOTA: Nős

CÍME: Mr.

JELENLEGI MUNKAHELYE ÉS BEOSZTÁSA: a Manchesteri Egyetem felnőttnevelési tanszéke, vezető tanár

SZAKMAI PÁLYÁJA: 1947-től közigazgatási tisztviselő, 1955-től egyetemi hallgató Oxfordban, 1958-ban közgazdaságtudományi és politikai diploma, 1958-tól egyetemi hallgató a londoni Gazdasági Főiskolán, 1961-ben doktorátus közgazda-

ságtudományból, 1961-től szervezőtanár a manchesteri Munkásnevelési Szövetség-nél, 1964-től a szociológia előadója a manchesteri Kereskedelmi Főiskolán, 1968-tól a manchesteri Egyetemen, közben 1971—72-ben a nyasszaföldi Malawi Vezetőképző Intézetének igazgatója.

PUBLIKÁCIÓK: A könyvtár a társadalomban (1971), Kép a felnőttnevelésről (1972), Periodika-vásárlás és -olvasás (1973), A könyvpiac (1977).

SPECIÁLIS SZAKTERÜLETE: A könyvtár és az olvasás szociológiája.

A LÁTOGATÁS CÉLJA: Találkozni magyar kutatókkal és közművelődési szakemberekkel. Összehasonlító kutatás keretében az olvasási szokásokat vizsgálni, különös tekintettel az olvasás interperszonális hálózataira és az olvasmányválasztás indítékaira. Elsősorban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatói tevékenységének megismerése.

JÁRT-E MÁR MAGYARORSZÁGON: Nem

A TARTÓZKODÁS IDŐTARTAMA: Két hónap

NYELVTUDÁS: Németül és franciául eléggé jó. Alapfokú magyar nyelvtudás elsajátítására törekszem

NEM SZAKMAI ÉRDEKLŐDÉSE: Film, színház, parkok

Izland és a szocialista országok kivételével valamennyi európai országban járt már. Volt Ausztráliában, Afrikában és színesbőrű felesége rokonait látogatva Dél-Amerikában, Guayanában. Kíváncsi Magyarországra mint szocialista országra, de hogy mire kíváncsi igazán, érkezésekor még nem tudja megmondani, mert nincsenek előítéletei. Bevallja: úgy gondolta, hogy Magyarország keletebbre van, erősebben érződik itt a török hatás, furcsábbak lesznek az ételek ízei, kisebb a városiasodás foka, de a *magyarországi olvasáskutatás* eredményein (és így közvetve a magyar olvasási kultúrán) kívül alig tudott valamit Magyarországról. „Miért éppen Magyarországra?” kérdezték tőle a KMK olvasáskutatói osztályán megfordulók és azok, akikhez ellátogatott. Gondolom, ez a kérdés (a mögüle kiérezhető kisebbségi érzéssel vagy éppen provokáló álszerénységével) értékes információt jelentett barátunk számára. Meg kellett elégednünk azzal a válaszzal, hogy „Mert ez szocialista ország, mert a hozzám eljutó információk alapján úgy vélem, Magyarországon mind az olvasási kultúra, mind az olvasáskutatás színvonala meglepően magas.” Úgy érzem, ha valaki csak ennyit tud Magyarországról, azzal sem neki, sem nekünk nem kell szégyenkezni.

Pillanatkép egy előadásról

A táblán egymás alatt a következő szavak olvashatók: televízió — rádió — iskola — szervezetek — barátok — család — könyv. Felfogható skálának is — magyarázta Bryan Luckham a KMK által szervezett olvasószolgálati továbbképző tanfolyam hallgatóinak —, amelynek egyik végpontja a legáltalánosabb és legszemélytelenebb televízió, a másik pedig *a leginkább egyedi és személyes: a könyv*. Az adott könyv, amely olvasmánnyá válik. Innen nézve másképpen lehet látni a könyvtárat, a tévénéél is nyilvánosabb intézményt, amelyet személyként lehet használni, gondoljunk csak a könyv és az olvasó közötti randevúra. Ezután arról beszél, hogyan próbál *a nyilvános könyvtár nyitottabbá válni, kilépni a közösségekbe*. Majd hirtelen, éppen, amikor kezd igazán érdekes lenni, végeszakad az előadásnak. Az előadó arra kéri hallgatóit, alkossanak nyolc-tíz fős csoportokat, és beszéljék meg a hallottakat, negyedórán húsz perc múlva várja kérdéseiket. Nem tagadja, meglepi, hogy a tanfolyamon részt vevő könyvtárosokat váratlanul éri javaslata. (Nem csodálom a kölcsönös meglepődést, hiszen az ilyen tanfolyamokon 1. nincs „hozzászólás”, mert egyetértenek az előadóval, mert közömbösek, mert nem remélnék jó választ, 2. az állandó „szóvivők” teszik fel állandó kérdéseiket, 3. mindenki azt kérdez, amit akar, azaz „egyénilag” kérdez.) A „Luckham-módszer” mégis váratlanul felül sikert arat, jó kérdések születnek, válaszul az ezúttal valóban gondolatébresztő előadásra. Nagy-Britanniában Bryan Luckham belehallgat a beszélgetésekbe, vagy csatlakozik valamelyik csoporthoz, most tapintatosan félrehúzódik. Megragadva az alkalmat a tanfolyam vezetői kérdeznak: „Az általános-egyedi és a személytelen-személyes mellett alkalmazható-e a tévével kezdődő és a könyvolvasmánnyal végződő kommunikáció-sorozat-ra a *meghatározott-szabad* dimenzió is?” A válasz: „Természetesen, hiszen a sokcsatornás tévé is sokféle korlátot, sok minden által meghatározottságot jelent, a döntési lehetőség eléggé korlátozott. Egészen más a helyzet egy olvasmány kiválasztásánál és befogadásánál.”

Hiányoznék-e a könyvtár, ha nem volna?

Ki lehet-e jelenteni, hogy a könyvtár az a közművelődési intézmény, amelyben az ember viszonylag a legszabadabban érezheti magát? Ez a kérdés néhány héttel érkezése után hangzott el, amikor már több művelődési házban, könyvtárban, klubkönyvtárban megfordultunk. Bryan Luckham arra emlékeztet, amiről

A könyvtár a társadalomban című könyvében is írt, hogy a közkönyvtár egy századdal ezelőtt afféle *helyreigazító-javító* feladatot betöltő intézmény, afféle szegények szabadegyeteme volt, amely inkább a munkásosztályt szolgálta, mint a társadalom kivételezett rétegeit. Bizonyítékul: a múlt század nyolcvanas-kilencvenes éveiben tíz közepes és nagy városi könyvtárban a bejegyzett tagok 63 százaléka kétkezi munkás volt. (Hogy ez milyen tekintélyes hányad, az is érzékeltetheti, hogy ma Magyarországon a közművelődési könyvtárakat használó felnőtteknek 45 százaléka fizikai dolgozó.) Ez az *elkötelezettség* a huszadik században jócskán gyengült, a könyvtár feladata inkább az lett, hogy akár az áruház, *mindenkinek a rendelkezésére álljon*. Am a könyvtárak a könnyű fajsúlyú igények sodrába kerültek, és képtelenek lettek arra, hogy lépést tartssanak a követelményekkel. A második világháború után egyszerre hangsúlyozzák a könyvtár *egyetemességét* és az *igényes használók* szükségleteinek előnyben részesítését. L. R. McColvin kijelenti: „Előnyben részesítem a könyvek azon fajtáit, amelyek helyett olvasóim kevesebb pótszert tudnak találni. Míg vannak emberek, akik akarnak cselekedni, gondolkodni, álmodni, tervezni, vitázni, érvelni, érdeklődni és felfedezni, inkább ezeket szolgálom.” Bryan Luckham legalább olyan súlyos érvenek tekintti azt is, hogy hiába nyitott a könyvtár a legszegényebbek számára is, ha — a szociális ellátás általánosan elismert tapasztalata szerint — *a hozzáférhetőség a leginkább támogatásra érdemesek esetében sem vezet el a használatig*. Az is nyilvánvaló, hogy az olyan tényezők, mint a szolgáltatásnak a köztudatban élő képe, a konkrét szükségletekkel való kapcsolata, a szolgáltató intézmény alkalmazottainak személye (és személyessége!) mind-mind fontos hatással vannak a használatra. A könyvtárnak módjában áll jól tenni, de hasonlítsuk csak össze az étel, a lakás, a társ hiányát a könyvtár hiányával. Luckham, a szociológus úgy véli, hogy a könyvtár kötelezettségeivel kapcsolatos vitában a pénzügyi és az erkölcsi szempontokon kívül az idevágó szociológiai felfedezések is jelentős szerepet játszhatnak. *Polónyi Péter* meghatározását idézem, mely szerint a könyvtár könyvbeszerzési hely és a társadalom művelődési folyamatait katalizáló műhely. Beszélgetőtársam elmondja, hogy egyre több (ha nem a legtöbb) angol könyvtáros „fellelőlegesen” újra fogalmazza a könyvtár szerepét, és *a könyvtárat kulturális központnak, közösségi gyűjtőpontnak* tekinti, a helyi közösség motorjának, ahol a könyvek mellett *tevékenységi formák sokasága* áll a látogatók rendelkezésére.

És mi a helyzet az olvasás ősházájában?

A magyar könyvtárosegyesület olvasáskutatói- és -pedagógiai szakbizottságának tagjai kérdeznak, Byran Luckham válaszul:

— *Milyen ma a könyv társadalmi tekintélye az olvasás ősházájában?*

— Magyarországon magasabb a könyv presztízse, mint Nagy-Britanniában. Önöknél több könyvesbolt van, és a könyvpavilonokban is egészen jó könyveket találni. Nálunk akad olyan, 30 000 lakosú város, ahol nincs könyvesbolt. Köztudomású, hogy nálunk drágább a könyv, de az talán nem, hogy a tankönyv ingyenes. Az egyetemen a hallgatók évi 1500 forint körüli összegnek megfelelő könyvvásárlási támogatást kapnak. Az is igaz, hogy ennek csak kétharmadát költik könyvre. Úgy tűnik, az otthoni könyvgyűjtemények is Magyarországon nagyobbak. A „Jelenleg olvas-e könyvet?” kérdésre nálunk egyre kevesebb „Igen” választ kapunk; 1946-ban még a felnőtt lakosság 55, ma csak 30—40 százaléka felelt igennel.

— *A magyar vagy az angol könyvtárosok ismerik-e jobban az olvasót?*

— Nagy-Britanniában kevesebb az olvasáskutatás, mint Magyarországon, de a kutatások nagyobb része a könyvtárhoz kapcsolódik. Az idősebb könyvtárosok szociológiai tudása jóval alacsonyabb a kívántnál, a fiataloknál viszont szociológiai megalapozottságú, új típusú tevékenységekkel egészítik ki a hagyományos könyvtárosi munkát: elmennek a családokhoz, közösségekhez, klubokba, szervezetekbe, meglátogatják a házhöz kötött anyákat, öregeket. Az egyéni igények kielégítésének és a könyvtáros—olvasó kapcsolat személyességének hangsúlyozása mellett tudomásul kell venni azt is, hogy valamennyi olvasóval foglalkozni utópia, kisebb csoport a könyvtáros—olvasó kapcsolat megfelelő formája. A nehezen olvasók, a helytörténettel foglalkozó, a családjuk történetét kutató olvasók öt-tizenöt fős csoportjai alkalmas közegei a tanárhoz hasonlítható tevékenységre vállalkozó könyvtárosoknak. A felnőtt lakoságnak még mindig 25—30 százaléka könyvtári tag, megtartásukhoz feltétlenül jobban meg kell ismerni őket, jobb ismerésükhöz pedig elengedhetetlenek a szociológiai kutatások. Erre korábban csak magánidejünkben volt lehetőségük a könyvtárosoknak. Meglepve tapasztalom, hogy a magyar könyvtárosok százai vesznek részt igen komoly kutatásokban.

— *Ahhoz, hogy megírja A könyvtár a társadalomban című híres könyvének javított-bővített változatát, milyen újabb kutatásokra lenne szükség?*

— Úgynevezett „mikro-kérdésekre” összpontosítanék. Különböző típusú közösségekben vizsgálnám meg a könyvtár szerepét, különböző közösségek könyvtárképét. Magyar kollégáimmal együtt én is nagyobb figyelmet fordítanék az egyéni életükre. Sokkal részletesebben megvizsgálnám, hogyan használják a könyvet az emberek. Fontos részletkérdésnek tartom az úgynevezett „felszabdalt élményt”. Egyre gyakoribb nálunk, hogy az emberek egyszerre 4—5 könyvet olvasnak. Ma nálunk a leegyszerűsített tartalmi kivonatokat tartalmazó könyv (a digest) és az esszégyűjtemény a legnépszerűbb olvasmány. Nálunk a könyv inkább eszköz, mint élményforrás. Az egyéni olvasó és a körülhatároltabb olvasói csoportok felé kell fordulni, amint a KMK kutatói is teszik, hiszen nem sokra megyünk ilyen kategóriákkal, mint a „munkásolvasó” és a „fiatal olvasó”.

— *Vannak-e egyáltalán olvasótípusok vagy csupán egyéni olvasók léteznek?*

— A brit könyvtárosok többsége csak egyéni olvasókról tud, de többségük nem akar magánügyeikbe beavatkozni, márpedig, mondják gyakran, az olvasás a legszentebb magánügyek egyike. Az olvasótípuson leggyakrabban bizonyos olvasmánytípusok olvasóit értik, pedig tudvalevő, hogy azonos típusú olvasmányok is mennyire különbözőképpen funkcionálhatnak.

— *Magyarország érvényesülnek az olvasáskutatás eredményei a könyvtári gyakorlatban?*

— Magyarországon erre könnyebb válaszolni. Önöknél, úgy érzem, több alkalmazható eredmény van, annak ellenére, hogy a kutatásaik egy része inkább alap-kutatás jellegű. Ne feledjék azt sem, hogy a brit könyvtárakban jóval több nem könyv jellegű dokumentum van, mint Önöknél, ezért ilyen kérdésekkel is foglalkozni kell: Kik, miért, hogyan használják a kazettát és a magnószalagot? Nálunk kevesebbet foglalkozik a könyvtáros az ízlés formálásával, de úgynevezett „tanulmányi csomagot” állítanak össze a szabadegyetemi hallgatóknak, és még sokféleképpen segítik az egyéni tanulást.

— *Van-e a brit könyvtárakban krimi, giccs, lektúr?*

— A könyvállománynak ugyan csak 40 százaléka szépirodalom, de a forgalomnak 70 százaléka, ennek pedig jelentékeny hányada ilyen olvasmány. A könyvtárosok nézetei ebben a tekintetben elég eltérnek, így az egyes könyvtárak gyakorlata is. Úgy látom, hogy a könyvállomány összetétele eléggé hasonló a magyar közművelődési könyvtárakban, nálunk egyéni arculatú. Könyvtárosaink egyik része több könnyű irodalmat szerezne be, némelyek azért, mert első lép-

csőnek tekintik ezeket a könyveket, mások pedig ezzel szeretnének kedvében járni a lakosságnak.

— *Milyen társadalmi rétegek vesznek részt a felnőttoktatásban? Ösztönzik-e a hallgatókat az oktatási intézmények a könyvtárhasználatra?*

— A kötelező oktatás nálunk az ötödiktől a tizenhatodik életévig tart, de még csak öt éve. Kétmillió ember még nem tud rendszeresen olvasni, nem értik a hivatalos nyelvet. Zömük persze öreg ember, szakképzetlen munkás, színesbőrű. A szakszervezetek és a nőszövetségek tanfolyamain kívül rendkívül fontos szerep jut

az értelmiségiek és a munkába visszatérők továbbképzésének. Ne feledjék, az angol férjezett nők 40 százaléka most éppen nem dolgozik, de a jövőben szeretne. A könyvtárak harminc része nemcsak állományának alakításával és a már említett „tanulmányi csomagokkal” segíti a felnőttoktatást, hanem egyebek között *tantermekkel* is. Nagyon szerencsésnek tartom, hogy rendszeresen szerveznek olyan, egy-két napos konferenciákat, ahová tanárokat és könyvtárosokat hívnak meg.

(Folytatjuk)

Kamarás István

a lapokban olvastuk

Ajándék?

Ajándékot kapni öröm. Tudják ezt a szakszervezeti könyvtár dolgozói is, akik fáradhatatlanul szervezik a különféle kulturális akciókat; író-olvasó találkozót, gyermekfoglalkozást, irodalmi estet. Igaz, amit tesznek, végül is nem ajándék — munkájukat végzik. De mégis, elfogultság nélkül megállapítható, nem csupán legutóbbi két rendezvényük plakátjára írható alcímként a szó: ajándékműsor. A könyvtár minden ilyen akciója kicsit a könyvtárosok ajándéka is. Olyan meglepetés, amely igyekezetük nélkül jóval ritkábban kopogtatna a kultúrház üvegajtáján.

Csak egy baj van. A könyvtárosok nem értenek a varázsláshoz. Nem tudnak elővarázsolni színészt, énekest vagy költőt. Csak annyira futja erejükből, hogy előzetesen megállapodjanak velük. Amint szokás. Telefonon, levélben. Hogy mikor — hol —, mit és mennyiért. Utána vagy jönnek, vagy nem. Múlt héten például nem jöttek. Csütörtökön jó lett volna elővarázsolni *Paudits Bélát* valahonnan, akire 150 iskolás várt. Ajándékműsört ígértek nekik a kultúrházban. Ehelyett egymást nézték. Egy órán át. Hátha megjön. Csak késik. De nem jött. Láttam az egyik könyvtáros arcát. Varázsolni akart. De nem sikerült. A gyerekek visszamentek az iskolába. Az ajándék elmaradt.

Aztán hétfőn is jól jött volna egy kis varázslás. Az ünnepi könyvhét megnyitó ajándékműsorán. Ötven ember várta az ajándékot. Ajándékot kapni öröm. Azt mondják, adni még nagyobb. Gyanítom, a könyvtár dolgozói kezdik másképp gon-

dolni az utóbbi állítást. Figyeltem egyiküket. Varázsolni próbált. Előteremtteni *Wagner Gertrúd* énekes-gitáros partnerét, akinek pengetése fél órával a meghirdetett időpont után sem hangzott fel a kultúrház folyosóján. Az előadóest szőlőba fulladt. *Grigorisz Papadimitriu* aznap csak a meghívókon szerepelt.

Azt hiszem, nincs más hátra, meg kell tanulniuk varázsolni a szakszervezeti könyvtár dolgozóinak. Szinte magam előtt látom, amint hármán összehajolnak, büvös szavakat mormolnak félhangosan, füst gomolyog és hopp — megjelenik a kívánt személy. Tudom, fáradságos és veszélyes ez a vállalkozás, mert ha nem sikerül, oda a közönség bizalma. Közönséget varázsolni pedig a legnehezebb. Az vagy jön, vagy nem jön. A közönséggel szerződést sem lehet kötni. Azt csak megnyerni lehet — kitartó munkával, színvonalas műsorokkal. Ez utóbbit pedig, úgy tűnik, csak varázslással lehet biztosítani. Jobb megoldás nincs.

Azaz, mégis. Hátha. Talán félreértés az egész. Talán csak meg kéne magyarázni az említett elmaradónak, hogy az ajándékműsor nem úgy értendő, hogy ők ajándékoznak és akkor, ha kedvük tartja. Amit tesznek, nem szívség — még itt Szigethalmon sem, hanem pénzért, szerződésben vállalt (el)kötelezettség. És nem az a meglepetés, ha eljönnek a megbeszélt időpontra, hanem ha többet adnak az elvártnál. Mint például a könyvtár dolgozói.

—rg

Fényszóró (Csepel Autógyár)

Bemutatjuk

a Népművelési Intézetet és kiadványait

Ha nem védené a hagyomány a nevét, hívhatnánk KIMK-nak is, milként testvérintézményét: csupán a könyvtár szót kellene közművelődésre cserélni. Hiszen a Népművelési Intézet funkciója hasonló a Könyvtártudományi és Módszertani Központéhoz: a szakma tudományos és módszertani központja.

Az intézet rendeltetése, feladatköre az idők folyamán többször módosult, s mondhatjuk, hogy jelenleg is mozgásban, átalakulóban van.

Ezért talán nem haszontalan, ha végigfutunk 27 éves történetén.

A Népművészeti Intézet 1951-ben alakult meg a moszkvai Népi Alkotások Házában mintájára. Voltak társadalmi szerveződésű elődei is, mint például a Bartók Béla Szövetség, a Tánccsovet és a Bábjátékosok Szövetsége.

Az intézet nevéből és elődeiből is következik, hogy feladatköre jóval szűkebb volt a mainál: a népművészet és az amatőr művészet ápolása, gondozása, szervezése. Ennek megfelelően alakult a felépítése is: művészeti osztályok, néprajzi osztály, valamint oktatási és szerkesztési osztály.

Az intézet 1957-ben alakult át Népművelési Intézetté. A profilbővülést az elméleti-kutatási, valamint a népművelés-módszertani osztály megalakulása jelzi. Azóta is sok a módosulás, változás az Intézet felépítésében, melynek fő állomásai 1965 és 1973. Elfoglaltság nélkül mondhatjuk, hogy ebben az esetben nem a nálunk oly megszokott összevonások és szétválasztások divatja volt a döntő tényező, hanem valóban a változó valóság változó követelményei. (Persze az átszervezések divatja is a valóság része.)

1973-tól nagymértékben felgyorsult a kutatási tevékenység fejlesztése, és ez a közművelődési pártbizottság szellemében lényegesen ki is szélesedett.

A kutatás kiszélesedése mellett egy szakosodási tendencia is megfigyelhető. Az első számú intézményi bázisa a művelődésszolgálat-hálózat. Ennek széles körű vizsgálatával és komplex továbbfejlesztésével külön osztály foglalkozik egyre figyelemreméltóbb eredménnyel. Talán ezen a ponton érintkezik a legszorosabban az intézet tevékenysége a könyvtári területtel.

Ha az intézet működésének legfrissebb tendenciáit figyeljük, a kutatás mellett a kísérletezés és a kiadványkészítési, publikációs tevékenység előretöréséről adha-

tunk számot. A módszertani és a mozgásművelődési funkciók csak bizonyos területeken tudják tartani a lépést.

A könyvtárosokat nyilvánvalóan a kiadványok érdeklik a legjobban, melyek azon túl, hogy maguk is könyvtári dokumentumokká válhatnak, pontosan tükrözik az intézet teljes működési körét és annak tartalmát is.

A Népművelési Intézet kiadványairól az említettekkel kívül két ok miatt szükséges beszélni. Egyrészt, mert fontos értékeket rejtenek magukban, másrészt, mert valóban szinte titokban jelennek meg, oly szűk körben ismeretesek ezek a kiadványok.

Terjesztésük jelenlegi rendszere elavult, foghíjas, propagandájuk megoldatlan. Épp így megoldatlan a szakmai kiadványok országos koordinációja is. Ezért szinte áttekinthetetlen, mi jelenik meg ma megyei és országos szervek gondozásában a közművelődés témakörében. Mindenesetre a szakirodalom gerincét a Népművelési Intézet kiadványai alkotják.

Ezek két csoportra oszthatók: a nagyobb rész a *Népművelési Propaganda Iroda* kiadásában jelenik meg, a kisebb az intézet saját gondozásában.

Ez utóbbiakról csak annyit, hogy főleg oktatási anyagok, képzési tervek, munkapéldányok; áruk nincs, rota- vagy stenciel-eljárással készülnek — papírborítóval. Jellemzőjük még a rövidebb terjedelem és a kisebb példányszám. Ezeket többnyire az az osztály terjeszti (kiküldi, szétosztogatja), amelyik az illető témát gondozza. Vagyis nagyon szűk körben terjednek csak el, a szakemberek legnagyobb része esetlegesen — véletlenül — juthat csupán hozzájuk. Pedig nem egy közülük sokkal nagyobb nyilvánosságot érdemelne. A közeljövőben valószínűleg tovább nő a saját kiadású füzetek, könyvek száma, nagy szükség lenne hát megfelelő terjesztési mód kialakítására.

1971 és 1977 között mintegy 270 intézeti kiadvány jelent meg az NPI gondozásában. Az intézet és a Propaganda Iroda együttműködése lényegében azt jelenti, hogy az előbbi adja a megszerkesztett, nyomdakész kéziratot, az utóbbi pedig kinyomtatja és gondoskodik a terjesztéséről. A kiadványok egy része könyv-árusi forgalomban kapható, más része viszont csak a Népművelési Propaganda Iroda saját terjesztésében: azaz írásbeli megrendelésre, vagy a megyei bizományosok útján. Állandó árusítás folyik az

NI könyvtárában is. Ám ez még mind édeskevés.

A Népművelési Propaganda Iroda évente kiadványismertető füzetet ad ki, melyben minden megtalálható, Igaz, kisé nehezen. Ki keresné például a gyászbeszédeket az elméleti-módszertani kiadványoknál, vagy a Népzene és a zeneirodalom c. könyvet a Néptánc c. fejezetben?

Lapozzunk bele ebbe az ismertetőbe. Az intézet egyik legigényesebb vállalkozása a *Kultúra és Közösség* című elméleti folyóirat, mely a *Népművelési Ertesítő* megújított, tematikailag bővített utóda. Evente négy száma jelenik meg, sajnos, meglehetősen rendszertelenül. Sem a megjelenés gyakorisága, sem az 1500 körüli példányszám nem tükrözi híven a lap értékeit. A gerincét kutatási beszámolók alkotják, de van benne összefoglaló jellegű írás, vitacikk, publicisztika és recenzió is. (Néhány kiemelkedő írás címeivel próbálom érzékeltetni a témák sokféleségét: *Józsa Péter: Az esztétikai értékek társadalmi kommunikációjának mechanizmusai*, 1976/4., *Koncz Gábor: Mi a művelődés-gazdaságtan?* 1977/3., *Bothmer, M.: A kreatív tanítás...* 1977/4.)

Az elméleti-módszertani kiadványok száma az elmúlt években fokozatosan emelkedett.

A négy-öt éve indított kutatások többsége mostanában fejeződik be. A beszámolók folyamatosan jelennek meg. Több olyan van közöttük, amelyet könyvtárosok is haszonnal forgathatnak (Hogyan építsünk klubkönyvtárat, 1971; *Garami László: A falusi értelmiségről*, 1974; *Józsa Péter: Esztétikai alkotások társadalmi hatása*, 1975; *Hankiss Elemér: Érték-szociológiai kísérlet*, 1977. stb.)

Az oktatási jegyzetek közül a *Közművelődési ismeretek* c. alapfokú olvasókönyvet ajánlom a könyvtárosok figyelmébe — kiegészítő olvasmányként.

A sorozatok közül megemlítem a *Klubvezetők kiskönyvtárát*, az *Iskolán kívüli felnőttek füzeteit* és a *Honismereti útmutató* sorozatot.

Sokéves múltra tekinthetnek vissza az amatőr művészeti ágak (báb-, színjátszás, ének—zene, néptánc, film, fotó) képzési anyagai, illetve műsorfüzetei.

Több szára tehető e kiadványok száma. Teljes kollekcója talán még a Népművelési Intézet könyvtárának sincs. E kiadványtömeg legfőbb jellemzője a sokféleség: a kiváló munkáktól a teljesen értéktelenekig mindenféle megtalálható közöttük.

A színjátszó csoportoknak szóló különféle műsorsorozatok remekművek egész sorát tartalmazzák; közülük nem egynek ma már valóságos ritkaságértéke van.

Természetesen a sok között néhány tucat felejtésre méltó fércmű is akad. Tapasztalatom szerint a régebbi kiadványok (például a Színjátszók kiskönyvtára sorozat) inkább megtalálhatók a könyvtárakban, mint az újabbak. Ennek nemcsak a kapcsolathány az oka, szerepe van benne a könyvkiadás és könyvtárellátás nagy fejlődésének is. Kibővült a választék, meg aztán — gondolom — ezek a kis füzetcskéik ma már nem nagyon illenek a könyvtári polcokra.

Van azonban egy sereg olyan kiadvány is, amelyet el tudnék képzelni az ismeretterjesztő könyvek között vagy akár a kézikönyvtárban is. Fő sorolok néhányat — utalva egyúttal a sokféle sorozatra is. *Filmamatőrök kiskönyvtára: Péjja Sándor: Fotóművészet és pszichológia*, 1975; *Zalán Vince: Szöveggyűjtemény a filmesztétikához*, 1976. *Bábjátékos oktatás: Raffay Anna: Dramatikus népszokásaink*. 1—2. köt. 1971, illetve 1975. *Zenei kiadványok: Pócsonyi Mária: Alapfokú zeneelmélet*, 1972. *Táncpedagógusok kiskönyvtára: Pesovár—Lányi: A magyar nép táncművészete*, 1—2. köt. stb., stb.

Hamarosan érdekes új sorozat indul *Tömegkultúra* címmel. Első füzet a politikai kabaré jelenségét vizsgálja, a harmadik „könyvtári” témájú lesz: a „sikerregények” titkát elemzi.

Az intézet publikációs tervei szorosan összefüggnek kutatási terveivel. Sorban következnek a kutatási jelentések, kísérleti zárótanulmányok: a vizuális és a kreatív nevelésről; a szociodráma sorozat; a gyermektáncművészeti módszertani lehetőségei stb.

A közeljövőben jelenik meg *Vitányi Iván* elméleti alapvetése: *A közművelődés tudományos vizsgálatának alapjai*. Ez egyszer rugalmas volt a kiadás, a munka ugyanis már megjelent öt folytatásban az intézet házi sokszorosításában, ám azonnal nyilvánvalóvá vált, hogy ezt a közművelődési kutatást hosszú távra meghatározó munkát jóval szélesebb körben kellene elterjeszteni.

Ha az intézeti kiadványokhoz nehéz is hozzájutni, a róluk szóló tájékoztató bibliográfiákat mindenképpen ajánlom a könyvtárosok figyelmébe. (Ilyen pl. a Fotóesztétikai bibliográfia.) Ami még fontosabb: a Népművelési Intézet könyvtárának *gyarapodási jegyzéke*. Ebből lényegében nyomon követhető a széles értelemezett közművelődési szakirodalom. Az intézeti könyvtár két hézagpótló szolgáltatása a *Tájékoztató a közművelődés magyar (illetve idegen) nyelvű irodalmából*. Ebben elsősorban az újságok és a folyóiratok fontosabb publikációs szerepeinek szerző és téma szerinti bontásban. Míntegy a jövő lehetőségeit jelezve említem meg végül az intézeti audiovizuális

stúdió hangzó és képi programjának listáját.

Az elmúlt évtizedben több mint száz NPI-kiadványról jelent meg recenzió a *Népművelésben*. Alighanem ez a lap volt a legszorgalmasabb kritikusa — és népszerűsítője — a népművelési szakirodalomnak. A Népművelés recenziós rovatának figyelemmel kísérése a jövőben is hozzásegítheti a könyvtárosokat a Népművelési Intézet — és általában a közművelődési szakirodalom — friss terméseinek áttekintéséhez.

Mindent összevetve: A Népművelési

Intézet — miként munkálkodásának tárgya: a közművelődés is — nagy jövő előtt áll, még korántsem érte el lehetőségeinek határát. Kiadványai többet érdemelnek: összehangoltabb tervezést, gondosabb szerkesztést, szebb külalakot, gyorsabb nyomdai átfutást, szélesebb körű, rendszerezettebb terjesztést, nagyobb propagandát és nagyobb figyelmet, érdeklődést — a könyvtárosok részéről is. — *A Népművelési Intézet címe: Budapest I., Corvin tér 8. Telefon: 359-730. Irányítószám: 1251 Budapest.*

Szále László

Nyelvművelés — gyermekkönyvtárban

1976 végén a szolnoki általános iskolák 7. és 8. osztályos tanulói levelet kaptak a *városi művelődésiügyi osztály, a városi úttörőelnökség és a megyei könyvtár* vezetőjének aláírásával: vegyenek részt azon a *nyelvművelő versenyen*, melyet az aláírók Verseyhy Ferenc születésének 220. évfordulója alkalmából hirdettek meg. A jelentkező 70 gyerek közül 10 került az 1977 áprilisában lezajlott döntőbe. Ez volt a „főpróba”. 1977 decemberében ugyanis hasonló felhívás érkezett a megye minden 7. és 8. osztályos általános iskolásához. Ezúttal több mint 200 gyerek kapott kedvet, hogy részt vegyen a versenyben, melynek „műfaji” megjelölése világosan kifejezte a meghirdetők szándékát.

Az 1978 áprilisi döntőn nemcsak az volt a zsüri dolga, hogy megállapítsa, melyik gyerek beszél szépen magyarul (lásd az országos Kazinczy-versenyeket), illetve, hogy ki fogalmaz értelmesen — és persze szépen — (vö. a középiskolások versenyével), hanem a kettő együtt. Az *írásbeli* feladatokat úgy válogatták, hogy azok megmozgassák a gyerekek nyelvi fantáziáját, arra késztesék őket, hogy tudatosan használják anyanyelvüket, tehát felfedjék a szavak, kifejezések valódi jelentését, igazi hangulatát, megkülönböztessék a nyelvi helyesét a helytelenétől. (Mindehhez állandóan rendelkezésükre álltak a szabadon használható kézikönyvek is.) A *szóbelin* egyrészt élőnyelvi kifejezőkészségüket mérték össze, másrészt egy mai és egy régi szöveg felolvasásával kellett bizonyítaniuk, milyen értelmesen és szépen beszélnek anyanyelvüket.

A három forduló változatos feladatsora, melyet *Pápayné Kemenczey Judit* ál-

lított össze, ezeket a célokat szolgálta. Már az első fordulóra jutáshoz össze kellett gyűjteni a ma is élő — vagy éppen manapság kialakult — mondókat, kiszámolókat, csüfölkéket, amelyeket tehát a mai gyerekek használnak, továbbá két írásbeli feladatot kellett megoldaniuk. Az egyikben arról kellett írniuk, hogyan mesélte el egy idős rokon (például a nagymama) vagy szomszéd régen volt gyermekkorának egyik napját, a másik feladat pedig a jelentkező valamelyik saját napjának leírása volt — diáknyelven.

Az első fordulót iskolánként bonyolították le ugyanazon a napon. A szóbelit a magyartanárok bírálták el, az írásbeli feladatokat azonban — az egyöntetűség érdekében — a megyei könyvtár munkatársai, s az együttes eredmény döntötte el, kik jutottak el a városi-járásos versenyekre, melyeket a városi-járásos könyvtárakban bonyolítottak le. Az itt szereplő 80 gyereknek a kijelölt feladatok mellett a bizottság előtt ugyanazt a szöveget is föl kellett olvasnia, melyet az általános iskolások országos Kazinczy-versenyére adtak meg.

A *megyei döntőben* 20 gyerek kapta meg a lehetőséget a versengésre. (Mindössze 5 szolnoki volt köztük.)

A döntő feladatsorának ismertetése hosszadalmas lenne, ezért csak mutatóba és jellemzésül említettünk néhányat.

Sok pontot szerezhettek az, aki az *alszik* igére minél több rokonértelmű szót tudott írni (akkor még nem lehetett kezükben a Magyar szinonimaszótár!); a feladat bonyolódott, amikor a *megy* ige megadott rokonértelmű szavait mondatba kellett illeszteniük (ismerni kellett a szó árnyalati jelentését is!), vagy el kellett dönteniük, hogy egy másik, hasonló

sorban levő kifejezéseket ki mondhatja és kinek mondhatja (érezni vagy tudni kellett a szavak hangulati értékét!), majd egy megadott szónak többféle jelentését kellett meghatározniuk. Tudatos ismereteket — és persze egészséges nyelvérzékét — kívánt a pongyolán, csúnyán, helytelenül fogalmazott hivatalos szöveg „rendbetétele”, illetve azoknak a mondatoknak a javítása, melyek az ígékötők — sajnos, lépten-nyomon hallható, olvasható — rossz használatát példázták, valamint a hiányzó írásjelek pótlása a kapott szövegben.

Dolgozhatott a gyerekek nyelvi fantáziája, amikor megadott szavakra találós kérdéseket fogalmaztak, vagy összekevert szavakból (csakis azokból és ugyanabban a formában!) az ép mondatot próbálták összeállítani, végül amikor Kosztolányi „csacsi rímeinek” mintájára, megadott szavakkal, versikéket kellett faragniuk!

Búvárkodhattak nyelvünk történetében is: a történeti-etimológiai szótár segítségével jelentésükben egymástól látszólag messze álló szavak (például hegy—hetyke, gógös—gége) kapcsolatait kellett kimutatniuk.

A döntő szóbelijén egy Sütő András írásából vett és egy eredeti helyesírással kézbe kapott XVII. századi szöveget olvastak föl, majd egy utcai eseményről fogalmaztak rádióhírt, illetve mesélték el ugyanezt „családi körben” is.

A *tapasztalatok*, persze, külön tanulmányt érdemelnének. Itt csak jelzésképpen említem meg a legfontosabbakat, a legérdekesebbeket. A mondókák gyűjtéséből kiderült, mennyi költői játék — különösen Weöres verseiből — került a

gyermeki köztudatba, valószínűleg legtöbbször az eredet ismerete nélkül. Az idősebb generáció faggatásának sikeréről még csak annyit, hogy a Szolnok megyei úttörőelnökség kiadványt készül közreadni a gyűjtött anyagból. Az nem meglepetés, hogy a gyerekek nem mindig gondolták végig a feladatot; hogy többségük tudta ugyan használni a kézikönyveket, de nem mindig nyúltak hozzájuk olyankor sem, amikor pedig szükségük lett volna rájuk; hogy fölismerték a helytelen, de kijavítani már ritkábban tudták; hogy szókincsük nem elég gazdag (különösen az árnyalatokban bizonytalanok), s hosszadalmas mondatokba keverednek; és végül, hogy a beszédművelésben is van jócskán tennivalónk. A gyerekek ismerőinek az sem meglepetés, mennyi fantázia — nyelvi is! — lakozik bennük, ami nemcsak a játékos feladatok megoldásában mutatkozott meg (és hőkentette meg néha a zsűrit is...), hanem a régi szöveg feloldásában is. Mindez, ismétlem, nem számít meglepetésnek, de az már igen, hogy akadt olyan község, melynek sem iskolai, sem közművelődési könyvtárában nem volt föllelhető O. Nagy Gábor ismert könyve a szólásokról... A tapasztalatok közül a rosszaz jelzik az iskola és a gyerekekkel foglalkozó könyvtárosok feladatait, az örvendetesek meg azokat a lehetőségeket, melyeket jobban ki kellene használnunk iskolában és könyvtárban egyaránt.

A legsikeresebb szereplők természetesen megérdemelték a jutalmat: a legelső *Simon Ferenc*, szolnoki szobrászművész e célra alkotott plakettjét (melyet most már második éve adtak ki); húsz gyerek táborozhat Zánkán, az úttörővárosban, kettő pedig a *Kincskereső* szerkesztősége által kijelölt más helyen, s mindenki, aki a döntőbe jutott, könyvjutalmat kapott.

Nagy kár volna úgy tekinteni erre a versenyre, mint egyre a sok vetélkedés között. Céljai — nyugodtan merem leírni — társadalmilag is hasznosak, sőt szükségesekek, módszere pedig követendő példa. Valóban olyasmire hívta a gyerekeket, amire az iskolai órán alig-alig van idő, tehát a könyvtári tevékenységgel segítette az oktató-nevelő munkát, s nem ismereteket, adatokat, szabályokat kért számon, hanem alkalmazásukra ösztönzött. A részt vevő gyerekeknek gondolkodniuk kellett, s amellet fantáziájuk sem maradhatott tétlen.

Mindezekért, elsősorban az akció pedagógiai hasznáért kérdezem: nem lehetne-e — akár már jövőre is — megrendezni e nyelvművelő versenyt — stílusosan szólva — „harmadik fordulóját” az ország minden általános iskolája számára?

Kisfaludi Sándor

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Számomra nélkülözhetetlen a személyes kapcsolat

NEMESKÜRTY ISTVÁN történész,
filmszitéta

A kölcsönkönyvtár. Kiveszett fogalom. Szobányi bolthelyiség, a polcokon pár ezer könyv. Elnyűtt, agyonolvasott, tucatszor újrakötött példányok. Előző olvasók nyomai: cigarettahamu égette lyuk, kávéfolt, könyvjelzőként bennfelejtett villamosjegy. Beszélgetések a tulajdonossal, olvasókkal, lapozgató vendégekkel. A tulajdonos panaszkodik, hogy ráfizet. Havi díjért hetente lehet cserélni két-három könyvet.

En a pécsi Szukits-kölcsönkönyvtárba jártam. Szukits úr árusított is. Ha az ember beleszeretett valamelyik olvasmányába, megvásárolhatta, néha részletre is. Mámorító érzés volt belépni a poros, homályos, hűvös bolthelyiségbe. És a futó beszélgetések is sokat értek. Az ember úgy érezte, hogy vele egyforma gondolkodásúak kis körébe jár, hogy tartozik valahova. Egyszer tudományosan fel kellene dolgozni valakinek, micsoda missziót teljesítettek ezek a magán-kölcsönkönyvtárak.

Valamivel magasabb fokú intézmények voltak a budapesti fővárosi kölcsönkönyvtárak. Ma úgy hívják őket, hogy a Szabó Ervin Könyvtár fiókjai, hivatalosan: kerületi könyvtárjai. Ezek is szívesen és bőkezűen adtak kölcsön, fillérekért. Törzstagok hamar megkapták a leg-

újabb kiadványokat is. Itt a fiókvezetők tudatosan foglalkoztak az olvasókkal, nevelgették őket. Nem alakult ki azonban az a meghitt, már-már összeesküvős légkör, mint a magán-kölcsönzőkben. Meg aztán innen a detektívregény-irodalom is hiányzott. A Pallas félpengős és pengős füzetei, a Nova piros papírkötetei. P. Howard. Így aztán a magán-kölcsönkönyvtár meg a fővárosi fiók jól kiegészítették egymást. Falladát, Thomas Mannt, Wilhelm Speyert, Móriczot, Kosztolányit a fővárosi fiók találta elbém — *A Csendes Dont* viszont, ha hiszik, ha nem, Szukits úr tukmálta rám. Úgyszintén Ehrenburg egy német nyelvű könyvét a moziról (*Die Traumfabrik, Álomgyár*). A fővárosi könyvtár azért is volt ünnepélyesebb, magasztosabb intézmény, mert ide csak iskolai szabadságom idején vetődhettem el, amikor Pécsről felszabadultam Pestre. Egész listákkal érkeztem, melyeket a Magyar Kultúrszemle című havi értesítőből irtam ki.

Ma is nagyon szeretem ezeket a fiók-könyvtárakat. Aldozatos, hivatásukat szerető, nagyszerű emberek dolgoznak bennük. Névtelenül, szerényen. Tanár koromban a Mester utcai fióknak köszönhettem sokat, később pedig a Rajk László utcai könyvtár vezetőnöje töltött el ámulattal. Elképesztő buzgalommal dolgozott, mindenkinek ismerte az ízlését, tudta, mit ajánljon, az olvasók néha sorbaálltak, mint egy gyóntatószék előtt. Mert beszélgetett is velük. Nem tudtam olyasmit kérni, amit elő nem kerített volna. Egy nap lemegek a pár lépcsőfokon a bérház alagsorába, ahol a könyvtár működött. Idegen arc. Hol van az az idősebb hölgy, aki eddig...? Meghalt. Szívbeteg volt, titkolta, félt, hogy eltiltják a könyvtároskodástól.

A kölcsönkönyvtár jelentőségéről nemrég érdekes és megható bizonyosságot szereztem. Az Írószövetség könyvtárából kölcsönöztem Sárközi György: *Mint oldott kéve* című regényének első kiadását. Ez a negyvennyolc utáni magyar emigrációról szóló könyv a New York-i városi könyvtár tulajdona volt a háború alatt. „*The New York Public Library. Circulation Department. Woodstock Branch, 761 East 160. Street.*” „*Four Week Book, Not Renewable*” ütötték bele pirossal. Tehát legfeljebb négy hétre kölcsönözhető. Vagyis sokan keresték. És ott vannak a bélyegződatumok, kéthetes váltással, tehát nagyon türelmetlenül várták a köny-

vet az olvasók. Talán elő is voltak jegegyezve. Amint kiolvasták, máris hozták, nem várták meg az egy hónap leteltét. Hadd olvassa minél hamarabb más is: 1942. június 13.; június 25.; július 7., július 24.; augusztus 15.; augusztus 29. — így kergetik egymást a bepecsételt keletezések, egészen a háború végéig. A hazaszeretet, a honvágy beszédes bizonyítékai.

Aránylag későn jöttem rá, egyetemista koromban, hogy a fővárosi fiókkönyvtáraknak központjuk is van, mégpedig egy neobarokk palotában, a Baross utca és a Reviczky utca sarkán. A Heltai-krónika egy tizennyolcadik századi kiadására volt szükségem. Azóta kitartó és hűséges tag vagyok. Erzelmiileg ez a könyvtárat szeretem legjobban, bár állománya amennyire bőséges, annyira egyoldalú. Vagy inkább: nem sokoldalú. Nem szépirodalom-központú. Ez sem igaz, valójában azt szeretném, ha ebben is meglenne minden régi kötelempéldány, de persze nincs meg, nem is lehet. Itt a könyvtárosok ambicionálják, hogy segítsenek az olvasónak, vele együtt nyomoznak szerzőtlen munkák, kolligátumok, témák után. Érdekes, hogy esküvői tortára emlékeztető cirádás pompája ellenére meghitt, vonzó ez az épület. Folyóiratanyaga is jó. Középiskolás diákokkal is türelmesen foglalkoznak, nem zavarják el őket.

Én nem nélkülözhetem a könyvtárakat, munkámhoz a könyvtár elengedhetetlen. Ezért természetesen rendszeresen megcsalom a Szabó Ervin Könyvtár központját, mégpedig legszívesebben az Akadémia könyvtárával, meg a Hadtörténelmi Intézet könyvtárával. Bámulatosan gazdag anyaga van a Hadtörténelmi könyvtárnak, főleg a múlt századból. A régi magyar irodalom szempontjából egy eldugott ékszer a Ráday-könyvtár.

Nem folytatom a felsorolást, mert ide nem illő, nem is igazságos, akaratlanul szubjektív rangsorolással válna.

Általános tanulság abból, hogy mégis ezek jutottak eszembe, talán az, hogy számomra nélkülözhetetlen a könyvtárral való *személyes kapcsolat*. Ki nem állhatom a személytelen könyvtárakat. Ahol könyvtáros és olvasó egyaránt alkatrész csupán.

Persze nem csak az emberek tesznek egy könyvtárat ilyené vagy olyaná. Minden könyvtárnak hangulata van, vonzó vagy taszító légköre. Ez néha a világitáson, a bútorzaton, az olvasóterem jellegén is múlik. Könyvtárak esetében igen fontos a *genius loci*, a hely szelleme, a környezet kisugárzó hatása.

Az az érzésem, hogy a mostani parányi lakások tömeges elszaporodása megnöveli a könyvtárak jelentőségét. Még a könyvszerető ember is csak korlátozott számú könyvet tud otthonában tartani, mert egyszerűen nem fér el, nincs hova tenni. A bútoripar már nem gyárt könyvszekrényeket. Csak polcokat, ami nem baj, de jellemző. Gondoltak-e erre a könyvtárosok?

Ez az állapot magyarázhatja, hogy nemcsak a kölcsönzés jelentősége növekedik meg, hanem az olvasótermeké is. Nincs elég olvasóterem!

Nemrégiben több hónapon át rendszeresen megfordultam a szentendrei új könyvtárban. Egy művelődési házban van. Barangolni lehet a könyvek között, s úgy olvasni, hogy az olvasó nem válik számozott és nyilvántartott fogyasztóvá. Az ilyen rendszer persze költséges, mert lehetővé teszi a lopást. Mégis az az érzésem, hogy az iskolai tanterem jellegű olvasóterem nem jó.

Egyszer a londoni British Museum könyvtárában dolgoztam pár napon át. Hamar kihozták a könyvet, igaz, hogy nem volt könnyű bejutni. Kérdeztem, hova üljek, mert nem kaptam számozott helyjegyet. A könyvtáros azt felelte, üljek oda, ahova akarok. Hogy jön ő ahhoz, hogy engem szabad helyválasztásomban korlátozzon?

Mindjárt otthon éreztem magamat, pedig a terem nagy, és az ember elvész benne.

A könyvtárakban mindig az egyén találkozik az egész világgal. Az egyén, mint olvasó, egy nagy közösség tagjának érzi magát, ha a könyvtárba lép. Így is kell kezelni.

Valahányszor egy olvasó belép a Szabó Ervin Könyvtár központjának kapuján, hogy onnan a jobbra eső alagsori ruhatárba menjen, a kapus köszönti. Mindenkit üdvözöl, megfigyeltem.

Ez az egyetlen könyvtár, ahol ilyesmit tapasztaltam.

Köszöntik az olvasót.

A Szabolcs-Szatmári Szemle

Idei első számával XIII. évfolyamába lépett a Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Lapja, amelynek 1966 óta *dr. Hársfalvi Péter* főiskolai tanár a felelős szerkesztője. A minden negyedév második hónapjában megjelenő orgánium a *gazdasági, társadalmi és kulturális folyóirat* alcímet viseli. Ez a rokonszenvesen szerény, csupán kissé nehézkes, illetve régies sajtótörténeti műfaj-megjelölés pontos és fontos. Nem ismeretterjesztő és kulturális antológiáról, de nem is népszerűsítő tudományos vagy irodalmi folyóiratról van szó ugyanis. Az elmúlt több mint egy évtizedben az erős állandóságot mutató szerkesztő bizottságnak a lap profilja szempontjából alapvető törekvése volt és maradt egy olyan „vegyes szemle” jelleg megtartása, amely elsősorban a tájegység sokoldalú megismertetésére alkalmas. Típusa szerint tehát hangsúlyozottan *helyismereti* folyóirat a *Szabolcs-Szatmári Szemle*, amennyiben ezt a helytörténetinél dúsabb fogalmat manapság a jelen, sőt a jövő feladatának vállalására is vonatkoztatják. Jószerevével annyit jelent ez, hogy így — elvileg — a tájegységet érintő kérdéseknek szinte korlátlanul széles skálájával foglalkozhatnak. (Nem szólva a náluk is létező kettős „kivételről”: amikor vagy országos fontosságú téma kap helyben is visszhangot, vagy pedig a távol élő, de ide kötődő szerző személye magyarázza a cikk közlését a helyi folyóiratban.)

Ami a tájegység fogalmát illeti, egyre több jel mutat arra, hogy a szerkesztők nem azonosítják azt a közigazgatási egység, a megye területével. A hagyomány és a szemlerovatban — főképp a múltira vonatkozóan — régóta érvényesül az a felfogás, amely a szatmári és a beregi tájakat a szomszédos országok megfelelő területeivel testvéri egységben szemléli. Még mindig kicsiny viszont a lapban a Szovjetunió s Románia érintett körzeteiben élő magyar és nem magyar ajkú népesség mai életének bemutatása. Reméljük, hogy a megyének a lapban ismertett 15 éves közművelődési feladatát ezen a téren is döntő előrelépést hoz majd, hiszen előírja a megye közművelődési, tudományos és kulturális kapcsolatainak fejlesztését a határon túli szomszédos területekkel, kiváltképpen Nyíregyháza testvérvárosaival (Eperjessel, Szatmárral, más vonatkozásban pedig Ungvárral).

Az országos és a helyi szempontok összhangja

A lényegi kérdés nyomában (hogy tudniillik mi mindent képes a lap a széles látókörű és távlatos helyismeret szempontjából nyújtani) legcélszerűbb rovatok szerint haladnunk. E rovatok címei az egyedi — főleg a tematikus — számokban ugyan többször változnak, de az évfolyamok tartalommutatóiban már állandósultak. A *Társadalom* — *Kultúra* rovat érthetően a legátfogóbb valamennyi közül. Súlypontját kezdettől fogva a szorosabb értelemben vett társadalompolitikai írások adják. Az ilyen természetű közlemények (összefoglalók, értékelések, programok) nagy érdeme, hogy általában egyszerre nagyvonalúak és konkrétak, magától értetődő természetességgel, illetékességgel gondolkodnak egyidejűleg országos és regionális viszonylatokban. Nem állítható mindez ilyen egyértelműen az iskolaügy, a szakemberképzés, valamint a közművelődés bizonyos köreiből kikerülő írásokról. Sajnos, itt többször megbomlik a szerencsés egyensúly, s a kívánt arányosság a helyiérdekűség felé tolódik el. A folyóirat évtizednyi fejlődéstörténetéből az is kiolvasható, hogy a tulajdonképpeni tudományos kutatás a társadalomtudományok igen fontos területein (szociológia, pszichológia, pedagógia) némileg lemaradt a mindvégig erős földrajz, nyelvészet, sőt még az orvosegészségügy mögött is. Mindenesetre feltűnően hiányoznak akár a politikai-szociológiai, akár a művelődésszociológiai felmérések, áttekintések, és szinte egyáltalán nincs képviselve az igazságtűgy, a jogszolgáltatás. (S újabban, mintha a szabolcsi „cigánykérdés”-nek — országosan kissé dramatizált — problémája sem kapná meg a neki kijáró figyelmet.)

E rovatokat szinte lehetetlen egymástól szigorúan elhatárolni. A *Gazdaság* rovatban például a közlemények javát éppen gazdasáspolitikai tanulmányok adják. Az egész megyére vonatkozó terület- és településfejlesztési tervezés mellett szinte valamennyi — a megye gazdasági életében számottevő — népgazdasági ágazatról, sőt azoknak egyes szektorairól is megjelenik időről időre rövidebb-hosszabb időszakot felölelő helyzetismertetés. A már-már teljességre törekvés nagyon is méltányolandó, csak tisztában kell lennünk azzal, hogy mindez egy ponton túl óhatatlanul magában rejti a

szétaprózódás, a jelentéktelenné válás veszélyét. Bizonyos, hogy ez a rovat a Szemle méltán kiemelhető maiságának, „életességének” egyik letéteményese, de a korszerű helyismereti jelleg alapkövetelményéből (a regionális problémáknak országos távlatban, összehasonlításban való szemléléséből) itt sem szabad engedni.

A helytörténeti publikációkat felszívó *Hagyomány — Dokumentum* c. rovat a lap fő erőssége, amiben nyilvánvalóan nagy szerepe van a felelős szerkesztő történettudós személyiségének. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy az irodalommal foglalkozó közlemények nagyobb része s a művészet más területeit érintő publikációk egy része is „hagyománytörténeti” jellegű, akkor kiderül, hogy az összes közleményeknek több mint egyharmada a hagyomány sokoldalú művelésével foglalkozik. Ezen a téren persze különösen nem döntő a mennyiség. A mérvadó sokkal inkább az: mennyire gazdagon és magvasan értelmezi a lap a hagyományt. A szemhatár tágasága a lapnak itt is kiemelkedő értéke, hiszen publikációi között a társadalomtörténet, eszmetörténet, irodalomtörténet, régészet, művészettörténet mellett a tájegység sajtótörténete, neveléstörténete, orvostörténete, technikatörténete is képviselvé van. A válogatás szintén jónak mondható, mert jelentéktelen tárgyú vagy semmitmondó írás nemigen kerül be a lapba, még a hagyományápolás jogcímén sem. Ugyanakkor a szabolcs-szatmári (más összefüggésben: nyírségi—szatmári—bereg) múltról alkotott köztudatot e valóban komplex hagyományfeltárás folyvást szélesíti és mélyíti. Más szóval a Szemle effajta publikációi nemcsak új építőelemeket tárnak föl e táj szellemi-tárgyi örökségének különböző rétegeiből, hanem a már ismertnek vélt emlékekről is tudnak újat mondani. (Különös módon az egyházi és a világi építészet gazdag hagyománya kapott eddig fontosságához mérten kevesebb nyilvánosságot a lap hasábjain.)

Ami gazdagabb is lehetne...

Az *Irodalom — Művészet* rovatból a hagyománytörténeti írásokat kivéve igencsak ösztövérv csontozat maradna. Főként az irodalomkritikus állapíthatja meg néhez szívvel, hogy a folyóiratnak a mai magyar irodalommal való kapcsolata kb. egy fél évtized óta lényegében néhány Szabolcsból elszármazott költő és író egyes műveinek ismertetésére szűkült. A visszalépés okát itt nem kereshetjük, pusztán ötleteket adni pedig illetlenül olcsó megoldás volna. Így, csupán a ténynél maradva hangsúlyozzuk: nem lehet belenyugodni abba, hogy olyan laptól,

amely egy — másfél évtizedes fennállása alatt hírnevet szerzett — főiskolai tan-
székre is támaszkodhat, ne teljen ki negyedévenként számos jó tanulmány, portré, hozzászólás, vitacikk a mai magyar irodalom és művészet lényeges problémáiról! Egészen más kérdés a Szabolcs-Szatmárban születő szépirodalom közlése. E tekintetben — úgy tűnik — a sok vita s bíráló észrevétel ellenére is igazuk volt a szerkesztőknek, amikor évekkal ezelőtt elálltak attól a gyakorlat-tól, hogy egy-egy verset vagy novellát publikáljanak, megvárva a költők, írók sereglését.

Elvi álláspontjukról tanúskodik a helyi képzőművészetnek a lapnál régtől fogva élvezett kedvezőbb helyzete. A tájon élő képzőművészek alkotásainak rendszeres, csoportos bemutatása mellett ugyanis folyamatosan jelennek meg értékelések a kelet-magyarországi képzőművészeti csoport életéről, munkájáról (közös tárlatairól és gondjairól). Most már azonban jó néhányuknál a pályaképek, egyéni tárlatok kritikai felmérésére is elérkezett az idő. Szerény kezdetek után a muzsika ügye szintén biztatóan halad előre a megye életében és a lapban is; az élő népművészet sokoldalú és színvonalas ismeretése viszont valamelyest háttérbe szorult.

A *Könyvismertetés* s a zömmel nekrológokból álló *Egyéb* rovat különösen előnyös oldaláról mutatja be a folyóiratot. A negyedévi megjelenéshez mérten a szemlerovat kimondottan friss, széles körben válogat és jó szemű. Kritikai nem protokollárisan elismerőek, hanem a „műhelyben” egymás dolgai iránti őszinte figyelemről tanúskodnak. A közfelfogás szerint egy folyóirat színvonala legkönnyebben a kritikai rovat alapján ítélni lehet meg. Ha ez így aligha érvényes is az ilyen típusú helyismereti kiadványokra, annyi bizonyos, hogy a szerzőgárdára és az írások stíluszintjére itt érdemes kipillantnunk. A statisztikánál tanulságosabb a foglalkozást és a lakóhelyet feltüntetető „E számunk szerzői” c. rovat listája. Ebből megállapítható, hogy a lapan, de biztosan bővülő törzsgárda a helybeliek, a nyíregyháziak közül legnagyobb részt a tanárképző főiskola oktatóinak köréből kerül ki. Velük együtt a vezető tanácsai és pártfunkcionáriusok, muzeológusok, könyvtárosok, népművelők és természetesen a középiskolai tanárok képezik az állandó szerzőgárdát. (A szerkesztő bizottságban viszont orvos és építész is van.) A „házi szerzők” körében szép számmal megtalálhatók a megye más városaiból jelentkezők is, de számuk nem növekedett lényegesen. A magyán kívüliek névsora viszont szűkült, bizonyára annak jeléül, hogy a folyóirat egy-

re kevésbé szorul „importra”. A régi hűségese „külső” munkatársak ellenben (például a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemről és a Déri Múzeumból) változatlanul sűrűn szerepelnek. Egy dolog azonban komolyan elgondolkodtató, s ez a megyeszékhely majdnem négyezer-nyi (!) főiskolásának szinte teljes kívülre-kezdése a lapon — akár a szakdolgozatok, diplomamunkák legjobban sikerült részleteire, akár a jól megírt, úgynevezett megbízásos cikkekre gondolunk.

A megjelent írások stílusának színvonalát ismét a közlemények jellegének megfelelően kellene szemügyre vennünk. Egészében véve elevennek és gördülékenynek látszik a lap stílusa, legfeljebb azt kifogásolhatjuk, hogy még nem egészen oldotta el magát a zsurnalisztika, az ismeretterjesztő előadások, valamint az élőszóbeli beszámolók szükségképpen kis- sé elnagyolót s propagatív sajátságaitól.

Az elkötelezett művészet szolgálatában

Végezetül szólunk a lap külső megjelenéséről, a technikai kiállításról is. A képszerkesztésnek a realista s közéletileg elkötelezett művészetet pártoló szándéka eredendően összhangban áll az orgánum egészének karakterével. Az egyes számok képanyagának összeállításában rendszerint a nagyvonalúan értelmezett tematikus szempont érvényesül, de régebben azzal is kísérleteztek, hogy egy-egy számot egy-egy képzőművész munkáival színesítsenek. Voltaképpen az a kérdés: mennyit képes visszaadni az eredeti műből a reprodukció ilyen nyomdatechnikai színvonalon? A válasz — mint annyi más folyóirat és lap esetében — itt sem megnyugtató. A képek jó részénél ez a nyomdai kivitel nemcsak a színeket nyeli el, de a formaadás kontúrjait is elmosa. Ezért, amíg nincs mód magasabb szín-

tű nyomdai kivitelezésre, aligha marad más, mint a grafikai, a szobrászati, valamint a fotóművészeti anyag közlése. S persze bízni kell abban, hogy — akárcsak részlegesen — az illusztrációk számára ugyanúgy megteremtődnek a színes nyomás anyagi-tárgyi feltételei, mint — immár harmadik éve — a borítón. Az új címlap változatos művészi fényképnyaga (mely elsősorban *Pristyák József* munkáját dicséri) máris kelendőbbé tette a lapot, jóllehet a táj természeti, építészeti és eleven emberi szépségei még kimeríthetetlen bőséget kínálnak. A szép küllemű számokból átlag 1300 példány jelenik meg, s a terjesztett 1100-ból alig 15 kerül vissza eladatlanul. (A 831 előfizetésből 53 egyéni; a 276 szabadárus példányból pedig 120-at a fővárosban és más megyékben árusítanak.) Ez a materiális „visszajelentés” is azt mutatja, hogy a lap egyre magasabb szinten és nagyobb körökben tölti be fontos hivatását: egy hosszú történelmi időszakon át oly sok megpróbáltatást átélít vidék szellemi képviselőjét.

A megyei tanács már említett távlati közművelődési tervében — a Szemle évi megjelenési számának növelése mellett — szerepel egy önálló irodalmi és művelődési folyóirat megindítása is. Ehhez a több mint ígéretes jövőbeli nagy feladathoz a szerkesztőnek, szerkesztő bizottságnak és a törzsmunkatársaknak egyaránt további lendületet és sok szép sikert kívánunk. S közelebbről még valamit, amire egyébként a *Könyvtáros* kezdeményezése is figyelmeztet. A bemutatás után itt az ideje a megyei szemlék szakmailag konkrét, összehasonlítható nyilvános értékelésének is az olyan folyóiratokban, mint — mondjuk — a *Társadalmi Szemle* vagy a *Valóság*.

Kun András

Kitüntetések

A kulturális miniszter az ünnepi könyvhét alkalmából, eredményes munkájuk elismerésül *Horváth Lászlónénak*, a Bölcsei Községi Könyvtár könyvtárosának, *Kulcsár Valériának*, a Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó osztálya csoportvezetőjének, *Mártován Gyulának*, a Községek Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetőjének, *Moharos Benjaminszékének*, a Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó osztálya csoportvezetőjének a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT, *Baté Erzsébetnek*, a Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó osztálya raktári részlegvezetőjének, *Wolf Ádámnénak*, a Paksi Nagyközségi és Járási Könyvtár könyvtárosának a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta.

Hajdú Helga

1907—1970

Szabad-e ma még középkori német irodalomtörténetet írni és tanítani, vagy — a bonyolult összefüggések ismeretében — nem sokkal inkább egyetemes középkori irodalomtörténetről kellene-e beszélnünk, különös tekintettel a német vagy más adott nemzeti nyelv irodalmára? Az utóbbi 10—15 év nemzetközi germanisztikai szakirodalmában egyre gyakrabban felmerül ez a kérdés, és 1970—73-ban jelent meg az első ilyen jellegű szintézis a svájci K. Bertau-tól.

Az első kötet megjelenésének évében, 1970-ben Budapesten elhunyt középkorkutató, a germanista Hajdú Helga, akinek sohasem volt katedrája, már a 30-as években elindult ezen az úton. Doktori disszertációjának Lipcsében, 1936-ban megjelent, kibővített változata a középkori művelődéstörténet egyik sarkalatos témájával foglalkozott (*Lesen und Schreiben im Mittelalter*), s hogy milyen modernül, mutatja, hogy 1968-ban egy amszterdami kiadó vette meg a reprint jogát, és adta ki újból e művet.

Különös — vagy jellemző? —, hogy ugyanez a Hajdú Helga a középkori irodalomról szóló egyetemi jegyzetében mindig vigyázva ragaszkodott a tekintélyektől alátámasztott „*opinio communis*”-hoz, az uralkodó felfogáshoz. Bizonyára elsősorban didaktikai szempontból, de kicsit talán szárnyaszegetten is.

Hajdú Helga még az Osztrák—Magyar Monarchia szülötte volt. Apja a monarchia katona-hivatalnokainak életét élte, a „legfelsőbb parancs” hol a mai Jugoszláviába, hol Csehországba, hol Magyarországra szelítette. Édesanyja morvaországi, német ajkú asszony volt. Anna Helga (csak később használta kizárólagosan a második nevet) itt, Morvaországban végezte az elemi iskolát és a gimnázium alsóbb osztályait, s csak 1921 óta élt Magyarországon.

Mindez — a család, a környezet, az életforma — egyéniségének kialakulására is hatással lehetett. Nemcsak abban, hogy mint „*homo austriacus*”, anyanyelvi szinten beszélt három nyelvet, hanem e körülményektől befolyásolt kicsit katonás, sztoikus önfegyelme, szükszavúsága, szavatartása, korrektsége — minden tisztázatlan vagy nem egészen tiszta ügytől távol tartotta magát, amivel mint tudós vagy vezető szembekerült — és kedves öniróniája jelentette azt az emberi alapot, amire későbbi nagy műveltsége épült.

A pécsi egyetem büszkesége lett, romanisztikát, valamint germanisztikát hallgatott itt 1926-tól kezdve, és „*sub auspiciis regis*” doktorált 1931-ben. Az 1928—29-es tanévben a berlini Humboldt Egyetemen tanult, 1930—31-ben Bécsbe kapott ösztöndíjat. Utána két félét az európai medievisztika, középkorkutatás egyik legnevesebb fellegrvárában, a párizsi École des chartes-on hallgatott. — Aztán hazakerült a válsággal küszködő Magyarországra, és osztozott az állástalan diplomások szokásos sorsában. Képzettsége és hajlamai a tudományos pálya felé vitték volna, de a tanügyi pályán hamarabb nyílt számára elhelyezkedési lehetőség. Előbb Budapesten az Erzsébet Nőiskolában tanított (1934—41), majd 1944-ig Kolozsvárott, ahová első férjét, Hantos Gyulát követte. Őt kötet gimnáziumi német tankönyv született iskolai pályafutásából.

1945 után, alighogy özvegyen hazatért Magyarországra, egyetemi magántanári

képesítést szerzett, majd címzetes docensként tanított az ELTE német tanszékén. 1953-ban az irodalomtudományok kandidátusa címet kapta. Emellett, de nem mellékesen, könyvtáros: az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárának minden szakkérdésben megbízható támpontja, 1954-től kezdve pedig vezetője. Katalógusokat szerkesztett, kiállításokat rendezett, szakmunkákat lektorált, egy sereg kandidátusi disszertáció opponense volt; egy-egy elaprózta idejét, tehetségét a mindennapi munkában és szolgálatban. E szolgálat még tágabb kereteket kapott, amikor 1958-ban az OSZK muzeális főosztályának minden ügyét-baját (többek között a három műemlék könyvtárát is) a vállára vette. E sorok írója 1955-ben ismerte meg, és 1957-től 1962-ig, amíg Hajdú Helga nyugdíjba nem ment, a vezetése alatt álló osztályon dolgozott.

Személyes tapasztalata alapján állíthatja tehát, hogy Hajdú Helga kiváló vezető volt. A „funkciót” nem azért kereste, hogy ezzel kényelmesebbé tegye életét, vagy egyengesse tudományos pályafutását, hiszen tudta, hogy annak a magas mércéjű tudományos munkának, amit ő annak tartott, az időt és energiát rabló vezetői poszt csak kerékkötője. Sok apró jel mutatott erre. Nem vállalt olyan művet még ismertetésre sem, amit nem lehetett e mércé mellett állítani, bármilyen szép, divatos képeskönyv is volt az. De amit elvállalt, azt gondosan ellenőrizte-elemezte, és amiben el kellett marasztalnia, azt nem hallgatta el, még akkor sem, ha a folyóirat emiatt nem közölte cikkét. Nagy kára a magyar kodikológiának,

hogy Hajdú Helga tudása és tekintélye nem képviseli ma már ezt a mércét.

E tekintély súlyát szerénysége és finom kedvessége enyhítette. Főosztályvezető korában is magától értetődőnek tartotta, hogy a hozzá betévedt olvasónak maga magyarázza meg a katalógusok használatát, és ugyanilyen természetesen ült ki az olvasóterembe felügyelni, ha a pillanatnyi létszámhelyzet ezt megkívánta. Hányszor mozgósította szelíd humorral az osztályt, hogy vele együtt megkeressünk egy-egy rossz helyre osztott kéziratot, és a megtalálónak kedves gráciával adta át „signum laudis”-ként a büfében vásárolt migont.

Elsősorban talán a kéziratokat feltáró, feldolgozó munka fanatikus volt: a „legáltalánosabb” műfajnak, ami azért van, hogy mások ennek alapján jól, megbízhatóan dolgozhassanak. Főosztályvezetőségének legzsúfoltabb heteiben is talált rá időt, hogy utolsó nagy, azóta is befejezetlen katalógus-vállalkozásán dolgozzék. Azért ment nyugdíjba pontosan 55 éves korában, hogy ezt a munkát lezárhassa. A családi kötelezettségek, elsősorban édesanyja ápolása, majd saját betegsége akadályozta meg ebben, folytatója azóta sem akadt.

De e befejezetlenség ellenére hasznos és sürgető mindnyájunknak, hogy ma, amikor a magyar tudományos élet egyre inkább szorgalmazza nemzeti múltunk, kultúránk írásos emlékeinek feltárását, Hajdú Helga pályáját és egyéniségét felidézzük.

Vízkelety András

Láttuk,

hogy a Táncsics Mihály Gimnázium megtalálta a módját, miként teheti pezsgővé, elevenné az iskolában rendezett író-olvasó találkozókat. Györi Gáspár könyvtárvezető azt a megoldást választotta, hogy a tanulók csak belépőjeggyel vehetnek részt a könyvtár irodalmi rendezvényein. Am a jegynek „ára” is van: egy írásban benyújtott kérdés, amelyet a meghívott vendéghez intéznek a tanulók.

Ezzel a módszerrel a könyvtár két legyet üt egy csapásra. Eléri, hogy a tanulók már előre elgondolkodjanak, mi érdekli őket elsősorban, s ők maguk válasszák ki ezek közül a legfontosabbat — a könyvtáros és a vendég pedig már jó előre tájékozódhat, rangsorolhat a kérdések között. Így elkerülhetővé válik, hogy a suta, naiv kérdések elvegyék az időt a valóban fontosaktól, másrészt viszont szinte az első pillanattól kezdve érződhet az érdeklődés, az együttetés munka hangulata.

Ottjártunkkor az iskola éppen Kónya Judit drámatörténést várta, s dobozban máris seregnyi kérdés sorakozott. Drámatörténeti és drámaelméleti vonatkozásúak, a dráma és a színház kapcsolatát firtatók, de akadt közöttük olyan is, amely egy-egy drámaíró valamelyik műalkotása iránt érdeklődött.

Pótlások a lexikonokhoz az 1977. évről 2.

RÖVIDÍTÉSEK

HKI	A huszadik század külföldi írói. 1968.	
KK	Ki kicsoda? 3. átd. kiad. 1975.	
MIL	Magyar irodalmi lexikon. 1—3. köt. 1963—1965.	
MML	Munkásmozgalomtörténeti lexikon. 2. jav., bőv. kiad. 1976.	
SZKL	Színházi kislexikon. 1969.	
ÚFL	Új filmlexikon. 1—2. köt. 1971—1973.	
Ady Mariska		† 3. 4. Budapest MIL
Amadori, Luis Cesar		† 7. 5. Buenos Aires ÚFL
Anyenzskij, Iszidor		† 5. ? ? ÚFL
Arató Endre		† 8. 31. Budapest KK
Audry, Jacqueline		† ? ? Párizs ÚFL
Battisti, Carlo		† ? ? Firenze KK
Básti Lajos		† 6. 1. Budapest MIL
Benti, Teferi		† 2. 3. Addis Abeba KK
Bernard, Raymond		† ? ? ? ÚFL
Bloch, Ernst		† 8. 4. Tübingen KK
Borgonovo, Mauricio		† 5. ? ? KK
Bölcskei Elemér		† 6. 16. Budapest KK
Burghardt, Max		† 1. 2. ? KK
Clouzot, Henri Georges		† 1. 12. Párizs KK, ÚFL
Cot, Pierre		† 8. 2. Chambery KK
Faulkner, Brian		† ? ? ? KK
Fokos Fuchs Dávid		† 6. 11. Budapest MIL
Földes Péter		† 3. 29. Párizs ÚFL
Francen, Victor		† 11. 17. Aix en Provence ÚFL
Friend, Charles		† 1. 8. London ÚFL
Gribov, Alekszej		† ? ? ÚFL
György Júlia		† 11. 28. Budapest KK
Hajnal Jenő		† 7. 11. New York MIL
Hawks, Howard		† 12. 27. Palm Springs ÚFL
Homolka, Oscar		† ? ? ? ÚFL
Höger, Karel		† 5. ? Prága ÚFL, SZKL, KK
Hunka, Vaclav		† ? ? Prága ÚFL
Izsáky Margit		† 12. 30. Leányfalu MIL
James, Jones		† 5. 9? HKI, KK
Jankovszky Mara		† 5. 13. Budapest ÚFL
Jarva, Risto		† 12. 16. Helsinki ÚFL
Kalesznyik, Sztanyiszlav		† 9. ? Moszkva KK
Keita, Modibo		† 5. 17. ? KK
Kozmatov, Leonyid		† ? ? ? ÚFL
Lakos György		† 5. 5. ? MIL
La Pira, Giorgio		† 11. 6. Róma KK
Lawson, John Howard		† 8. 11. San Francisco ÚFL, SZKL
Lin, Feng		† 10. ? ? KK
Lowell, T. S. Robert		† 9. ? New York KK
Marinovics, Anton		† 1976. 12.? Szófia ÚFL
Marx, Groucho		† 8. 19. Los Angeles ÚFL
Matras, Christian		† 5. 4. Párizs ÚFL
Mostel, Zero		† 9. 8. Philadelphia ÚFL
Nagy Dezső		† 12. ? Budapest ÚFL
Neugebauer Tibor		† 1. 14. Budapest KK
Nossack, Erich		† 11. ? Hamburg KK, HKI
Oelssner, Fred		† ? ? ? KK
Pavlovszky Ferenc		† 12. ? ? KK
Peéry Rezső		† 11. 11. Stuttgart MIL
Petrovics, Dusan-Sane		† 7. 21. Belgrád KK

Rév István Árpád
Sasin, Valentyn Dmitrijevic
Szenczi Miklós
Szolovjov, Jurij Vlagyimirovics
Sztahanov, Alekszej
Turszun, Zade Mirzo
Vekua, Ilja Nyeszterovics
Wilcox, Herbert

† 7. 28. Budapest MIL
† 3. 22. ? KK
† 7. 11. Budapest SZKL
† 11. 8. Moszkva MML
† ? ? ? KK
† 9. 24. ? KK
† 12. ? Moszkva KK
† 5. 15. London ÚFL

Összeállította: Ábel Péter

HELYTELENUL – HELYESEN

Rész és egész

Az intézménynevek tulajdonnevek, így minden lényeges szavukat nagy kezdőbetűvel írjuk: *Kulturális Minisztérium, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Eötvös Loránd Tudományegyetem*. Igen, de mit tegyünk akkor, ha az intézmény nevéhez valamely részének (részlegének, osztályának, üzemének stb.) neve csatlakozik? Nem tudta ezt eldönteni a Könyvtáros sem: egyik percben az „Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékéről” írt (1977. 8.: 477), a másik percben „az ELTE könyvtártudományi tanszékéről” (uo.: 478). Egy másik, négytagú részlegnévnek már csak az első szava nagybetűs: „A Fővárosi Tanács Városrendezési és építészeti főosztálya” (Kvtáros, 77. 8.: 504). Az ilyen részlegnek nem elég ismertek, nem elég állandóak, nem is elég önállóak ahhoz, hogy tulajdonnévnek tartsuk őket: *funkciónevek, melyeket kisbetűvel kell írni, akár az anyaintézménnyel együtt, akár magukban emlegetjük őket*. Tehát írjunk csak az ELTE könyvtártudományi tanszékéről.

Miért baj az, ha az intézményrészeket is nagybetűvel tiszteljük meg? Összekeverjük a fontosat a kevésbé fontosal, kimondhatatlanul hosszú intézményneveket gyártunk, s hivatalos ízü ez a nagybetűsködé. Ha nem vetünk gátat neki, kialakul (már régen ki is alakult!) egyfajta „hivatali helyesírás”, amely megkülönbözteti a bennfentéseket a „laikusoktól”, akik csak a nagy egészet ismerik s írják nagybetűvel.

De lássuk a kerülendő fordulatokat, szögletes zárójelben pedig a helyes megoldást: „a fővárosi tanács *Könyvtári Szakfelügyelete* (KPVDSZ Kvtári Élet 78. 3—4.: 59) [a fővárosi tanács *könyvtári szakfelügyelete*]; „a Megyei Tanács *Mikrofilmközpontja*” (Bács, 75. 2.: 13) [a megyei tanács *mikrofilmközpontja*]; „az

Egyetem *Könyvtári Tanácsa* dönt” (Orvosi Kvtáros, 77. III.: 271) [az egyetem *könyvtári tanácsa* dönt]; az Országos Orvostudományi Könyvtár használja a helytelen és a helyes megoldást is: „A *Témafigyelő Szolgálat*”, *témafigyelő szolgálat* (Orvosi Kvtáros, 77. II.: 146, 165), „*Gyorstájékoztató Szolgálat*” (uo.: 170) [*gyorstájékoztató szolgálat*]; a szolnokiak is ugyanazon az oldalon írják le a helyeset meg a hibásat: „A Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár *gyermekkönyvtára*”, „a Hetényi Géza Megyei Kórház *Gyermekosztálya*” (Szolnok, 77. I—II.: 47); „A Kulturális Minisztérium *Képzőművészeti és Közgyűjteményi Főosztálya*” (Kvtáros, 78. 2.: 93) [a KM *képzőművészeti és közgyűjteményi főosztálya*]; „Az MKE *Bibliográfiai Szakbizottsága*” (Kvtáros, 77. 2.: 77) természetesen az MKE a tulajdonnév, a *bibliográfiai szakbizottság* csupán funkciónév; „K. Zs. a *Feldolgozó Osztályon* dolgozik”, „Februárban került az OSZK *Gazdasági Igazgatóságára*”, „*Kiküldetések*: M. A. (Nemzetközi Csereszolgálat), dr. W. Gy.-né (*Gyarapítási Osztály*)” (OSZK Híradó, 77. 7—8.: 135): e részlegnek kisbetűvel nevezendők meg, hiszen csak az Országos Széchényi Könyvtár az intézmény, ők nem; „a KMK *Kapcsolatszervezési Osztálya*” csak *kapcsolatszervezési osztály* (Borsod, 77. 2.: 32); „a Magyar Könyvtárosok Egyesületének *Gyermekkönyvtárosi Szekciója*” éppoly fontos, ha *gyermekkönyvtárosi szekciónak* írják (Könyv és Nev., 77. 6.: 134); „A TIT *Cstillagászati és Űrkutatási Szakosztályának Országos Választmányából* csak a TIT az intézmény, a többi részleg, tehát kicsivel írandó; a „KPVDSZ-könyvtárban alakult *Könyvtárbizottság* se akarjon intézményebb lenni az öt főntartó könyvtárnál.

Szabó Ernő

Diskay Lenke

„Az ex libris a barátság útlevele”. Egy nemzetközi exlibris-kongresszuson hangzott el több nyelven ez a mondas, amelynek igazolását láthatjuk Diskay Lenke könyvjegyművészetében, annak hazai és nemzetközi sikereiben. E barátságának egyaránt részese a művész, az ex libris tulajdonosa és nem utolsósorban az egész magyar könyvjegyművészet.

Diskay Lenke (lakik: 1025 Budapest II., Józsefhegyi út 11.) 1924. augusztus 22-én született Kiskundorozsmán. Középkiskoláit Szegeden végezte, 1942-ben került a budapesti Képzőművészeti Főiskolára. A háború miatt azonban meg kellett szakítania tanulmányait, és csak 1949-ben kaphatta meg diplomáját. Festőnek indult, de érdeklődése csakhamar a grafika felé fordult. Mestere *Varga Nándor Lajos* volt, grafikusnemzedékek kiváló nevelője. Diskay Lenke a diploma megszerzése után évekig rajztanárként működött. Ez a lekötöttség nem tette lehetővé, hogy szíve szerint folytathassa alkotó tevékenységét, ezért felhagyott a pedagógusi pályával, és ma már kizárólag a grafikának él. Az exlibris-művészet felé a Fialók Stúdiójának 1959-ben meghirdetett pályázata és az ott nyert III. díj fordította. Mintegy 250 ex librisre tanúsítja, hogy a könyvjegyek különleges kis világával létesített kapcsolata nem futó kirándulás volt művészetében. Rendszeresen részt vett minden olyan, hazai és külföldi kiállításon, ahol a magyar ex libriseket bemutatták. A nemzetközi exlibris-kongresszusokon meghirdetett pályázatokon is szép sikereket ért el: az olaszországi Comóban (1968) III., Budapesten (1970) I. és III., a dániai Helsingörben pedig (1972) I. díjjal jutalmazták. A keszthelyi Balatoni Kisgrafikai Biennálén is eredményesen szerepelt: 1971-ben I. díjat nyert, 1973-

ban „A balatoni táj híres emberei” témára kiírt pályázat díját kapta, 1977-ben pedig Veszprém megye Tanácsának I. díjában részesült. A Cegléden 1975-ben megrendezett országos kisgrafikai találkozó pályázatán II. díjat nyert.

Diskay Lenke könyvjegyének első gyűjteményes kiállítása 1966-ban volt a Széchényi Könyvtárban. Többi önálló exlibris-kiállításának megrendezése szintén a könyvtárak érdeme: az utóbbi három évben a Jászberényi Városi-Járásai Könyvtár, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár és a komáromi Jókai Mór Városi-Járásai Könyvtár rendezett ilyen bemutatót. Diskay Lenke a szabadgrafikáit bemutató önálló kiállításain is mindig szerepeltette ex libriseit, ezzel is igazolván a könyvjegyművészet rangos voltát.

A nemzetközi elismerés egyik legbeszédesebb jele a meghívás a lengyelországi Malborkban megrendezésre kerülő nemzetközi modern exlibris-biennáléokra. Diskay Lenke 1971 óta a rendszeresen meghívott művészek közé tartozik. A nemzetközi exlibris-élet új centrumává fejlődő Banská-Bystrica-i (Besztercebánya) kvadriennáléokra is két ízben hívták meg, legutóbb 1977-ben.

Diskay Lenke könyvjegyművészetével gyakran foglalkozott a hazai és a nemzetközi szakirodalom. Ebből az irodalomból ezúttal csak „Az ex libris művészei” című, nemzetközi kiadású könyvsorozat II. kötetében olvasható tanulmányt, *B. Supka Magdolna* róla szóló írását emeljük ki (megjelent Budapesten 1970-ben), továbbá azt a két könyvjegy-mappát, amelyet a dániai Frederikshavenben adott ki *Klaus Rödel*, a magyar könyvjegyművészet lelkes pártfogója.

Diskay Lenke ex librisei túlnyomórészt lapdúc-fametszetek, többnyire két színben nyomva. Sajnos, technikai okokból nem tudjuk bemutatni azt a színharmóniát, amely annyira jellemzi könyvjegyveit, de grafikai értékeit a fekete-fehér lapokból is megismerhetjük. Sokat merített a népművészetből, de ez a hatás nem a külsőségek utánzásában nyilvánul meg: az átérzés és a tudatos újratemtés ötvöződik grafikáinak születésekor.

Népünk belső világának dús fantáziáját, gazdag koloritját, stilizáló hajlandóságát és a gondolatok ritmusos ismétlődését teszi át a grafikai művészetek nyelvére. Az alkalmazott szimbolika sohasem tolatkodóan közhelyszerű, erőssége éppen az, hogy gondolkodásra késztet. Ezek az erények teszik időtállóvá, vagyis valódi műalkotásokká Diskay Lenke ex libriseit.

Semsey Andor

Egy kis egyetemtörténet

A Könyvtáros májusi számában (a 297—298. lapon) nekrológ jelent meg a közelmúltban elhunyt *dr. Polzovics Iván*-ról, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ dokumentációs igazgatóságának vezetőjéről. A nekrológban téves az a megállapítás, hogy „Tanulmányait... a budapesti Műegyetem Közgazdasági Karán végezte...”, mivel a szóban forgó tanintézet a *Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar* volt. Ezt az intézményt az 1920. évi XXXI. törvénycikk létesítette. Eredetileg arról volt szó, hogy a Pázmány Péter alapította Tudományegyetem ötödik fakultása lesz, a Tudományegyetem azonban ragaszkodott hagyományos szervezetéhez, négy fakultásához (hittudományi, jog- és államtudományi, orvostudományi, bölcsészettudományi fakultás, ezekhez járult egy gyógyszerészeti tanfolyam), így az új kar sohasem illeszkedett be a Tudományegyetem szervezetébe, hanem egyetlen fakultásból álló egyetemenként, önállóan működött 1934-ig. Ebben az évben pedig az 1934. évi X. törvénycikkkel felállított Jó-

zsef nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem szervezetébe került mint közgazdaságtudományi kar, mint egyike az új intézmény öt fakultásának.

A második hibás megállapítás az, hogy Polzovics Iván a felszabadulás után, 1948-ig a budapesti Közgazdasági Egyetemen adott elő, mert 1948-ban még a Jó-zsef nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem keretében működött a közgazdaságtudományi kar, s ott volt előadó Polzovics Iván.

Sajnálatos, hogy közgazdászképzésünk 1920 és 1948 közötti időszakáról nemegyszer jelennek meg téves közlések. A kortársnak természetesen alig okoz nehézséget visszapillantania az évtizedekkel ezelőtti helyzet szövevényeibe. Nem így azoknak, akiknek írásokból kell a múltat rekonstruálniuk. Mint kortárs szemtanú, úgy érzem, tartoztam a fentiek megírásával.

Vida Zoltán

okl. közgazda,
a Közp. Statisztikai Hivatal Könyvtárának
tud. főmunkatársa

Megjegyzések Pest megye sajtóbibliográfiájához

A Könyvtáros júliusi számában *Páldy Róbert* már méltatta Pest megye sajtóbibliográfiáját. Hatalmas vállalkozás! Pest megyén kívül felöleli a mai Bács-Kiskun megye területének egykor Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez tartozott helységeiben 1950-ig megjelent periodikumokat is. A Bács megyeieknek örülniük kellene tehát, hiszen a szomszéd megye könnyített a dolgukon. Számukra látszólag csak a Baja környéki részen kiadott lapok feldolgozása és a kiegészítés munkája maradt. Csakhogy valami még-sincs rendjén ezzel a kiadvánnyal. Úgy érezzük, hogy a pontosságra törekvő bibliográfusok mellőzték a sajtóbibliográfiák eddig bevált szerkesztési alapelveit és gyakorlatát. Ezért szeretnénk néhány közérdekű észrevételt tenni.

1. A szerkesztési elvek fokozatosan alakultak ki az elmúlt két évtizedben, de valamennyi kötet szerkesztője az 1950 óta érvényes megyehatárokon belül megjelent periodikumokat tekintette a bibliog-

ráfia törzsanyagának. Az ország határai-val is érintkező megyék bibliográfusai közül többen az 1920 előtti megyéhez tartozott helységek sajtójával egészítették ki anyaggyűjtésüket (Vas, Komárom, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar). Tulajdonképpen csak ebben az utóbbi esetben beszélhetünk jogosan a *történelmi megyehatárok* figyelembevételéről. Ugyanis a mai viszonyok kutatójának számos kérdésben az egykori megye társadalmi-gazdasági körülményeit a korra és a területre jellemző módon tükröző lapok szolgálnak — egyébként rejtve maradó — történelmileg érvényes magyarázattal. Nagyvárad szellemi kisugárzó hatásának, a Vendvidék és a Felsőórség szerepének ismerete nélkül csak hézagosan tudnánk képet alkotni a bihari és a vasi országrész utolsó hatvan esztendejéről. Hiányoznának az alapok, a kutatás számára nélkülözhetetlen történelmi előzmények.

Persze nemcsak hazánkban folynak

ilyen jellegű munkálatok. A szomszédos szocialista országokban is találkozunk hasonló törekvésekkel. A Vajdaságban például több helyen végzik a magyar és más nyelvű hírlapok és folyóiratok bibliográfiai feltárását, sőt a szabadkai és újvidéki sajtóról monográfia is megjelent. Ezeket számon kell tartanunk. Főlégsleges volna velük párhuzamosan dolgozni, hiszen eredményeiket akadálytalanul felhasználhatják a kutatók.

2. Más helyzetben van az ország határaitól távolabb eső megyék sajtóbibliográfiájának készítője. Neki eleve a jelenlegi megyehatárokhöz kell igazodnia, mert ezt írja elő számára a megyei könyvtárak között szükségszerűen kialakult gyakorlati munkamegosztás. Nem hisszük, hogy ebben a témakörben újat tudnánk mondani. Inkább azon csodálkozunk, hogy annyi jó példa és az ennek a témának szentelt 1974-es szegedi tanácskozás (1. Könyvtáros, 1974/5. sz.) után, 1978-ban azt a leckét kell ismételni, amelyről eddig úgy tudtuk, mindenki el-sajátította. Nem az a baj természetesen, hogy átfedések vannak a szomszédos megyék sajtóbibliográfiái között. Azonos tételek akadnak a lapok megjelenési helyeinek változásai miatt még az egymástól távol fekvő Csongrád és Vas megye anyagában is. Indokolatlannak az olyan nagyarányú és főlégsleges átfedéseket tartjuk, mint amilyen mértékben Pest megye sajtóbibliográfiájában szerepel Bács-Kiskun megye sajtója. Véleményünk szerint ez kimondva-kimondatlanul azt jelenti, hogy a kiadó érvénytelennek tekinti a sajtóbibliográfiák szerkesztésében eddig érvényesülő és jól bevált területi elhatárolást.

A sajtóbibliográfia bevezetésében pontokba szedve rögzíti koncepcióját, és a megye közigazgatási határváltozásait térkép-melléklettel illusztrálja. A térkép szerint a mai Budapest sajtója 736, Pest megye 411, Bács-Kiskun megye 164 tétellel szerepel a kiadványban. Nem volna semmi fönntartásunk e felfogással kapcsolatban, ha a kibocsátók egy olyan kéziratostörténelmi forrás közzétételére vállalkoztak volna, mint amilyen például a Pest megyei Levéltár *A budai szandzsák 1559. évi összeírása* című kiadványa. A megyei sajtóbibliográfia azonban egyrészt helyismereti műfaj, s mint ilyen, nem fér bele a történeti tudomány tartalmi kereteibe, másrészt sajátos bibliográfiai rendszer, amelynek egyes tagjai feltételezik egymást. A helyi politikai élet alakulása miatt nincs értelme belebonnyolódni a közigazgatási határváltozások útvesztőjébe, vállalni a vele járó többletmunkát. Nem vállalta ezt sem a Hajdú-Bihar megyei, sem a Csongrád megyei sajtóbibliográfia. Pedig a Pest megyei bibliográfia módszer

re alapján Hajdú megye a békési Sárrét, Csongrád megye pedig az egykori Csánád-Arad-Torontál vármegye mint történelmi alakulat „jogán” Békés megye déli részeit vághatta volna le. Más megközelítésben: aki a Duna—Tisza közén élő nemzetiségek múltjára és jelenére kíváncsi, a kutatói lelkiismeretesség belső parancsa miatt nem áll meg a régi Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli határánál. A Sárrét kutatójának sem okozhat nehézséget az, hogy e kis táj sajtóját két bibliográfiában kell keresnie.

3. A földrajzi határok megvonásánál sokkal nehezebb annak megítélése, hogy a megyén kívül kiadott hírlapok és folyóiratok közül mi tekinthető *tartalmi vonatkozásai* miatt Pest megyeinek. A helyismereti irodalom közismerten nagyarányú szóródása lehetővé teszi-e egyáltalán ennek a gyűjtési szempontnak az érvényesítését? Határozottan azt valljuk: a tartalmi kapcsolódások felkutatása nem ennek a bibliográfia-típusnak a feladata. Akkor járunk el helyesen, ha a *szerkesztőség és a kiadó székhelye* alapján döntjük el, hogy felvesszük-e vagy sem a szóban forgó lapot.

4. A *bérmunkában készült nyomtatványokkal* is óvatosságnak kell lennünk, hiszen ősi szokás, hogy egy-egy nagyobb város fejlett nyomdaipara a messi környék számára dolgozik. Ettől az egyetlen helyi kapcsolattól azonban nem válnak a városban nyomtatott újságok és folyóiratok a helyi sajtó részévé. Azok a sajtóbibliográfiák, amelyek erre is figyelnek, külön fejezetet szentelnek a területükhöz csak a nyomdák termelése révén tartozó lapoknak, de velük nem érdemes a tételek számát növelni.

5. A megyei sajtóbibliográfia fontos része a lelőhelyek jegyzéke. A helyi gyűjtemények anyagának részletes adatai eligazítják a kutatókat a témájukhoz és korszakukhoz szükséges periodikumok őrzési helyei felől, és — amint az eddigi tapasztalatok bizonyították — kiegészítik a viszonylag legteljesebb gyűjteményt, a Széchényi Könyvtárat. A megye gyűjteményeinek ily módon történő feltárása egyúttal művelődéstörténeti nyersanyagot is ad, mert éppen azt mutatja be nagyon pontosan, hogy hol és mit őriztek meg egy adott korszakban a helyi sajtóból. Nehéz volna lemondani az említett gyakorlati előnyök bármelyikéről.

A Pest megyei sajtóbibliográfia azért nem tartotta szükségesnek a lelőhelyjegyzék összeállítását, mert úgy vélte, hogy a kutatók majd úgymeg megtalálhatnak mindent mikrofilmen a megyei könyvtárban. Nagyvonalú ígéret, de nem derül ki belőle, hogy mikor olvashatjuk *Szentendrén*, mondjuk, a nagykőrösi új-

ságok mikrofilmjeit? Valójában a mikrofilmgyűjtemény létrehozásához is az szükséges első lépésként, hogy a lehetőség szerint teljessé tegyék a lemásolandó példányokat. A teljes sorozatot pedig nagyon gyakran több gyűjtemény anyagából kell összeválogatni. Ismét csak a lelőhelyekhez kanyarodtunk vissza.

Végezetül: Nem lektori jelentést írtunk, nem a kiadvány módszeres ismertetésére vállalkoztunk. Csak azokat a lényeges

műhelykérdéseket emeltük ki, amelyekről véleményünk szerint a bibliográfusoknak egyformán kellene gondolkodniuk. A Pest megyei sajtóbibliográfiáról sem mondtuk el minden fenntartásunkat. Ha néhol nyersebben fogalmaztunk, az elsősorban nem a bibliográfia összeállítóit érinti, hanem azokról szóló figyelmeztetés, akik még kiadatlan kéziratot dolgoznak.

Lisztes László

bibliográfiák

A Szovjetunió külpolitikája 1971—1977.

Az értékes, hasznos segédeszköz első része a legfontosabbnak tűnő külpolitikai eseményeket időrendben felsoroló, 509 tételt tartalmazó eseménynaptár. Ez az eseménysor a maga szűkszavúságában is mutatja a Szovjetunió szerepét és jelentőségét a világpolitika alakulásában, illetve alakításában. (A szovjet külpolitika kézzelfogható és nagy eredményei nyilvánultak meg egyebek között a SALT-szerződésben, a helsinki európai biztonsági és együttműködési értekezlet záródokumentumaiban, a fegyverkezési verseny csökkentésére és a leszerelésre irányuló tárgyalásokban stb.)

A kötet második része a tulajdonképpeni bibliográfia, amely 1100 tételt tartalmaz. Közülük 347 orosz nyelvű. Ezek gyűjtésében közreműködött a Szovjet Kultúra és Tudomány Házának könyvtára is. A tételeket a bibliográfia évenkénti csoportosításban fogja össze. Egy-egy éven belül a könyvek és tanulmánykötetek, cikkgyűjtemények, majd a periodikumokból válogatott cikkek bibliográfiai adatai találhatóak betűrendi besorolásban.

A magyar nyelvű periodikumok anyagából a bibliográfia általában a leginkább hozzáférhetőket tárja fel. Ez alól csupán néhány rendkívül értékes elemző írás esetében tesz kivételt a szerkesztő.

Az egyes évek anyaga a magyar nyelvű tételek felsorolásával kezdődik. Ezeket követik az orosz nyelvű, cirill betűs tételek a magyarral azonos rendben. Az 1971—1972-es évek bibliográfiája csak könyveket sorol fel, a periodikumok az 1973-as évtől kezdve szerepelnek.

Az eseménynaptár és a bibliográfia használatát három mutató, a név-, a földrajzi nevek, valamint a főbb témák

mutatója segíti. A névmutatóban a nem latin betűs neveket nem a könyvtári szabályok szerinti átírásban, hanem a sajtóban alkalmazott szabályok szerint írták át.

A bibliográfia tagadhatatlan értékeinek elismerése mellett néhány kritikai megjegyzés: az egyébként nagyon hasznos eseménynaptár és a bibliográfia között nincs mindig szerves kapcsolat. Az eseménynaptár 296. tétele szerint például 1974. október 28 és 31. között „Helmuth Schmidt, az NSZK kancellárja hivatalos látogatást tett a Szovjetunióban.” Az esemény az enyhülési politika továbbvitelének egyik fontos tényezője volt. Ennek ellenére a bibliográfiában egyetlen erre utaló dokumentum sem szerepel, bár közös közlemény is megjelent a látogatásról, és számos elemző cikk is foglalkozott vele.

A második megjegyzés: helyes lett volna a földrajzi nevek mutatóját egy, a politikai földrajzot jól ismerő szakemberrel is átnézetni az olyan hibák elkerülése végett, mint ami például a 245. oldalon látható:

„... Bangladesh 81, 264

Belgium 127, 363, 461, 563

Bengáli Népi Köztársaság 134...”

Bangladesh és a Bengáli Népi Köztársaság egyazon politikai-földrajzi fogalom, a mutató viszont úgy tünteti fel, mintha két országról volna szó.

Egy másik, szó nélkül ugyancsak nem hagyható hibát példáz a Jemen földrajzi név, amely alá az eseménynaptár 56, 74, 151 jelű tételei vannak sorolva. Nos ezekenél a tételszámoknál a következő szövegeket találjuk:

56. Ali Nasszer Hasszani, a Jemeni NDK miniszterelnöke hivatalos látogatáson a Szovjetunióban tartózkodott.
74. Abdel Rahman el-Iriani, a Jemeni Arab Köztársaság államfője küldöttség élén hivatalos látogatást tett a Szovjetunióban.
151. Szalem Ali Rubia, a Jemeni NDK államfője befejezte szovjetunióbeli hivatalos, baráti látogatását.

A szövegből világosan kitűnik, hogy itt két államról, illetve azok államférfijairól van szó. A Jemeni Arab Köztársaság (Észak-Jemen) nem éppen haladó, Szaúd-Arábia által támogatott félféudális állam. Ezzel szemben a Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság (Dél-Jemen) haladó, a nem kapitalista fejlődés útjára lépett ország. Az előbbinek fővárosa San'a, az utóbbié pedig Aden.

A harmadik megjegyzés: hasonló, de kisebb hibák a főbb témák mutatójában is előfordulnak. Így például egyazon politikai szervezetet — nyilván az újságokban szereplő pontatlan elnevezések miatt — két helyre is besorolták, mintha két különböző szervezetről volna szó. Ilyen a 249. oldalon az ... „Arab Szocialista Unió 39”, majd az „Egyiptomi Arab Szocialista Unió 129”...

A két név ugyanazt a szervezetet takarja. A pontos megnevezés a második, ehhez kellett volna mindkét tételt sorolni.

Mindent összevetve: a jelzett kisebb hiányosságoktól eltekintve a bibliográfia jól használható, a téma iránt érdeklődőknek komoly segítséget nyújt. (Szerkesztette: V. Agics Katalin. FSZEK, 1977. 255 l.)

Ónódy Miklós

Rékasy Ildikó: Györffy István munkássága

A Szolnok megyei Verseghy Könyvtár azok közé az intézmények közé tartozik, amelyek idejekorán felismerték a helyismereti tevékenység közművelődési fontosságát. Igaz, kényszerűség fakasztotta ezt a felismerést — Szolnok megyében kevés humán jellegű szervezet, intézmény működik —, kivitelezéséhez, megvalósításához azonban már jó együttműködésre, az erők összefogására és — az egyéni kutatási ambíciók figyelembevételén túl — feldolgozási terv, metódus kialakítására is szükség volt. A könyvtár szép eredményekkel dicsekedhet — gondoljunk a Verseghy-sorozatra, a Szép Ernő-bibliográfiára, a hírlap-repertóriummokra és különösképp a művészettörténeti kiadványokra, melyek mind a táj, a hely jobb megismerését szolgálják. Ebbe a háttérbe illeszkedik most Karcag nagy szülőtte, Györffy István néprajztudós munkásságának hézagpótló bibliográfiája.

Györffy István nemcsak a magyar és az egyetemes néprajznak, de művelődéstörténetünknek is kiemelkedő alakja. Közművelődésünkre gyakorolt hatása ma is érezhető. A néprajzosokon kívül a művelődés minden munkása számára is az ő példája mutatja meg, miként lehet egy speciális diszciplínát a társadalmi hasznossággal összekapcsolni, s miként lehet átmenteni — a gyakorlat során — a hagyományokat a jövőnek.

Györffy István mint szaktudós a kunok

életéről — elsősorban a Nagykunságról — ad hiteles képet: a kertés gazdálkodásra, a településrendszerre vonatkozó kutatásainak eredményeit az őstörténetesek s a régészek is haszonnal forgathatják. A népi díszítőművészetről szóló dolgozatai sem maradnak meg a puszta számbavétel szintjén; több népművészt ő indított el pályáján, és fontos alakja az újabb kori folklorizációs folyamatnak is. Emlékirata, *A néphagyomány és a nemzeti művelődés* a népi írók mozgalmára is nagy hatással volt, de nem feledkezhetünk meg népikollégium-alapító, szervező tevékenységéről sem.

Ennek az életműnek bibliográfiai feltárására vállalkozott *Rékasy Ildikó* összeállítása. Györffy István írásainak zöme — említett közművelődési beállítottságának megfelelően — népszerű, de ma már nehezen hozzáférhető lapokban látott napvilágot. Fia, *Györffy György* is ezekből gyűjtötte kötetekbe a negyvenes évek elején azokat a cikkeket, melyek ma minden etnográfus számára kötelező olvasmányok. S jóllehet korábban is rendelkezésünkre álltak kisebb-nagyobb áttekintések a nagy néprajzos munkásságáról (*Kovács L., Györffy Gy., Sándor István* stb.), ez a bibliográfia minden eddiginél teljesebb. Szerkesztője figyelembe veszi a *Magyar Néprajztudomány- és a Népi Írók Bibliográfiájának* több, a régebbi összeállításokban nem szereplő címlírását, s azokat az írásokat is, ame-

lyek Győrffyról megjelentek vagy megjelenésük a közeljövőben várható.

Miért oly eleven hatóerő ma is Győrffy István munkássága? A választ a bevezető tanulmány írója — *Bellon Tibor*, a karcagi múzeum igazgatója — s részben a címfelvételek olvasata adja meg. A *gyűjtő* folyamatos terepmunkával, a valóság állandó kontrolljának igényével figyelemzetve ad példát; a *tanulmányíró* egy elembertelenedő világban, a német veszélytől fenyegetett társadalomban a kis-közösségek jogait védelmezi; a Néprajzi Múzeum *őre* pedig a gyűjtemény karbantartásának, fejlesztésének gondoljai közepette azzal is foglalkozik, miként lehetne a készülő új világnak átmenteni a százados értékeket. Mint Bellon Tibor írja, Győrffy minden cselekedetét tudatos-ság hatotta át: „*Önmagukat csak úgy őrizhetjük meg az emberiség számára, ha azt adjuk, ami sajátosan a miénk, vagy amit a magunk képére alakítottunk, a magunkénak tudhatunk. Európa csak így, ezzel a tudatos magunkvállalásával számíthat ránk.*”

De éppen ezt a sok szálon futó életművet nem tudja maradéktalanul elénk tárni egy olyan áttekintés, mely bár idő-

rendben, de csak a publikált frásokat tartalmazza. Fehér foltok maradnak továbbra is a múzeumot számos tétellel, adattári egységgel gyarapító terepmunkás, a tanítómaster, a szervező s a közve-títő munkaterületei. Bizony, ilyenkor szűknek érezzük a bibliográfia kereteit, lehetőségeit, mert alkalmatlan az ilyen életművek maradéktalan felmutatására. Pedig a szerző kitűnő és alapos munkát végzett. De — tudjuk — egy helytörténeti kiadvány összeállításánál számos objektív tényező, szervezési, szakmai, munkahelyi probléma vetődik fel. Mindez már túlmutat a bibliográfia műfaján, a komplex összeállítások kérdésköréig vezet, s a közművelődési könyvtárakban folyó helytörténeti munka hasznosságának és használhatóságának mélyebb kérdéseit veti felszínre.

A címek, címtartozékok, annotációk és utalások világos tipográfiai eszközökkel különülnek el egymástól. A kiadvány kivitele a Verseyi Könyvtár sokszorosító műhelyét dicséri. (*Verseyi Ferenc Megyei Könyvtár*, 1977. [1978.] Szolnok, 151 l. /*A Verseyi Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái*/)

Szabó Sándor Géza

Lapozgató

● A lipcsei DEUTSCHE BÜCHEREI legújabb, 1977-es évkönyve (Jahrbuch der Deutschen Bücherei. Jahrgang 13.) nemcsak az 1976. évi jelentést és az intézményi bibliográfiát tartalmazza, hanem — a jubileumi évre való tekintettel — a nemzetköziség jegyében válogatott tanulmányokat is közöl. Így egyebek között a leningrádi Szaltükov-Scsedrin könyvtárról, a szocialista országok nemzeti könyvtárai közötti állománygyarapítási együttműködés kérdéseiről, továbbá a Deutsche Büchereinek az NTMIR, illetve az ISDS keretében a periodikus kiadványok automatikus regisztrálásával kapcsolatban végzett tevékenységéről szólnak a kötetben megjelent írások.

● A KORUNK c. romániai folyóirat idei áprilisi (4.) száma közli a Romániában 1949 és 1977 között magyar nyelven megjelent műszaki könyvek és műegyetemi jegyzetek bibliográfiáját. A 22 szakcsoport — azon belül pedig a megjelenési idő — szerint rendezett jegyzék kb. 200 munka címlírását közli — annotációk nélkül.

● TALÁLKOZÁS BEREGGEL címmel igen gazdag tartalmú gyűjteményes kötetet adott ki 2500 példányban a Vásárosnaményi Nagyközségi-Járási Könyvtár. A Mező András által szerkesztett, 458 oldalas munkában nemcsak a tájegység — a mai vásárosnaményi járás — földrajzáról, történelméről, népművészetéről, gazdasági-társadalmi viszonyairól és munkásmozgalmáról, haladó hagyományairól (Tarpa: Esze Tamás, Bajcsy-Zsilinszky Endre!) olvashatók színvonalas írások, tudományos dolgozatok, hanem majd száz oldalon „Beregi utazások” címmel szépirodalmi munkák: emlékezések, útirajzok, más művekből vett részek is helyet kaptak ebben a nagyon érdekes, olvasmányos összeállításban.

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 5. (május) és 6. (június) számában mindössze két magyar szerző írását találjuk: A májusi számban Kovács Tibor az Építésügyi Tájékoztatási Központ (ÉTK) szolgáltatásait és kiadványait ismerteti, illetve a továbbfejlesztés lehetőségeit vizsgálja, különös tekintettel a szelektivitás elvének érvényesítésére; a júniusi számban Cholnoky Győző a szakirodalmi adattárak input-folyamat-szervezési modelljét vázolja fel a központi számítógépes adattár minél gazdaságosabb üzemeltetésének szempontjából. Az 5. szám két lengyel szakember cikkét közli, K. Korzon a lengyel tájékoztatói tevékenység prognosztizálásában felhasznált ún. delphi-módszert és eredményét ismerteti (a módszer lényege: a felbontott kérdésekre a szakemberek írásban, több kérdészi fázisban válaszolnak; a szakértők egymásról nem tudnak, s a többség véleményétől eltérő válaszokat meg kell indokolniuk); E. Mostowicz pedig általános érdekű számítási eredményeket publikál az információforrások (dokumentumfajták: könyvek, periodikus kiadványok, szabadalmi leírások, vállalati irodalom, disszertációk, jelentések, kongresszusi anyagok) számbeli növekedésének várható üteméről. A júniusi számban a vezető cikk a tudományos és műszaki információs szolgáltatások tervezésének és megvalósításának országos irányításáról tartott tavalyi UNISIST-tanácskozásról (Friedrichsdorf, NSZK, szept. 26—30.) számol be, az indiai A. Neelameghan pedig a kisebb iparvállalatok műszaki információs igényeivel (beruházás, gyártmányfejlesztés, technológia) foglalkozik. — A júniusi számban hozzászólás is olvasható Vajda Erik javaslatához, mely a „serials” magyar megfelelőjének többek között a „folytatódó kiadvány” kifejezést ajánlja: Kövendi Dénes szerint a „folytatódó kiadvány” megjelölés alkalmasabb a javasoltnál. — A két szám egyéb közleményei közül is több, általános érdeklődésre számot tartó írásra hívjuk fel olvasóink figyelmét: ilyenek például az 5. számban a szovjet könyvtárügy fejlődésének kronológiája 1917—1977 (bár azon vitatkozni lehetne, hogy ennek nem az általánosabb profilú Könyvtári Figyelőben lett volna-e a helye?), továbbá a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés 1972—73. évi adatai; a júniusi számban pedig a szovjet tárolókönyvtári program megvalósításáról szóló áttekintés, valamint az NSZK egyetemi könyvtárainak működését jellemző statisztikai adatok ismertetése. Ez utóbbiak

szert az egy könyvtárra jutó évi átlagos gyarapítási összegből könyvtárként 30 ezer kötet könyvet vásárolhattak; egy-egy könyvtár átlagosan 7528 kötethez csere, 2725 kötethez kötelempéldány-szolgáltatás, 3941-hez pedig ajándékozás útján jutott hozzá; a kölcsönzési átlagos várakozási idő az ún. gyorskölcsönzés esetében 14,1 perc, a hagyományos kölcsönzéskor 6,3 óra; a nyitvatartási idő 1973-ban átlagosan heti 39,8 óra, az évi nyitvatartási napok száma 274,5 volt; egy könyvtárközi (távolsági) kölcsönzésre 9,9 helyi kölcsönzés jutott.

A MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMISZERIPARI KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓJA-nak idei első száma tartalmaz összefoglalást közöl a hálózat könyvtárainak elmúlt évről. A könyvtár-típusok szerint készített mérleg szak-könyvtárügyünk idült bajához szolgáltat adalékokat: évek óta súlyosbodik a gondok okozta, hogy a könyv- és folyóiratbeszerzési keretek növekedése nem tud lépést tartani az áremelkedésekkel — az intézmények ugyanabból az összegből mind kevesebb kiadványt rendelhetnek meg, és „hovatovább eljuthatnak oda, hogy a kiadványok [számának] számottevő csökkentésére kényszerülnek, ez pedig veszélyezteti a tudományos kutatómunka fejlődését...” A beszámoló végén az 1977. év legfontosabb statisztikai adatai is olvashatók. Ezek szerint az elmúlt évben az agrárfelsőoktatási könyvtárak 1 158 295 könyvtári egységet számláló állományát 14 927 beiratkozott olvasó használta. A látogatók száma 246 447 volt. Az évi gyarapodás 62 302 egység, a beszerzésre 10 924 794 Ft-ot fordítottak. A könyvtári és dokumentációs feladatokat 118 munkatárs látta el. (Plasztikusabb lett volna a kép, ha az elmúlt évi és az idei adatok egybevetésével viszonyszámokat is közöl a statisztika.) — A Tájékoztató folytatja a gépesített nemzetközi információs rendszerek ismertetését; ezúttal többek között az AGRICOLA-, CAB-, RESORS-, RRTIS-rendszereket mutatja be. Az igen érdekes, általános érdeklődésre számot tartó „Mezőgazdaság-történetünk a nyelv tükrében” c. rovat most a mezőgazdasági számvitel körébe tartozó olyan kifejezések eredetét tárja fel, mint például a számvitel, napszám, becslés, könyvvitel, könyvelés, számla, tartozik, követel, hitel, kölcsön, adósság, vagyon, fizetni, mérleg, nyereség, veszteség, költség, ellenőrzés, rovincsolás, vizsgálat, zárszámadás.

Az OSZK HÍRADÓ, az Országos Széchényi Könyvtár lapja 1978/4. számában

olyan belső kérdéssel, gonddal foglalkozik, amely kihatásaiban más könyvtárakat is érint. Ilyenek például az új kötelezőpéldány-elosztási rendelet életbeléptetésével kapcsolatban tett intézkedések, a rendelkezés következményei, a nemzeti könyvtár olvasószolgálati gondjai és az olvasói betűrendes katalógus hiányai, illetve a róluk szóló önkritikus írások, valamint az ISBD/S-nek, a folytatólagos kiadványok nemzetközi szabványos bibliográfiai leírásának a kurrens magyar sajtóbibliográfiában való alkalmazása, a vele kapcsolatos problémák elemzése. A *Múltunk — örökségünk* rovatban a kitűnő néprajztudós, a fiatalon elpusztított *Honti János* (1910—1945) munkásságát mutatja be Haraszthy Gyula, a *Tájékozódás* rovat pedig a könyvtárközi kölcsönzésről február 9-én tartott szakértői tanácskozásról számol be. Egy nemes adományról is hírt ad a folyóirat: 1977. október 8-án *Keresztury Dezső*, Állami díjas akadémikus, a könyvtár ny. főosztályvezetője csaknem 300 ezer forintot alapítványt tett, amelynek évi kamataiból évenként a nemzeti könyvtár két dolgozóját jutalmazták: a pályázóknak egy-egy kiemelkedő teljesítménytel (könyv, tanulmány, forrásközlés, bibliográfia) kell kiérdemelniük az ún. „Keresztury-jutalmat”.

A FEJÉR MEGYEI KÖNYVTÁROS idei első száma a gyermekkönyvtárosok 1977. okt. 11—14-i dunaújvárosi tájkonferenciájának előadásait közli (*Kamarás István*: Az olvasótáborok szerepe a fiatalok olvasóvá nevelésében; *Ugrits Margit*: Az olvasmánykiválasztás segítésének módszerei; *Papp Károlyné*: A könyv és a könyvtár az oktatási folyamat korszerűsítésében; *Horányi Ottília*: Könyvtári ze-

neműtárak fejlesztése a gyermekfoglalkozások szempontjából), továbbá rövid táblázatban összefoglalja a megye tanácsi és szakszervezeti közművelődési könyvtárainak 1977. évi főbb működési adatait. Más híradóval kapcsolatban már felhívtuk a figyelmet arra, hogy a viszonyszámokkal, a könyvtári munka legsebezhetőbb pontjaira figyelmeztető, összehasonlításokra alkalmas és versengésre készítő statisztikai táblázatokkal, elemzésekkel operáló helyi „TEKÉ”-k mennyire pótolhatatlanok — ilyen szemléletes összehasonlítás Fejér megye könyvtárirányításában és -fejlesztésében is fontos missziót tölthetne be. A híradó nagyon tartalmas krónikarovata, valamint könyvtárakat és könyvtári módszereket bemutató (kisebbségű) nagyobb közleményei változatossá és érdekessé teszik e számot is, amelynek „slágere”, legizgalmasabb olvasmánya ismét Havrilla János nyugalmazott perkáti könyvtáros 1954—1955-ben írt naplója; ennek most második részét (1955. jan.—jún.) olvashatjuk. Aki a hőskor hangulatát hitelesen kívánja megidézni, nem kerülheti ki ezt az egyszerű, helyenként naiv, de nagyon emberi dokumentumot. — Az első rész ismertetésében a napló megjelenésének keretét, a *Kövek* (!), *színek*, *emberek* rovatcím első szavát sajtóhibának véltük. Most a híradó szerkesztői utalnak az 1972. év első számára, amely a rovatcím magyarázatát adja. Ott ugyanis a Fejér megyei Boross Mihály *Élményeim 1848—1861* c. könyvének néhány sora olvasható, ebből került a „kövek” szó a híradó rovatcímébe. Az idézet szép, és terjedelme mindössze 11 rövid sor: megérdemelné, hogy a rovatcím alatt álljon állandó mottóként. Így aztán senki sem gyanakodnék sajtóhibára.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

„EMLÉKEK, GONDOLATOK...” Válogatás öt év (1972—1976) önéletrajzaiból és visszaemlékezéseiből címmel ajánló bibliográfiát adott ki 800 példányban, sokszorosításban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (157 l., 8 Ft). Bánhegyi Gyuláné munkája az adott korszakban megjelent könyvtermés érdekes met-szetét kínálja: 183 könyvet, amelynek közös jellemzője a szubjektivitás, a történe-

lem nagy eseményeinek vagy az egyén életének, szűkebb-tágabb környezetének sajátos nézőpontú rajza. A bibliográfia fejezetei (I. A munkásmozgalom hősei, politikusok, katonák; II. Tudósok, úrhajósok; III. Művészek; IV. Írók; V. Tények és tanúk) azt bizonyítják, hogy a válogató figyelme arányosan oszlott meg a neves személyek és a hétköznapi emberek visszaemlékezései között. A

bibliográfia minden tételéhez az Új Könyvek ismertetése alapján készült rövid, 1—12 mondatos annotációk tartoznak, az emlékező, illetve az emlékezősekben szereplő személyekre pedig jó névmutató utal.

A SZAKSZERVEZETI SZEMLE-nek, a magyar szakszervezeti mozgalom elméleti és politikai folyóiratának elmúlt két esztendei számait dolgozta fel a

Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára. „A Szakszervezeti Szemle analitikus fel-tárása 1976—1977” című, sokszorosított, 100 példányban közrebocsátott füzet kilenc téma szerint tagolja anyagát, s a szakcsoportokon belül további, tárgyszavak szerinti bontás is található. A tárgyidőszak során a Szemleiben megjelent minden cikket számbavevő, gondosan összeállított repertórium használatát betűrendes tárgymutató és szerzői névmutató könnyíti meg.

MIÉRT CSÍKOS A BURUNDUK HÁTA? címmel a szovjet gyermekirodalomból adott ki fordítás-válogatást a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár. A sokszorosított, gyermekrajzokkal illusztrált füzet úgy született, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulójára a szentendrei gyermekkönyvtár fordítási pályázatot hirdetett: 15 érdeklődő tanulót, olvasóját felkérte, hogy a Murzilka és a Kolobok c. szovjet gyermekfolyóiratokból egy-egy mesét, történetet fordítsanak le. A kis fordítógárda tagjai rendszeresen összejöttek a könyvtárban, s az elkészült legjobb fordításokból, valamint illusztrációkból Pethő Zsoltné könyvtáros a gyermekekkel közösen kiadványt állított össze. A módszer és az alkotói gondolat következetes véghezvitele egészen a „könyv” megszületésig más könyvtárak elé is példaként állítható.

NYÁRI CSEMEGÉK 2. a címe a zalaegerszegi gyermekkönyvtár által a szünidőre szóló könyvekből összeállított ajánló jegyzéknek. A kisdobosoknak, úttörőknek szánt, 200 példányban sokszorosított füzet 26 szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvre hívja fel a figyelmet, s forogatóit nemcsak pár mondatos annotációkkal igazítja útba,

hanem a két korosztály könyveit külön jellel is megkülönbözteti.

A Doktori értekezések a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 1975—1976 című bibliográfia az egyetem szervezeti felépítése, vagyis karok és tanszék-szerint, ezeken belül szerzői betűrendben közli a disszertációk legfontosabb adatait és a központi könyvtár által adott raktári jelzetüket. A kiadvány függeléke az előző kötet által felülről időszakban (1971—1974) készült, de később megvédett értekezések leírását tartalmazza. Külön felhívjuk a figyelmet a bibliográfia tárgymutatójának tanulmányozására, mivel ebben csaknem minden megye, valamint Budapest szempontjából érdekes disszertációk

címére bukkanhatnak a helyismereti gyűjtemények munkatársai.

JÚLIUS 1-IG MEGJELENT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; STATISZTIKAI ADATTÁRAK: Gazdaságpolitikai tájékoztató 22 (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); Irodalomkutatások. Az általános nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke 1978. június. (Bersenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap. 1977/4. sz. (Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ); Könyvtári Tájékoztató. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtárának Figyelőszolgálat 1978/4. sz.; Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéke. 1978. első negyedév (Országgyűlési Könyvtár); A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája. 1977/4. M 19 966 — M 20 490 (OSZK KMK); OMKDK Híradó 1978/5. sz. (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ); Pártvezetőknek ajánljuk 10. (Somogyi Könyvtár, Szeged); Szociológiai Információ. A magyar nyelvű szakirodalom válogatott bibliográfiája. 1977/3. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); Tájékoztató jegyzék vezetők számára 5. sz., 1978. május (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról 1978/4. (FSZEK); Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1978. május (Bersenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Társadalomtudományi Információ '77/3. (FSZEK). — Statisztikai Tájékoztató 1977. Közművelődési könyvtárak (Kulturális Min. — Egyetemi Számítóközpont); Statisztikai tájékoztató. Szakkönyvtárak 1977. (Kulturális Min. — Egyetemi Számítóközpont).

MERABONA

hanglemeztároló állvány

Speciális függesztőszerkezettel ellátott, félkemény polietilén borító a **MERABONA** állványokon.

A hanglemez nem deformálódik, nem porosodik, könnyen kezelhető. Biztosítja mindazokat a lehetőségeket, amiket a szabadpolcos **MERABONA** könyvállványok adnak.

Megrendelhető: **TÓVALL, 9317 SZANY**

Diskay Lenke metszeteiből. (Cikkünket I. a 495. oldalon)

